

Република Македонија
Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

2014

МИНИСТЕРСТВО ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2014

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

2014 година

ПРЕДГОВОР

Почитувани,

Пред Вас е Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, публикација која ги содржи активностите на министерството, анализи и остварувања на земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија за 2014 година.

Извештајот се состои од десет поглавја во кои се претставени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската Унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Воедно, даден е осврт на макро економската состојба во Република Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, како и трговијата со земјоделско-прехранбени производи. Во извештајот се третираат и аспектите на безбедност на храна и одржливо управување со природните ресурси, а опфатени се и трендовите во образованието, науката и трансферот на знаења.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство како и релевантните податоци на Државниот завод за статистика на Република Македонија. Покрај објавените публикации и официјални извори, во некои делови на извештајот се користат и стручни процени.

Генерално, во производната 2014 година се забележани позитивни производни резултати, во прв ред во производството на житните култури и кај повеќето поделски култури. Позитивни резултати забележи и секторот лозаро-овоштарството преку зголемување на површините со нови насади, зголемено производство и откуп, а за одбележување е и зголеменото производство на вино.

Бројната состојба на добитокот покажува една стабилна структура по видови и категории на домашни животни, со благо зголемување на бројот на продуктивните грла што резултираше со зголемување на производството на овчо и кравјо млеко, а воедно зголемен е и извозот на јагнешко и овчо месо.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2014 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба меѓу учесниците во земјоделско-прехранбениот сектор.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Потпис

м-р Михаил Цветков

СОДРЖИНА

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ.....	5
1. Политика за земјоделство и рурален развој.....	5
2. Политики за поддршка на земјоделството	6
2.1 Развој на политиките на поддршка на земјоделството во претходниот плански период	6
3. Политика за поддршка на руралниот развој.....	7
4. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој.....	9
5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	13
II. ЕУ интергративен процес и меѓународна соработка	14
1. ЕУ интеграција.....	14
2. Меѓународна соработка	21
III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА	25
1. Институционална поставеност на МЗШВ.....	25
1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)	26
1.2. Единствен Регистер на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)	27
1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели	28
1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели	28
IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР	30
1. Географски карактеристики, клима и население	30
2. Макроекономска рамка	32
3. Општи состојби во агрокомплексот	33
4.1. Типологија на земјоделските стопанства	34
4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства	35
5. Карактеризација на руралните средини	35
5.1. Образование во руралните средини	36
5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини.....	37
V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР	38
VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА	44
1. Растително производство	44
1.1. Житни култури.....	44
1.3. Фуражни култури.....	48
1.4. Градинарски култури.....	49
1.5. Овощарство.....	52
1.5.1. Преработки на овошје и зеленчук (МАП).....	54
Податоците од истражувањето опфаќаат 43 активни преработувачки претпријатија	54
1.6. Лозарство и винарска индустрија	60
1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ.....	63
1.6.2. Производство на вино	63
1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ.....	64
2. Стоچارско производство	64
2.1 Говедарство.....	65
2.2. Овчарство.....	66
2.3. Козарство.....	68
2.4. Свињарство	69
2.5. Живинарство	70
2.6. Пчеларство.....	71
2.7. Одгледување на полжави.....	72
3. Политика на квалитет и органско земјоделство	72
3.1. Политика за квалитет	72
3.2. Органско производство	73
4. Рибарство	74
5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи	76
5.2. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи.....	76
VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА.....	83
1. Ветеринарна политика	84
1.1 Здравствена заштита на животните и благосостјба на животните	84

1.1.1 Бруцелоза и Туберкулоза кај говедата	85
1.1.2 Бруцелоза кај овци и кози	86
1.2 Систем на идентификација и регистрација на животните (ИиР)	89
1.3 Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија	92
1.4 Ветеринарно јавно здравство	92
1.5 Контроли на храната од неживотинско потекло	93
1.6 Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ	93
1.7 Лаборатории	93
2. Фитосанитарна политика	94
2.1 Фитосанитарна управа	94
2.2 Управа за семе и саден материјал	95
3. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)	97
4. Државен инспекторат за земјоделство	100
5. Државен инспекторат за шумарство и ловство	108
VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ	109
1. Земјоделско земјиште	109
5. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство	110
2.1 Општи карактеристики на шумарскиот сектор	110
2.2 Управување и стопанисување со шумските ресурси	111
2.3 Меѓународни активности во однос на шумарството	113
2.4 Ловство и ловен туризам	113
6. Управа за водостопанство	113
Управа за водостопанство	113
3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници	113
3.2 Имплементација на Законите	114
3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување	115
3.4 Капитални проекти во водостопанството	117
7. Управа за хидрометеоролошки работи	118
4.1 Климатски подрачја во Република Македонија	118
4.2 Агromетеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2014 година	119
IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ	121
1. Образование во биотехничките науки	121
1.1 Земјоделски средни училишта	121
1.2 Високо образование во земјоделството	122
2. Наука и истражување	123
3. Советодавни и консултативни услуги	124
3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)	124
4. Систем на обуки (неформално образование)	125
X. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ	126

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по секторот на услуги и индустријата во Република Македонија.

Зголемениот конкурентски притисок во процесите на интензивна интеграција во меѓународните текови на размена на стоки, а првенствено со пристапувањето на Република Македонија кон СТО и потпишувањето на други билатерални и мултилатерални договори за слободна трговија, е сериозен предизвик за македонското земјоделство.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехрамбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ (Common Agricultural Policy - CAP) кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат превид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Македонија за Европската Унија. Поради неодржливата состојба на руралните подрачја во Република Македонија, како и насоките на ЕУ во сè позначајната финансиска поддршка на руралниот развој, во јануари 2007 година, Владата на Република Македонија донесе Закон за земјоделство и рурален развој („Службен весник на Република Македонија“ бр. 134/07). Донесувањето на овој закон, како највисок правен акт во земјоделството, претставува појдовна основа на реформите и фундамент на развојот не само на секторот, туку и на македонската економија во целина.

Следствено на законот, во јуни 2007 година, се донесе Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 со јасни меѓусебно поврзани цели, со што Владата (особено Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство – МЗШВ) и институциите и интересните групи (руралното население, земјоделците и земјоделските здруженија, групите на производители и преработувачи) обезбедија повеќегодишен референтен материјал – стратегија и инструмент за развој на македонското земјоделство и руралните области. Исто така, се воспостави база за поддршка на нацртот на

хиерархиски пониски оперативни планови за земјоделство и рурален развој, особено Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој (ИПАРД) и за нивната дискусија со Европската комисија.

Во декември 2007 година Европската Комисија го усвои ИПАРД Планот на Република Македонија за период 2007-2013. Со овој чин Република Македонија ги исполни утврдените рокови за искористување на ИПАРД фондовите кои се директно наменети за земјоделците, преработувачкиот сектор и развојот на руралните средини. Мерките во ИПАРД Програмата се фокусирани кон подобрување на конкурентноста на фармите и преработувачката прехранбена индустрија во одредени потсектори преку инвестициони вложувања во технолошката и пазарната инфраструктура, со цел зголемување на додадената вредност на земјоделските производи и усогласување со стандардите на ЕУ за квалитет, безбедност на храна, благосостојба на животните и заштита на животна средина.

МЗШВ е управувачки орган за руралниот развој во Република Македонија кој ги планира, следи и ги оценува активностите и програмите, ги координира активностите на различните институции од секторот и врши супервизија на финансиските функции кои се однесуваат на руралниот развој. Оваа институција е партнер одговорен за целокупната соработка со ЕК во областа која управува со земјоделството и со руралниот развој.

2. Политики за поддршка на земјоделството

Стратешката одлука на Владата на Република Македонија за воведување на сеопфатни политики за поддршка на земјоделството и руралниот развој во 2007 година овозможи алоцирање на значителни финансиски средства наменети за политиките на државна поддршка на земјоделството и руралниот развој и на нивно повеќегодишно планирање. Позитивниот нагорен тренд на издвојувањата во земјоделството и руралниот развој продолжија и во периодот после 2009 година и покрај негативното влијание на светската финансиска криза.

Законот за земјоделство и рурален развој од 2010 година, кој е надоградување на законот од 2007 година, претставува системска основа за земјоделските политики на поддршка кои во голема мерка се прилагодени и со политиките на Заедничката земјоделска политика (во понатамошниот текст ЗЗП) на Европската унија (во понатамошниот текст ЕУ), и истиот ги вклучува одредбите за програмирање и имплементација на државните политики и мерките на директна поддршка за земјоделството и руралниот развој, организација на пазарите со земјоделски производи и за државната помош во земјоделството. Како институционален одговор на ефектите на светската економска криза со законските измени од 2010 година се обезбеди и можност за опционално воведување на пазарни интервенции, а беа нагласени и политиките на поддршка на здружувањето на земјоделските производители.

Согласно овој закон, за долгорочно планирање на националната земјоделска политика, а во насока на остварувањето на секторските цели, се донесе Национална стратегија за земјоделството и руралниот развој за периодот 2007-2013 година и која се реализира преку спроведување на тригодишна Национална програма за развој на земјоделството и рурален развој.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој за следниот период 2013-2017 година, го одразува континуитетот на интересот на македонската држава за развојот на земјоделството и руралните средини, преку понатамошно унапредување на воспоставените политики во насока на зголемување на нивната ефикасност да обезбеди поддршка на земјоделскиот сектор во неговото соочување со предизвиците на отворениот и променлив пазар и да обезбеди одржлив развој на руралните средини.

Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој е плански и оперативен документ за спроведување на националната политика за земјоделство и рурален развој која ги содржи политиките на пазарно-ценовна политика и мерки на рурален развој, нивните мерките и инструменти презентирани во временски контекст и со индикативна финансиска рамка. Всушност програмата ги поврзува стратешките документи на политиките пред сè Националната стратегија за земјоделството и руралниот развој и повеќегодишното буџетско планирање, со годишните оперативни програми и годишни уредби за спроведување на земјоделските и рурални политики.

2.1 Развој на политиките на поддршка на земјоделството во претходниот плански период

Врз основа на препознаеното значење на земјоделскиот сектор, почнувајќи од 2007 година, Владата на Република Македонија го вброи земјоделството како еден од своите економски приоритети

спроведувајќи комплементарни и сеопфатни политики во насока на обезбедување на значителна финансиска и друга поддршка на секторот за подигање на неговата конкурентност и подобрување на условите за живот во руралните средини.

Во таа насока беа поставени неопходните правни и институционални услови за воведување на нови политики на поддршка согласно потребите на секторот и позитивните искуства на земјите кои спроведуваат организирана земјоделска политика, како и беа алоцирани значително поголеми финансиски средства за таа намена во однос на претходниот период.

Табела 1. Вкупна реализација на финансиски средства за периодот 2009-2013 година (во денари)

Година	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупно средства	5.326.700.000	6.233.500.000	6.932.000.000	6.885.500.000	6.259.980.260

Извор: МЗШВ, АФПЗРР 2014

Политиките на поддршка беа поставени така да овозможат создавање на поволна деловна клима за инвестирање во земјоделскиот сектор во насока на подобрување на конкурентноста на македонското земјоделско производство. Политиките обезбедуваа подеднаков пристап на потенцијалните корисници без преферирање на категории и победници.

Пропорционално најголем дел од средствата за поддршка на земјоделството и руралниот развој, се алоцираат за политиките на директни плаќања, додека остатокот за нововведените мерки за рурален развој преку кои се кофинансираат инвестициите за зголемување на обемот на производство и осовременување на земјоделските стопанства и преработувачките капацитети.

Покрај финансиската поддршка, земјоделските стопанства беа поддржани преку интензивно доделување на земјоделско земјиште во државна сопственост, ослободување или намалување на данокот на добивка и преференцијални социјални плаќања, како и со обезбедување на бесплатни советодавни служби и рурални кредити со поволни услови преку Земјоделскиот кредитен дисконтен фонд.

Како посебно значајни мерки за поддршка на земјоделците во последниот период се издвојуваат и напорите на владата за поддршка на формирањето на земјоделски задруги, зајакнување на договорното производство и започнување на важните политики за консолидација на земјоделското земјиште. Во последните две години Владата, исто така, особено внимание посветува на подобрување на маркетинг инфраструктурата со обезбедување услови за инвестирање во нови откупни логистички центри кои треба да го помогнат пласманот на земјоделските производи, пред сè од помалите производители.

Како резултат на воведување на новите мерки и олесување на пристапот кон политиките на поддршка, бројот на корисници е зголемен многукратно од 13.000 корисници во 2005 година на околу 93.000 стопанства во 2013 година. Сепак, бројот на корисници на мерките на поддршка (54% од вкупниот број на 170.885 земјоделски стопанства, согласно структурното истражување на земјоделски стопанства во 2013 година), зборува за таргетирана политика насочена кон стопанствата со развоен потенцијал.

3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини, реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

➤ Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој

Изборот на мерки ги следи националните приоритети кон остварување на развојните цели во земјоделството и за развој на руралните средини во Република Македонија, при тоа почитувајќи ја стратешката определба за прилагодување на националната земјоделска политика кон Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ и стекнатите искуства во врска со спроведување на мерките во досегашниот период.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку Годишните програми за рурален развој во периодот 2007-2013.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехрамбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитетот и животната средина.

Временскиот распоред за спроведување на мерките е одреден од аспект на неопходните системски предуслови и институционални подготовки за ефикасно спроведување на мерките со примена на принципите за добро буџетско финансирање кои подразбираат покрај дефинирани индикатори за следење на ефикасност и ефективност на мерките кон реализација на поставените и примена на контролни активности за административна проверка за наменско трошење на јавните расходи. Воедно при дефинирање на мерките за рурален развој временскиот распоред за примена на мерките во една кохерентна рамка за успешна политика за рурален развој, земени се предвид циклусите на програмирање на мерките во ИПАРД Програмата и периодот неопходен за нивна претходна акредитација за спроведување во согласност со буџетските принципи на ЕУ.

Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата се следните:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор),
- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко,

преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко).

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

- Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

- Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

Мерки кои се програмирани во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година:

111. Обука и информирање на земјоделските производители во износ од 1.000.000,00 денари,
112. Помош на млади земјоделци за започнување на земјоделска дејност во износ од 8.000.000,00 денари,

114. Советодавни услуги за развој на земјоделството во износ од 1.000.000,00 денари,

121. Инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства во износ од 197.000.000,00 денари,

123. Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи во износ од 18.679.000 денари,

124. Инвестиции во инфраструктура за создавање на предуслови за развој на земјоделството и заштита од природните непогоди во износ од 811.421.000 денари,

131. Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност во износ од 15.000.000,00 денари,

211. Помош за вршење на земјоделска дејност во подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност (ПОМ) во износ од 68.000.000,00 денари,

213. Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики во износ од 20.000.000,00 денари,

214. Помош за зачувување на генетската разновидност на автохтони земјоделски растенија и автохтони раси на добиток во износ од 18.500.000,00 денари,

215. Органско производство во износ од 88.000.000,00 денари,

321. Подобрување на живот во рурални средини во износ од 335.000.000,00 денари,

322. Обнова и развој на селата во износ од 140.000.000,00 денари,

323. Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја во износ од 90.000.000,00 денари,

411. Поддршка за здобивање на знаења и вештини за подготвување на реализација на стратегии за локален развој на руралните средини во износ од 2.000.000,00 денари и

413. Реализација на стратегии за локален развој на рурални средини (подготовка од ЛАГ/или локална самоуправа) во износ од 5.000.000,00 денари.

Дел од средствата од оваа програма во износ од 124.519.740,00 денари се наменети за мерки на државна помош во земјоделството и руралниот развој.

Планираните финансиски средства од националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој се реализираат преку Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој за кои се објавува јавен повик во јавните гласила во Република Македонија на која аплицираат заинтересираните лица (правни и физички), а интензитетот на поддршката во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти може да се движи од 50 – 100 % од в4. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој

4. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007-2013 започна веднаш по донесувањето на одлуката за пренос на правото на управување со средствата наменети за Компонента V на ИПА за

рурален развој (ИПАРД), доделена од страна на Европската Комисија на 18. декември 2010 година (Одлука на Комисијата Бр. (Ц) 2009/987/ЕУ).

Преносот на правото т.н. акредитација се однесува на трите мерки од ИПАРД Програмата:

- **Мерка 101** – Инвестиции во земјоделски стопанства за реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- **Мерка 103** – Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- **Мерка 302** – Диверзификација и развој на рурални економски активности ЕУ.

Од почеток на спроведување на ИПАРД Програмата во 2009 година, заклучно со декември 2014 објавени се 10 јавни повици.

Табела 3: Преглед на поднесени, одобрени и исплатени барања до крајот на 2014 во €

Мерка	Обработени				
	Поднесени	Одбиени	Одобрени	Откажани	Исплатени
M101	1.002	363	309	48	151
M103	151	94	49	18	24
M302	241	192	13	9	0
Total	1.394	649	371	75	175

Извор: Тело за управување со ИПАРД, 2014

Квалитетот на апликации се мери преку индикаторот "процентот на одобрување", што претставува однос помеѓу одобрени и доставени барања кој во 2014 е 35,1%, што претставува напредок споредбено со стапката на одобрување од 17,8 во 2012 и 26,6% во 2013 година.

Табела 4: Интерес за користење на средства од ИПАРД по јавни повици

Јавен повик	Поднесени	Одбиени	Одобрени	Откажани	Исплатени	Стапка на одобрување (%)
01/2009	133	106	27	8	19	20,3
01/2010	112	76	36	13	23	32,1
01/2011	74	34	40	28	12	54,0
02/2011	60	37	23	11	12	38,3
03/2011	92	65	27	7	20	29,3
01/2012	67	53	14	2	12	20,9
02/2012	61	50	11	1	9	18,0
01/2013	401	228	173	5	68	43,1
01/2014	394	/	20	/	/	/
02/2014	439	/	/	/	/	/
Total	1833	649	371	75	175	26,6

Извор: Тело за управување со ИПАРД, 2014

Подготвителни активности за изготвување на новата ИПАРД Програма 2014-2020

Процесот на подготовка на ИПАРД Програмата 2014-2020 беше спроведен во надлежност на Телото за управување, во соработка со ИПАРД Агенцијата и во постојана консултација со сите засегнати страни.

Процесот на консултации за подготовка на програмата, преку постојаните потсекторски работни групи започна во декември 2013 година, преку консултации за SWOT анализата, како и на првите нацрт фишеа на мерките. Постојаните потсекторски групи се формирани во согласност со член 22 од Законот за земјоделство и рурален развој за да се обезбеди постојан и структуриран начин на блиска соработка

помеѓу администрацијата и партнерите за нацрт програмски документи за земјоделство и рурален развој. Подобрени предлог фишеа на мерките беа испратени за коментари / предлози до сите членови на постојаните потсекторски групи во периодот од 10-ти до 15 јули.

Се одржаа и работилници со кој претседава министерот и со учество на засегнатите страни, за да се расправа и да се изгради широк консензус за основните аспекти на политиката за рурален развој во периодот 2014-2020 година и програмските документи за ИПАРД 2014-2020. На 9-ти и 11 јули 2014 година, се одржа две работилници со сите засегнати страни, на кои се дискутираше за првичните услови и барања на избраните мерки. Пред одржување на работилниците, предлог фишеа на мерките беа испратени до сите поканети учесници (109). Првата работилница се одржа на 9 јули 2014 година, која беше наменета за земјоделските производители и руралното население, како потенцијални корисници на мерката „Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства“ и мерката „Диверзификација и развој на руралните економски активности“. На работилницата учествуваа сите социо-економски партнери (земјоделски здруженија, стопанските комори, туристички асоцијации, земјоделството образование и истражувачки институти). Работилницата што се одржа на 11 јули беше наменета за претставниците на преработувачката индустрија, како потенцијални корисници на мерката „Инвестиции во физички средства во врска со преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи“. На оваа работилница беа поканети сите регистрирани компании за обработка на храна (според FVA записи) како и здруженијата на преработувачи (самостојно или како дел од Сојузот на стопански комори).

На 30 Септември 2014, беше закажан состанок на Советот за земјоделство и рурален развој („Агро-совет“), основан од страна на Владата, за да се разговара за предложената стратегијата на програмата, изборот на мерки, распределба на буџетот на програмата и предложените критериуми за ИПАРД 2014-2020. Состанокот на Советот беше предводен од страна на министерот, во присуство на директорот на ИПАРД Агенцијата и раководителот на Телото за управување.

Во периодот август-ноември 2014 година, се одржаа група состаноци на кои беа таргетираны различни под-сектори со цел да биде поддржана од ИПАРД Програмата 2014-2020, во секторите месо, млеко, житарици, овошје и зеленчук, занаетчи, вино, итн., со учество на економските оператори - потенцијални приматели на помошта во рамките на оваа Програма.

Стратегијата на програмата, финансискиот план и избраните мерки официјално влегоа во меѓувладини консултации во средината - јуни 2014 година. За ова беше дискутирано на Економскиот совет на 24 јули, на кој беа донесени заклучоци дека треба повторно да се разгледаат заедно со резултатите од целокупниот процес на консултации.

Целиот процес на подготовка на ИПАРД Програмата 2014-2020 е во соработка, насоки и со редовни консултации со ГД за земјоделство.

Конечната ИПАРД програмата 2014-2020 е поднесена од страна на НИПАК за одобрување до ЕК на 9-ти декември 2014 година.

ИПАРД Програмата 2014-2020 ги вклучува следните мерки:

- Мерка „Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства“;
- Мерка „Инвестиции во физички средства во врска со преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи“;
- Мерка „Подобрување и развој на руралната инфраструктура“;
- Мерка „Диверзификација и развој на руралните економски активности“;
- Мерка „Техничка помош“.

Други достапни ИПАРД мерки ќе бидат вклучени во програмата во подоцнежна фаза.

Табела 6. Преглед на средства по Програмата за директна финансиска поддршка во земјоделството во 2014 г.

Бр.на мерка	Мерки за поддршка нао доходот на земјоделските стопанства	Вкупен износ на мерката во денари
1	Директни плаќања за растително производство	3,156,980,260.00
2	Директни плаќања за сточарско производство	2,000,000,000.00

	Мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделството (државна помош во земјоделството)	
3	Помош за премии за осигурување	20,000,000.00
4	Помош за заштита на земјоделско земјиште	2,000,000.00
5	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	150,000,000.00
6	Помош во сточарскиот сектор	10,000,000.00
7	Материјални трошоци за спроведување на Програмата	15,000,000.00
8	Пренесени обврски од Програмите за финансиска поддршка во земјоделството од претходните години	906,000,000.00
	Вкупно	6,259,980,260.00

Извор : АФПЗРР, 2015 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

Политиката за рурален развој е вториот финансиски инструмент за економски и социјален развој на руралните средини, со цел да го спречи процесот на депопулација, и од друга страна да ги истакне природните и наследните вредности како дел од културното наследство на Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2014 година најголемиот дел од средствата се наменети за инвестиции во инфраструктура за создавање на предуслови за развој на земјоделството и заштита од природни непогоди и инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства, дефинирани преку Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година како што следува:

Табела 7. Програма за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2014 г.

Код на мерката	Назив на мерката	Износ во (денари)
111	Обука и информирање на земјоделските производители	1,000,000.00
112	Помош на млади земјоделци за започнување на земјоделска дејност	8,000,000.00
114	Советодавни услуги за развоја на земјоделството	1,000,000.00
121	Инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства	197,000,000.00
122	Инвестиции за зголемување на економската вредност на шумите	10,000,000.00
123	Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделските производи	186,790,000.00
124	Инвестиции во инфраструктура за создавање на предуслови за развој на земјоделството и заштита од природни непогоди	811,421,000.00
131	Воспоставување на земјоделски задруги	15,000,000.00
211	Помош за вршење на земјоделска дејност во подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност (ПОМ)	68,000,000.00
213	Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики	20,000,000.00
214	Помош за зачувување на генетската разновидност на автохтони земјоделски растенија и автохтони раси на добиток	18,500,000.00
215	Органско производство	88,000,000.00

321	Развој на јавна инфраструктура во рурални средини	335,000,000.00
322	Обнова и развоја на селата	140,000,000.00
323	Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја	90,000,000.00
411	Поддршка за добивање на знаења и вештини за подготвување и реализација на стратегии за локален развој на рурални средини	2,000,000.00
413	Реализација на стратегии на за локален развој на рурални средини (подготвени од ЛАГ/или од локалната самоуправа)	5,000,000.00
Вкупно		1,996,711,000.00

Извор : АФПЗРР, 2015 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

Дел од средствата на оваа програма во износ од 124.519.740, се наменети за следниве мерки на државна помош во земјоделството и руралниот развој како што следува:

Точка	Назив на мерката	Износ во (денари)
1	Техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој	123,519,740.00
1.2	Организирање и спроведување на манифестации и саеми	28,500,000.00
1.3	Учество на саемски манифестации и саеми на земјоделски производи	
1.4	Помош за маркетинг на земјоделски производи и преработени земјоделски производи	48,019,740.00
1.5	Изработка и публикување на едукативни, информативни, научни, пропагандни, и стручни материјали, публикации и списанија	2,000,000.00
1.6	Спроведување на истражувања, изработка на анализи, предлог проекти, студии и стратешки документи од областа на земјоделството и руралниот развој	5,000,000.00
1.7	Инвестициони вложувања за восоставување на научно демонстративни примери	4,000,000.00
1.8	Други трошоци и инвестициони вложувања за воспоставување и спроведување на мерките за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	32,000,000.00
1.9	Трошоци за изработка на геодетски елаборати	4,000,000.00
2	Помош за плодоуживатели	1,000,000.00
Вкупно		124,519,740.00

Извор : АФПЗРР, 2015 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој

Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (во натамошниот текст АФПЗРР) е оперативен орган, основан како самостоен орган согласно Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој („Службен весник на РМ“ бр. 72/07, 05/09, 43/14 и 193/15) и е под директна одговорност на Владата на РМ.

Согласно член 2 од Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, АФПЗРР е основана за остварување на следниве цели:

- спроведување на земјоделска политика и поддршка на руралниот развој во РМ;
- користење на средствата од претпристапната помош на Европската унија за рурален развој во согласност со критериумите пропишани во билатералните договори меѓу РМ и ЕУ;
- спроведување на заедничката рибарска политика на ЕУ во РМ;
- спроведување на мерките на државна помош во земјоделството;
- спроведување на други мерки кои ги утврдува Владата на РМ;

Според Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, АФПЗРР ги има следниве надлежности:

- спроведување на мерките за директни плаќања во земјоделството;
- интервенции на пазарот на земјоделски производи;
- имплементација на производните квоти;
- спроведување на мерките за рурален развој;
- реализација на средствата од претпристапната помош на ЕУ за рурален развој;
- спроведување на мерките за државна помош во земјоделството и
- вршење на други работи утврдени со закон.

Во составот на својата работа АФПЗРР спроведува административни контроли и контроли на лице место за комплетноста и соодветноста на пристигнатите апликации за финансиска поддршка. Во процесот на проверка на апликациите извршува постојана контрола на чија основа го пресметува плаќањето односно ги определува сумите за плаќање согласно националното и европското законодавство. Дополнително се грижи за правилно и навремено плаќање на средствата на крајниот корисник и за тоа ги известува владините институции на Р. Македонија и институциите на ЕУ.

АФПЗРР има статус на самостоен орган на државната управа со својство на правно лице и работи согласно националното и соодветното ЕУ законодавство.

Со доделувањето на правото за управување со средствата од ИПАРД (Официјалната одлука беше објавена во Службениот весник на ЕУ (2009/987/EU од 18.12.2009 година) АФПЗРР покажа дека ги поседува потребните административни капацитети, стручност и знаење за управување со европските фондови во областа на руралниот развој.

Поаѓајќи од цврстата определба за развој на земјоделството и руралната средина, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој континуирано ги реализира Програмите за финансиска поддршка на земјоделството, финансиска поддршка на руралниот развој, финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата и ИПАРД Програмата.

II. ЕУ интергративен процес и меѓународна соработка

1. ЕУ интеграција

Најбитните клучни закони од областа на земјоделство и руралниот развој¹, врз чија основа се темели развојот на земјоделството и руралните средини во Република Македонија, а кои истовремено придонесуваат кон целите на прилагодување на секторот кон законите, регулативите и стандардите на ЕУ, веќе се донесени. Институционалната поставеност на воспоставувањето на Интегриран систем за администрација и контрола (ИСАК) ја сочинуваат: Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, како надлежна институција за воспоставување и одржување на основната ИСАК инфраструктура на Единствениот регистар на земјоделски стопанства и Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП), потоа Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој како имплементирачко и контролно тело на националните програми за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (вклучувајќи ги пред-пристапните фондови на ИПАРД), како и Агенцијата за храна и ветеринарство надлежна за водење на базата на податоци за идентификација и регистрација на животни.

¹ Закон за земјоделство и рурален развој – ЗЗРР, Закон за виното - ЗВ, Закон за квалитет на земјоделските производи – ЗКЗП, Законот за воспоставување на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства - ФАДН, вклучително и донесените закони за органско земјоделско производство (ЗОЗП) и Платежната Агенција.

Најголемиот дел од активностите со кои се предвидува воспоставување на ИСАК се веќе завршени и системите се функционални и интегрирани во насока на имплементирање на програмите за финансиска поддршка во 2014 година. Имено, во разгледуваниот период:

Процесот на регистрирање на земјоделски стопанства и ажурирање на податоците на земјоделските стопанства продолжи во согласност со законските прописи и во рамките на целосно функционалниот Единствен регистар на земјоделски стопанства (Фарм регистар – ФР),

Софтверски апликации на Единствениот регистар на земјоделски стопанства (ЕРЗС) и Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) функционираат компатибилно како интегриран систем кој ги спојува алфа-нумеричките податоци на земјоделските стопанства со графичките податоци на нивните земјоделски парцели.

Посебни регистри на култури во состав на СИЗП/ЕРЗС како: регистар на органски производители, регистри на овошни, лозови, маслинови и јаткасти насади се функционални.

До крајот на 2013 година, како дел од аплицирањето за директните плаќања по површина во 2013 година, сите земјоделските стопанства ги дигитализираа своите земјишни парцели што по прв пат послужи како контролен механизам во процесот на аплицирање. Истиот принцип на аплицирање со користењето на интегрираниот ИСАК продолжи и во 2014 година.

За прв пат во кампањата во 2012 година воведен е единствен образец за аплицирање како важен елемент на ИСАК во процесот на аплицирање за финансиска поддршка и поднесувањето на барањата за финансиска поддршка во земјоделството за 2012 година се одвиваше по електронски пат без поднесување на хартиени формулари и придружни документи од страна на апликантите. Истиот начин на аплицирање се користеше и во кампањите за 2013 и 2014 година

По преземањето на обврската од Државниот инспекторат за земјоделство, Платежната агенција ги спроведуваше контролите на лице место и го зајакна капацитетот на соодветниот сектор,

Сеопфатниот ИСАК софтвер подготвен од страна на ИПАРД Платежната агенција и кој вклучува ИТ поддржана функционалност на ИСАК процедурите како за директни плаќања, така и за програмата за рурален развој во 2014 година се користи како систем за администрацијата и контролата на директните плаќања. Напредокот во развојот на секој од ИСАК елементите во изминатиот период, подетално е прикажан во продолжеток.

Единствен Регистар на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)

Во изминатиот период продолжува функционирањето на Единствениот регистар на земјоделски стопанства како дел од интегрираниот систем за администрација и контрола (ИСАК).

Поврзувањето меѓу клучните ИТ системи на ИСАК, односно интегрирањето на базата на податоци на ЕРЗС и СИЗП е реализирана преку развивање на интегрирано софтверско решение. Со тоа се создадени услови за имплементација на дигитализација на земјоделските парцели со кои располагаат земјоделските стопанства евидентирани во ЕРЗС. Согласно планираното Агенцијата продолжи да ги користи податоците за земјоделските стопанства од ЕРЗС за административна контрола на барањата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.

Со самото интегрирање на системите откако ќе заврши целиот процес на дигитализација на земјоделските парцели се планира како референтна парцела за исплата на субвенции да се користи СИЗП парцелата. Овие активности ќе овозможат покрај административната контрола на исплатата на субвенциите и да се добие реална слика за севкупното земјоделско производство во Република Македонија како и можност за анализа на постигнатите резултати од превземените мерки за финансиска поддршка.

Реализирани се и подготовки за поврзување на базата на податоци од ЕРЗС со базата на податоци од Агенцијата за храна и ветеринарство за преземање на податоците за бројната состојба на обележаниот добиток.

Во согласност со планските активности на министерството и постоечките законски регулативи обезбеден е и договор за едногодишно одржување на базата на системот.

Систем за идентификација на земјишни парцели – СИЗП (LPIS)

Во текот на 2013 година беше завршено регистрирањето на земјишните парцели во СИЗП со што се реализира зацртаната динамика на финализација на регистрирање на земјоделските стопанства и

дигитализација на нивните земјински парцели во СИЗП. Финализацијата на оваа активност беше директно поврзана со процесот на аплицирање по Програмата за финансиска поддршка во земјоделството со што се заокружи имплементацијата на воспоставување на функционален Интегриран систем за администрирање и контрола. Последната фаза, односно консултација со земјоделците и дигитализација на земјинските парцели е започната. Дел од активностите кои и претходеа на оваа фаза се: производство на дигитални ортофото карти, дигитален теренски модел – ДТМ и иницијални СИЗП податоци, оформување и опремување на главната канцеларија (хардверски и софтверски), производство на софтверско решение кој вклучува регистар на долгогодишни насади, интеграција помеѓу Единствениот регистар на земјоделски стопанства и СИЗП, изработка на прирачници за методологија и постапки неопходни за имплементирање на СИЗП.

Во насока на обезбедување на дополнителна поддршка како и намалување на ризикот од грешки во дигитализацијата, одделението за СИЗП во текот на 2013 година извршуваше активности поврзани со контрола на квалитетот на внесените податоци во СИЗП и континуирана техничка поддршка на операторите и волонтерите од подрачните единици на МЗШВ. Со оглед дека СИЗП ќе се користи како повеќенаменски систем за различни задачи и активности во секторот за земјоделство, шумарство и водостопанство, согласно програмата ИПА ТАИБ 2009 од јануари 2013 до април 2014 година се спроведе проект во кој беа опфатени: надградба и имплементирање на нови податоци во СИЗП системот како дигитализација и автоматска класификација на високо планински пасишта кои се наоѓаат над 1200 м.н.в., ажурирање на водните текови, пилот проект за проценка на квалитет на СИЗП податоците и сл., изработени методолошки упатства и технички спецификации за дигитализација и интеграција на различни просторни податоци со СИЗП, имплементирање на медиумска кампања поврзана со СИЗП и новите услови предвидени во делот на агро-еколошката политика и друго.

Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС

Во системот за ЗПИС моментално се доставуваат податоци од 27 пазари на мало, 2 пазари на големо за овошје и зеленчук, 6 пазари за жив добиток, како и од 80 претпријатија откупувачи на земјоделски производи од сите земјоделски гранки. Во изминатиот период се посвети поголемо внимание на одржување и подобрување на квалитетот и фреквенцијата на доставените пазарни податоци. Пазарните податоци од базата на системот достапни на корисниците преку веб страната - www.zpis.gov.mk во изминатиот период имаа значајна улога на полето на финансиските, даночните и осигурителни услуги, потоа поддршка во правилното дефинирање на штетите од било кој вид, како и улога во разрешување на судски спорови во делот на проценките и вештачењата. Освен тоа, во согласност со постојната законска регулатива, податоците од системот се користеа како основа за активирање на пазарните механизми во регулирањето на пазарот на одреден производ.

Во истиот период, а во согласност со планските активности на министерството и законски регулативи, беше обезбеден и договор за натамошно едногодишно одржување и професионално хостирање на веб страната и базата на системот. Од 1. јануари 2014 година, а по претходни консултации во изминатата година, Државниот завод за статистика официјално објави дека престануваат со долгогодишната практика за собирање и објавување на податоци од зелените пазари на мало, пазарите на големо и добиточните пазари, и единствено податоците од системот за ЗПИС на МЗШВ на ниво на Република Македонија се релевантни пазарни податоци.

На почетокот од 2015 година подготвен е и објавен годишниот извештај за ЗПИС за 2014 година, во кој е даден осврт на движењата на цените на земјоделските производи за изминатата година, како и споредбена анализа со претходната 2013 година. Исто така во извештајот, дадени се стапките на пораст и опаѓање за одредени земјоделски производи.

Во периодот на тригодишното функционирање на веб страната на ЗПИС, системот има регистрирано околу 1.500.000 посети.

Во последниот извештај објавен од страна на Европската комисија за напредокот на РМ во процесот кон пристапувањето кон ЕУ, се потенцира напредокот („The agricultural market information system has become the exclusive source of market data“), на Земјоделско пазарно информативниот систем ЗПИС на МЗШВ.

Во наредниот период, интензивно ќе се работи на усовршување, развој, прилагодување и оспособување на системот на ЗПИС за комуникација со соодветните системи во земјите на ЕУ, со помош

на проектот во рамките на ИПА, како и на промоција на системот кај корисниците на податоците преку специјализираните информативни емисии за земјоделството и храната.

Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН)

За годишно утврдување на доходот на земјоделските стопанства, како и за економска анализа на земјоделските стопанства и проценка на состојбата во земјоделството и пазарите со земјоделски производи воспоставена е ефикасна и функционална Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (Македонски ФАДН) во Република Македонија согласно националното законодавство усогласено со законодавството на ЕУ за ФАДН.

За потребите на Македонскиот ФАДН, прибирањето на сметководствени податоци од земјоделски стопанства согласно методологијата за ФАДН, започна во 2010 година со прибирање на податоци и нивна контрола и обработка од репрезентативен примерок од 300 земјоделски стопанства, додека од 2011 наваму се прибираат податоци од 600 земјоделски стопанства дефинирани според нивната големина и тип.

Согласно утврдениот план за избор на репрезентативни земјоделски стопанства за 2015 година презентирани и одобрен од Националниот Комитет за мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства во 2015 година реализирани се сите четири посети и завршени се активностите за прибирање на сметководствени податоци од 600 земјоделски стопанства.

Од особено значење се активностите кои ги спроведува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства за контрола на квалитетот на податоците преку контролниот систем за проверка на квалитет на податоците во Европската Комисија - RICA/1. Како резултат на корекција на грешките (софтверски и грешки од советниците) значително е подобрен квалитетот на ФАДН податоците за сметководствената 2014 година.

ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите

Во однос на заедничкото уредување на пазарите на земјоделските производи од растително и животинско потекло, следните производи од растително потекло (житарици и ориз, сушена сточна храна и свежо овошје и зеленчук), како и производи од животинско потекло (говедско и телешко месо, живина и јајца, свинско месо, овчко и козјо месо, млеко и млечни производи и мед и други пчеларски производи) се регулирани во рамките на Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на РМ“ бр.140/2010, 53/2011, 55/2012 и 106/13), особено во однос на поставување и контрола на пазарните стандарди, информации за потрошувачите и севкупниот маркетинг на производите и пазарниот информативен систем.

Врз основа на Законот за квалитет на земјоделски производи, како и во поглед на пазарните стандарди на земјоделските производи, по групи на производи се веќе целосно уредени со донесувањето на подзаконските акти: за јајца и живина, житарици и ориз, овошје и зеленчук, свинско месо, овчо месо и кози месо, млеко и млечни производи, мед и пчелни производи, храна за животни, брашно и добиточна храна. Со оглед на тоа дека целосно е направена законска поставеност и е во сила, уште во 2013, во фокусот на овие прашања треба да биде нејзината имплементација. Сепак, повеќето од прашањата регулирани со овој правен систем останува да се направат целосно оперативни во наредниот период.

Некои од пазарните прописи се во голема мерка зависни од исполнувањето на потребните институционални или инфраструктурни барања. За постигнување на таа цел, министерството, иницираше постапка за овластување на лаборатории за анализа на квалитетот на: житарки и ориз, за квалитетот на брашното и квалитетот на млекото.

МЗШВ спроведува континуирано собирање на податоци за пазарот и следење на развојот на пазарите со цел формулирање на политиките и нивна имплементација. Што се однесува до хоризонталните аспекти на Заедничката земјоделска политика, повеќето од нив релевантни за пазарите на земјоделски производи се регулирани во рамките на друг закон кој е донесен, а тоа е Законот за земјоделство и рурален развој.

Имено, за подобрување на пазарните односи, што е повеќе еднаква дистрибуција на приходот во рамките на синџирот на исхрана и ублажување на значајни тензии во недостаток на договорни односи, во комбинација со други принципи, законите кои ги регулираат трговските прашања воопшто, законот ги пропишува основните услови на трговија со земјоделски производи, како што се: условите кои треба да

бидат исполнети од страна на купувачите, и места за купување на земјоделски производи, управување со податоци на количините купени или планирани, како и воспоставување на регистри на купувачи и увозниците на земјоделски производи, нивното одржување и работење.

Во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој правни лица кои купуваат земјоделски производи се регистрирани во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи кои ги води Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. Регистарот е воспоставен во 2010 година. Целта на овој Регистар е тоа што треба да се определи за секое правно лице место за купување, да ги исполнува општите и посебните барања за откуп во согласност со прописот за поблиските услови кои треба да ги задоволат купувачите на земјоделски производи. До 31 јули 2014, во овој Регистар се регистрирани 611 субјекти-правни купувачи на земјоделски производи. Државниот инспекторат за земјоделство, по запишувањето во регистарот на откупувачи на земјоделски производи, секоја година пред откупот на земјоделските производи во периодот од 1. мај – 31. јули врши проверка на општите и посебните услови за купување од страна на регистрираните купувачи.

Според Одлуката на Владата на Република Македонија објавена во Служб.весник на РМ бр.111/10 пропишани се два земјоделски производи (меркантилна пченица и брашно од пченица) за кои е потребен упис во регистарот на увозници на одделни земјоделски производи.

Регистарот за увозниците беше воспоставен во 2010 година. Со цел да се подобри интеграцијата меѓу учесниците во земјоделскиот сектор, 5 подзаконски акти се донесени со кои се регулира секторското партнерство. Според Законот за земјоделство и рурален развој, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е надлежно за евидентирање на економски и социјални партнери кои треба да исполнат одредени критериуми. Досега 13 економски партнери и два социјални партнери се запишани во евиденцијата на економски и социјални партнери. Овие партнери номинираат претставници на потсекторски нивоа во потсекторски постојани групи како редовен и постојан облик на вертикална интеграција. Групите се утврдени во согласност со член 18 од Законот за земјоделство и рурален развој за најважните земјоделски пазари (житарки, зеленчук, тутун и индустриски култури, млеко, месо, овошје и вино) и заради иницирање на широк и транспарентен процес на планирање, следење и спроведување на националната земјоделска политика и одржување на вертикална интеграција во секторот.

Групите кои се состојат од земјоделци, трговци и преработувачи работат врз основа на нивните годишни програми за работа и придонесуваат во подготовка на субвенциите и програмите за техничка поддршка. Во 2014 година тие одржаа во просек 8 -10 состаноци, на кои се решаваа прашањата за надминување на одредени пазарни услови на понудата, побарувачката и цената и вршење на консултативен механизам за креирање на политики, планови и програми за развој на земјоделските пазари за одредени земјоделски производи или групи на производи.

Во рамките на разгледуваниот периодот (1 подзаконски акт) во однос на виното беше донесен и објавен („Службен весник на Република Македонија“ бр. 61/14). Исттиот ги регулира формата, содржината и начинот на водење на влезните и излезните регистри за винско грозје, производите од винско грозје, вино и производи од вино. Во однос на зголемување на угледот на македонските вина на надворешните пазари, маркетинг кампањата за национална презентација на извозно ориентирани земјоделски производи продолжи и во 2014 година. Кампањата, организирана како јавно-приватно партнерство помеѓу МЗШВ и винариите, е спроведена на веќе воспоставени и потенцијални пазари за македонското вино во ЕУ и во земји кои не се членки на ЕУ. Вкупниот буџет за оваа активност за 2014 година изнесуваше околу € 400.000.

Пазарот на тутун е опфатено со Законот за тутун и тутунски производи („Службен весник на РМ“ 24/06, 88/08,31/10, 36/11, 53/11, 93/13, 99/13, 164/13 и 151/14). Со овој закон се уредува примарното производство (производство) и финансирањето, откупот, сместувањето, обработката на откупениот суров тутун во лист (тутун), прометот на обработениот тутун, како и производството и прометот на тутунските производи. Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство води регистар на откупувачи на тутун во кој се регистрирани девет правни лица. Државниот инспекторат за земјоделство врши надзор на примарното производство на суров тутун, откупот, складирање и преработка на откупениот суровиот тутун, квалитет и промет на ферментиран тутун и секоја година се проверува исполнетоста на условите за откупување на тутун во регистрираните субјекти-откупувачи на тутун.

Политика на квалитет

Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на РМ“ бр.140/2010, 53/2011, 55/2012 и 106/2013), како и подзаконските акти кои се однесуваат на заштитата на називите на земјоделските и прехранбените производи го регулираат процесот на регистрација и заштита на земјоделските и прехранбените производи со ознака на потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет. Правната рамка за регистрација на заштитени ознаки на земјоделските и прехранбените производи е комплетна и истата е во согласност со ЕУ регулативите, 32006R0510, 32006R0509, 32006R1898 и 32008R0628.

Поради донесувањето на нова регулатива 32012R1151 во ЕУ за заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи и дерогација на ЕУ регулативите: 32006R0510 и 32006R0509 со кои е хармонизирана националната законска рамка, активно се работи на измени и дополнувања на Законот за квалитетот на земјоделските производи во делот на заштита на квалитетот. Измените и дополнувањата се во завршна фаза на подготовка и во нивната изработка, покрај вработените од министерството, учествуваа експертите од Твининг проектот број МК/IB/AGiIPA2009 на тема „Органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи“ кој започна со имплементација во април 2013 година, а во мај 2014 година проектот доби продолжување до ноември 2014 година, кога и успешно заврши. Покрај горенаведените активности, а со цел да се едуцираат производителите во однос на шемите за квалитет и бенефитите кои произлегуваат од заштитата на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи, Секторот за маркетинг и квалитет во соработка со експертите од Твининг проектот, во текот на месец мај, јуни и јули организираа 3 работилници во Охрид, Ресен и Крива Паланка.

На работилниците присуствуваа здруженија на земјоделски производители на препознатливи македонски производи како паланечки компир, преспански ајдаред, мариовски мед, охридска цреша итн. и преку конкретни примери и спецификации за заштитени називи на слични производи во рамките на ЕУ, производителите се стекнаа со многу значајни информации во однос на тоа како треба да бидат подготвени спецификациите на производите, придружната документација, каде да ја испратат и како успешно да ја завршат процедурата за регистрација на еден заштитен знак за квалитет.

Во рамките на предвидените активности во проектот во соработка со експертите од земјата членка, секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи активно работи на правно усогласување и институционално поставување на системите за развој и заштита на квалитетот на земјоделско-прехранбените производи, како и ревизија на постоечката законска регулатива и предложување на нови одредби кои ќе бидат во согласност со новата ЕУ регулатива 32012R1151 која се однесува на заштитата на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет.

МЗШВ финансиски поддржано од Агбиз програмата на USAID обезбеди финансиска поддршка за изработка на елаборати и заштита на нивниот квалитет. Елаборатите за „Охридска цреша“ и „Валандовско бело зимско“- грозје веќе се изработени и барањата за регистрација се поднесени до МЗШВ. Формирани се експертски комисии за двата производа и со помош на експертите од Твининг проектот истите се ревидирани.

МЗШВ во соработка со Центарот за Одржлив Развој - АЛКА, кој имплементира проект од Програмата за меѓугранична соработка (Македонија-Албанија, 2007-2013) Инструмент од претпристапна помош (IPA), компонента II, обезбеди финансиска поддршка за изготвување елаборати, на два типични локални производи „Бело овчо сирење Бистра“ и „Овчи кашкавал Бистра“ Во 2013 година формирана е работна група составена од членови од секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи, преставници од високо научни установи од областа на земјоделските науки, преставници од АХВ, здруженија на земјоделски производители и преработувачи и заинтересирани групи со цел македонските фармери и преработувачи да се запознаат со придобивките кои произлегуваат од заштита на квалитетот на земјоделските производи и со тоа да пројават интерес за заштита на квалитетот на нивните производи. На оваа тема во 2013 година одржани беа работилници во Берово, Ресен, Струмица и Битола Во рамките на Програмите за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој за 2014 година, предвидена е мерка за финансиска поддршка за воведување на повисоки стандарди за квалитет на земјоделски и прехранбени производи со максимална висина на поддршката во износ од 300.000,00 денари по производ.

Органско земјоделско производство

Финансиската поддршка на органското производство продолжи и во 2014 година, согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013 – 2017 во рамки на која органското производство се поддржува со 30% повисоки директни плаќања во споредба со конвенционалното производство.

Во рамките на ИПА 1-ва Компонента, во април 2013 година започна реализацијата на Твининг проектот „Органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи“. Со помош на експертите на проектот извршена е целосна ревизија на националниот Закон за органско производство во насока на повисок степен на усогласеност со Регулативата на ЕУ. Твининг проектот обезбеди обуки во делот на органското производство и тоа: обуки за ЕУ Регулативата и улогата на надлежните органи, за контролите во органското производство, обуки за вршење на надзор над сертификациските тела, за процедурите за увоз и извоз на органски производи и др. Во однос на системот за контрола во органското производство во РМ, покрај двете овластени сертификациски тела (Балкан Биосерт и Про Церт), во 2013 година МЗШВ овласти и трето сертификациско тело (Агрибиоцерт) за вршење на стручна контрола во органското производство.

Во декември 2013 година Владата на Република Македонија го усвои Националниот план за органско производство за периодот 2013 - 2020 година кој е интегрален дел од Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014 – 2020 година која беше усвоена од страна на Владата на РМ и објавена во („Службен весник на РМ“ бр.167/2014“).

Во тек е реализација на проектите финансирани од проектното фише од ИПА-ТАИБ 2009 во рамките на проектното фише „Институционална надградба на административните капацитети за спроведување на политиките во земјоделството и руралниот развој“ со вкупен износ од € 2.870.000:

- Твининг проектот **„Органско земјоделско производство и заштита на квалитет на земјоделските производи“** со вредност од € 690.000 започна на 22.04.2013, а заврши на 22.11.2014. Министерството за земјоделство на Италија беше твининг партнер.
- Реализиран е проектот **„Дополнителна надградба на Системот за идентификација на земјишни парцели (LPIS) во состав на Интегрираниот систем за администрирање и контрола (IACS)“** во износ од € 780.000 започна на 15.01.2013 и заврши на 15.04.2014.
- Твининг проектот **„Воведување на вкрстена сообразност во директните плаќања во земјоделството во Република Македонија“** во износ од €950.000, започна на 19.09.2013, и истиот е суспендиран на 21.03.2014. Проектот повторно започна на 02.02.2015 година и предвидено е да трае до 21.12.2015 година. Министерството за земјоделство на Германија во конзорциум со Министерството за земјоделство на Италија е твининг партнер.
- Реализирана е **набавка на лабораториска опрема за тестирање на Органско земјоделско производство**, ИТ опрема за потребите на МЗШВ и софтвер за надградба на ЛПИС во вкупен износ од €450.000.

Со цел за успешно искористување на ИПАРД фондовите, ЕК одобри дополнителни средства останати од ИПА ТАИБ 2010 за проектното фише „Институционално јакнење на административните капацитети за јакнење на политиките за земјоделство и рурален развој“ во износ од €1.198.750.. Одобрени беа следниве проекти кои веќе се во почетна фаза на имплементација:

- Твининг лајт проект „Помош за Платежна Агенција за Мерката рурална инфраструктура“ во износ од €250.000. Проектот е започнат во декември 2014, а предвидено е да трае до јуни 2015 година.
- Проект за услуги „Воведување на нови ИПАРД мерки и подготвителни активности за ИПАРД 2014-2020“ во износ од €948.750 е започнат на 02.02.2015 година.

Од Проектното фише ИПА ТАИБ 2011: „Надградба на институционалните и административните капацитети во земјоделството и руралниот развој во согласност со барањата за пристапување во ЕУ“ со износ од 2.830.000 € се следниве проекти:

- Твининг проектот „Идно јакнење на Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој и подготовки за новиот програмски период 2014-2020“ во износ од €1.550.000. Се очекува тендерот да биде објавен во март 2015 година.

Проектот „Надградба на земјоделскиот информативен систем и воспоставување на системи за размена на податоци помеѓу МЗШВ и другите релевантни институции во земјата и со ЕУ“ во износ од €700.000. Истиот е во фаза на тендерска постапка. Набавка на теренски возила, ИТ опрема, опрема за контрола на лице место и надградба за софтвер за МЗШВ и АФПЗРР во вкупен износ од € 580.000. Истиот е во фаза на тендерска постапка.

2. Меѓународна соработка

Сектор за меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската политика односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ и
- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско-прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско- прехранбениот сектор.

Во рамки на своите надлежности, Секторот за меѓународна соработка континуирано подготвува информации за билатералната соработка со други земји, кои вклучуваат анализа на трговската соработка врз основа на статистички податоци за размената на земјоделско-прехранбени производи со земјите во светот.

Билатералната и развојната соработка во рамки на следните активности:

Во текот на 2013 се усогласени и склучени (или во фаза на усвојување од страна на Владата на РМ) спогодби, протоколи и меморандуми за соработка, а во рамки на претходно склучените, се дефинирани активности и е започнато со реализација на предвидените активности.

- Во тек е усогласување на Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Министерство за земјоделска политика Украина за соработка во областа на заштитата на растенија која е доставена до надлежните институции за добивање мислење,
- Во тек е усогласување на текст на Протокол за соработка во областа на земјоделството со Арапската Република Египет,
- Во фаза на усогласување е текст на Протокол помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство, шумарство и рурален развој на Република Косово за соработка во областа на карантинот и заштитата на растенијата,
- Усогласена е Спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Советот на министри на Босна и Херцеговина за соработка во областа на безбедноста на храната и истата се планира да биде потпишана во текот на 2014 година,
- Склучен е Договор меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Индија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Потпишан Меморандум за соработка помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за рурален развој на Унгарија. Значајно е да се спомене дека во март 2013 година, како резултат на потпишаниот Меморандум за соработка меѓу двете земји, беше организиран бизнис форум во Скопје во Стопанската Комора на Македонија, каде се оствари средба меѓу компаниите од земјоделско-прехранбениот сектор од Унгарија и Република Македонија.

- Се спроведуваат активности во рамки на потпишаниот Меморандум за разбирање меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Турција за соработка во областа на земјоделството,
- Протокол за соработка меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Претседателството на Турската Агенција за меѓународна соработка и координација (ТИКА) за спроведување на Проектот за развој на производството и квалитетот на оризот склучен во Скопје во март 2013 година,
- Унапредена соработката меѓу Република Македонија и Сојузна Република Германија во земјоделскиот сектор, преку потпишување Договор за соработка меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и GIZ,
- Формирана е мешовита работна група во рамки на Протоколот меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Литванија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Реализирани активности во рамки на Аранжманот помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Државата Израел во областа на земјоделството. Во рамки на Аранжманот, се спроведува Проект за производство на сертифицирано семе и саден материјал, со поддршка на израелски експерти,
- Започната реализација на одредени активности во рамки на Меморандумот за соработка меѓу Министерството за земјоделство на Руската Федерација и Министерството за земјоделство, шумарство, и водостопанство на Република Македонија за соработката во областа на земјоделството,

Реализирани, тековни и планирани проекти со поддршка на меѓународни донатори

УСАИД АгБиз Програма (2007 – 2013 година)

Проектот финансиран од УСАИД во времетраење од март 2007 до јуни 2013.

Целта на проектот е зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци и нивно подборо позиционирање на домашниот и странските пазари.

Компоненти на проектот:

1. активности за унапредување на синџирите на додадена вредност (саеми, студиски престои, техничка помош, обуки);
2. проекти за проширување на бизнисот, финансиска помош и трансфер на технологија за извозно фокусирани проекти на ниво на фирма;
3. унапредување на пристап кон финансии;
4. реформа во земјоделски политики, идентификација на политики кои ја намалуваат конкурентноста.

Програма за наводнување на јужната долина на р. Вардар I и II фаза

Во областа на водостопанството KfW (германска развојна банка) и Владата на Република Македонија ја реализираат втората фаза од Проектот за наводнување на јужната долина на реката Вардар. Проектот има за цел да се подобри наводнувањето во сливот на јужниот дел на реката Вардар, во регионот на Општините Гевгелија, Богданци и Валандово. Со I фаза на проектот се предвидува воспоставување на системи за наводнување со вкупна површина од 2,605 хектари, додека површина од 3,900 ха се предвидени за рехабилитација и модернизација во II фаза на проектот.

Подобрување на искористувањето на водите од сливот на Злетовица

Проектот е финансиран од Јапонска банка за меѓународна соработка (ЈИСА) и ЕБРД и целта е да се подобри водоснабдувањето и наводнувањето во сливот на река Брегалница, како и производство на електрична енергија и заштита од поплави, а со тоа и подобрување на животниот стандард и обезбедување на нови работни места. Учеството на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е преку обезбедување на финансиски средства за плаќање на дел од финансиските обврски.

Проектот за производство на сертифицирано семе и саден материјал со поддршка на Владата на Израел

Проектот започна со имплементација во април 2012 година а ќе трае до октомври 2014 година. Во рамките на Проектот е предвидено поставување на демонстративна фарма и изградба на оранжерии во средното земјоделско училиште „Кочо Рацин“ во Свети Николе и во средното земјоделско училиште во Тетово. Демонстративните фарми претставуваат модел за ефикасен начин на организирање на производство на високо квалитетни градинарски производи, а стекнатото знаење се планира да биде пренесено и во други региони во Република Македонија. Во рамките на проектот ќе се овозможи специјализирана обука на терен за самите земјоделски производители, за да произведуваат високо квалитетен семенски и саден материјал отпорен на очекуваните климатски влијанија и истиот да ги исполнува сите потребни стандарди за сертификација. Покрај земјоделците, ќе бидат обучени и советниците од Агенцијата за поддршка на развојот на земјоделството, подрачните единици на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, земјоделските инспектори и учениците од средното земјоделско училиште, кои преку практична настава полесно ќе ги совладаат теоретските знаења. Како дел од предвидената програма за обука на Проектот се и специјализирани курсеви за: наводнување, соодветна примена на ѓубрива, подготовка на почва за садење, фитосанитарни мерки, управување со целокупниот производствен процес од семе до производ, вклучително и постбербените активности.

Проект финансиран од Турската Агенција за соработка и координација (ТИКА) „Развој на производството и квалитет на оризот“ финансиран од Влада на Република Турција (Агенција ТИКА) во вредност од €134.500. Врз основа на договорените активности за 2013 година со ТИКА се изработи Предлог - Протокол за соработка меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Претседателството на Турската Агенција за соработка и координација (ТИКА), за развој на производството и квалитетот на оризот, кој ќе биде основа за изработка на Проект за развој на производството и квалитетот на оризот во период од 2 години, 2013-2014 година. Со овој Проект се планира развој на нови високопродуктивни сорти ориз со цел подобрување на квалитетот и квантитетот на оризот во Македонија, зголемување на приходот на оризопроизводителите и подобрување на пласманот и маркетингот. Во проектот ќе бидат вклучени Земјоделскиот Институт - Скопје, станица за истражување во Кочани и 20 оризопроизводители од кочанскиот и виничкиот произведен регион. Во првата година на површина од околу 25 хектари ќе се засеат турски сорти ориз на демонстративни опитни полиња.

Мрежата за рурален развој на Република Македонија (МРР на РМ) од април 2012 започна со спроведување на проектот насловен како „Адаптација на земјоделството кон климатските промени“, поддржан од УСАИД. Целта на проектот е да ги промовира адаптивните земјоделски практики и да ја зголеми свеста на земјоделските производители, но и на целокупната јавност за предизвиците и ефектите од климатските промени во земјоделскиот сектор во Република Македонија. Спроведувањето на проектот ќе се одвива во Повардарскиот регион со делови од струмичко и гевгелиско кој воедно е најчувствителниот регион зафатен од климатските промени.

Проекти поддржани од ФАО (Организација за храна и земјоделство на Обединетите нации)

Поддршка за управување со државното земјоделско земјиште

Траење: март 2010 – февруари 2013
Буџет: USD 340.000

Планирани проекти во Рамковната програма на ФАО за Република Македонија 2013-2015 година

Проект за консолидација на земјоделското земјиште

Еден од главните проблеми во Република Македонија што го спречува развојот на земјоделството се малите димензии на парцелите и распределбата на парцелите во одредени земјоделски стопанства. Консолидирањето на земјиштето преку доброволна размена на земја, може да помогне да се подобри големината на земјоделските стопанства и концентрацијата на парцелите. Консолидацијата – интеграцијата на парцелите ќе помогне во зголемувањето на продуктивноста во земјоделството, што ќе доведе до создавање поголеми производствени капацитети на кои што ќе биде полесно да се користат модерни методи на производство, како на пример поставување системи за наводнување, механичко садење, механичка бербa итн. Ова исто така ќе го олесни инвестирањето во секторот, како на пример системи за наводнување, селски патишта, пошумување, итн.

Техничка помош за изготвување на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020.

Актуелната „Национална стратегија за земјоделство и рурален развој“ за периодот од 2007-2013 година, беше главен стратешки документ за МЗШВ во изминатите години и претставуваше основа за претпристапниот инструмент на ЕУ – ИПА 2007-2013. ФАО ќе му помогне на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство да ја изготви новата Стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот од 2014 до 2020 година, со која што ќе бидат опфатени зголемувањето на продуктивноста во земјоделството, како и подготвеноста за примање на натамошната поддршка од ИПА фондовите на Европската Унија. Проектот кој е во фаза на реализација е во вкупен износ од УСД 330.000 а се очекува да биде завршен до крајот на 2014 година.

- **Техничка помош за подготвување на Почвен информативен систем (педолошка карта) на Република Македонија**, Проектот ќе обезбеди собирање, синхронизација, систематизација и интеграција на постоечките почвени податоци и информации во консолидирана база на податоци и просторен информативен систем. Главниот резултат од овој проект ќе биде создавање на официјална национална почвена мапа во согласност. Проектот кој е во фаза на реализација е во вкупен износ од УСД 340,000 а ќе заврши во март 2015 година.
- **Креирање на политики и мерки за намалување на ранливоста на земјоделските системи од климатските промени и дезертификацијата (опустинувањето)** - Во фаза е подготовка на проектен документ, по што ќе следи утврдување на буџет).

Координација на активности за влијанието на климатските промени врз земјоделството

Во 2013 година се оствари активно учество во бројни иницијативи и програми поврзани со влијанието на климатските промени врз земјоделството, кои беа спроведени со меѓународна поддршка а како резултат на овие активности произлегоа конкретни планови чија реализација ќе започне од 2014-та година. Конкретно, се оствари тесна соработка со **Проектот за адаптација кон климатските промени поддржан од УСАИД, што го спроведува Мрежата за рурален развој на Република Македонија**. Целта на проектот е да ги промовира адаптивните земјоделски практики и да ја зголеми свеста на земјоделските производители, но и на целокупната јавност за предизвиците и ефектите од климатските промени во земјоделскиот сектор во Република Македонија. Учество во **Националниот комитет за климатски промени** формиран од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање, со цел успешно да се одговори на предизвикот за ублажување на климатските промени во државата, Министерството за животна средина и просторно планирање во соработка со **Програмата за развој на Обединетите Нации - УНДП, го спроведува проектот за изработка на Третиот Национален извештај за климатски промени, финансиран од Глобалниот фонд за животна средина (GEF)**.

Останати активности:

- Во 2013-та година, остварено е членство во голем број мешовити комитети за економско-трговска соработка формирани од страна на Министерството за економија а усвоени од Владата на РМ, во чии рамки се преговараат платформи за соработка со други земји.
- Остварено е учество на меѓународни конференции, семинари, работилници во рамки на меѓународната политика и соработка.

III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА

Имплементацијата, управувањето и контролата на земјоделска политика на Република Македонија, усогласена со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, наложува развивање и зајакнување на соодветни административни капацитети.

1. Институционална поставеност на МЗШВ

Според последната хоризонтална и вертикална реорганизација на секторите на МЗШВ на централно и регионално ниво, поставеноста е следна:

Сектори во рамки на МЗШВ:

- Сектор за финансиски прашања
- Сектор за координација и техничка помош на Кабинетот на министерот
- Сектор за внатрешна ревизија
- Сектор за ЕУ
- Сектор за меѓународна соработка
- Сектор за човечки ресурси
- Сектор за нормативно-правни работи
- Сектор за анализа на земјоделска политика
- Сектор за информатичка технологија
- Сектор за прекршоци
- Сектор за земјоделство
- Сектор за лозарство, винарство и овоштарство
- Сектор за регистрирање, управување, унапредување и продажба на земјоделско земјиште во државна сопственост
- Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели
- Сектор за организација и координација на подрачни единици
- Сектор за рурален развој
- Сектор за шумарство и ловство
- Сектор за шумска полиција (без статус на државни службеници)
- Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделски производи
- Сектор за управување со претпристапни фондови на ЕУ за рурален развој (ИПАРД)
- Одделение за стратешко планирање

Органи во состав на МЗШВ:

- Управа за водостопанство
- Фитосанитарна управа
- Државна фитосанитарна лабораторија
- Управа за семе и саден материјал
- Управа за хидрометеоролошки работи

Инспекторати во состав на МЗШВ:

- Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државен инспекторат за земјоделство

Агенции и управи од областа на земјоделството и руралниот развој:

- Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР)
- Агенција за поддршка на развојот на земјоделството – Битола (АПРЗ)
- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)

Јавни претпријатија од област:

- ЈП Агроберза
- ЈП за пасишта
- ЈП за шуми

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има 34 Подрачни Единици со вкупно 254 вработени, распоредени низ сите региони во РМ. Претстои период на редефинирање на позицијата, капацитетите и одговорностите во поглед на целите на политиката за земјоделство и рурален развој, за воведување регионален пристап со цел рационално искористување на средствата и зголемена ефикасност од активностите на МЗШВ.

1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)

Воспоставувањето на интегрираниот систем за администрација и контрола е еден од клучните среднорочни приоритети за период од 2009-2011 година, при што активностите кои се реализираат се во согласност со „Пристапното партнерство“ и поглавјето 11 наменето за земјоделство.

Интегрираниот административен контролен систем се содржи од следните елементи (Закон за земјоделство и рурален развој):

- (1) компјутерска база на податоци од барањата за директни плаќања на земјоделските стопанства во тековната година и најмалку четири предходни години;
- (2) систем за идентификација на земјишни парцели кој функционира на ниво на референтна парцела, воспоставен врз основа на карти, катастарски документи или друга картографска документација и чија употреба е овозможена преку технологија на компјутеризиран географички информативен систем, вклучително и воздушни или просторни ортоснимки со хомогенизирана стандардна и гарантирана точност најмалку еквивалентна на картографија со размер 1:10.000;
- (3) систем за идентификација и регистрација на животните кој овозможува податоци за бројната состојба на животните по раси и видови;
- (4) барања за директни плаќања;
- (5) систем за идентификација и регистрација на правото на директни плаќања кој овозможува верификација на правото на директни плаќања на земјоделското стопанство и вклучени проверки со податоците од барањето за директни плаќања и од системот за идентификација на земјишни парцели во тековната година и најмалку четири предходни години;
- (6) контролен систем за утврдување на усогласеност на податоците од барањето со условите за доделување на директните плаќања и
- (7) единствен систем за проверка на идентитетот на секој носител на земјоделско стопанство кој поднесува барање за директни плаќања.

За поддршка на изготвувањето на анализи за поставување, спроведување, контрола и следење на ефектите на земјоделска политика и политиката за рурален развој, неопходно е воспоставување на Земјоделски Информативен Систем (ЗИС) како еден од најзначајните краткорочните приоритети од процесот на интегрирање во ЕУ во делот на хоризонталните прашања.

Предвидените активности се однесуваат на следниве административни, контролни и информациски елементи од интегрираниот систем:

- Единствен регистар на земјоделски стопанства, (ЕРЗС)
- Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП),
- Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС),
- Мрежа на сметководствени податоци од фарма (FADN) и земјоделските статистики.

Дел од нив се составни елементи или се во функција на Интегрираниот административен и контролен систем (IACS) за имплементирање и мониторинг на мерките за директни плаќања и рурален развој.

Целосното функционирање на системите ќе овозможи поставување на ефикасни политики базирани на потребите и проблемите во секторот, нивно успешно имплементирање со максимално редуцирање на неправилностите и злоупотребите, подобрена контрола и проценка на ефектите од политиките. Интегрирањето на различните бази на податоци и регистри треба да ги олесни процедурите на аплицирање на земјоделците за политиките на поддршка и ќе обезбеди корисни податоци за бизнис сектор.

Согласно Законот за земјоделство и рурален развој, МЗШВ е одговорна институција за воспоставување на интегриран информативен систем на податоци кој треба да обезбеди прибирање и обработка на податоци за земјоделскиот сектор, координација и одржливост во размената на податоци со другите релевантни институции, како и дисеминација на податоците до крајните корисници.

Сите овие активности се во насока на воспоставување на функционален систем кој ќе овозможи поврзување на сите регистри кои се во надлежност на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и неговите органи.

1.2. Единствен Регистер на Земјоделски Стопанства (ЕРЗС)

Воспоставувањето на интегрираниот систем за администрација и контрола (ИСАК) и Единствениот регистар на земјоделски стопанства (ЕРЗС) како негов најважен составен дел, се едни од клучните среднорочни приоритети при што активностите кои се реализираат се во согласност со „Пристапното партнерство“ и поглавјето 11 наменето за земјоделство.

Преку софтверска апликација на Единствениот регистар на земјоделски стопанства се генерира единствен идентификациски број кој се доделува на секое запишано земјоделското стопанство со што се овозможува креирање на електронска база на податоци значајна за ефикасно носење на одлуки и имплементација на политиките во земјоделството.

Софтверската апликација е поставена на централна серверска единица во посебно подготвена просторија (сервер сала) изградена според поставените стандардите од страна на ЕУ. Во подрачните единици е инсталирана апликација за корисниците кои имаат за задача да ги внесуваат пријавените земјоделски стопанства. Внесувањето и ажурирањето на податоците за производните капацитети на земјоделски стопанства се прави на локално ниво во подрачните единици на МЗШВ при поднесување на барањето за субвенции.

Поврзувањето меѓу клучните ИТ системи на ИСАК, односно интегрирањето на базата на податоци на ЕРЗС и СИЗП е реализирана преку развивање на интегрирано софтверско решение. Со тоа се создадени услови за имплементација на дигитализација на земјоделските парцели со кои располагаат земјоделските стопанства евидентирани во ЕРЗС. На крајот на 2011 година реализирано е и поврзувањето на базата на податоци од ЕРЗС со базата на податоци од барателите на финансиска поддршка во Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој. Согласно планираното Агенцијата продолжи да ги користи податоците за земјоделските стопанства од ЕРЗС за административна контрола на барањата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.

Софтверската апликација е поставена на централна серверска единица во посебно подготвена просторија (сервер сала) изградена според поставените стандардите од страна на ЕУ. Во 45 подрачни единици е инсталирана апликација за корисниците кои имаат за задача да ги внесуваат пријавените земјоделски стопанства. Внесувањето и ажурирањето на податоците за производните капацитети на земјоделски стопанства се прави на локално ниво во подрачните единици на МЗШВ за време на поднесување на барањето за субвенции.

Во моментот се ангажирани приближно 140 лица вработени од подрачните единици на МЗШВ за внесување на податоците во ЕРЗС и до сега се евидентирани сите корисници на финансиската поддршка по Програмите на МЗШВ, или приближно 150.000 земјоделски стопанства. Донесен е новиот правилник за видот на податоците, постапката и начинот за запишување и доделување на единствен идентификациски број на земјоделското стопанство и за промена на податоци и бришење, содржината и формата на образците и потребната придружна документација за запишување, промена на податоци и бришење и начин и рок за ракување, употреба, објавување и чување на податоците од Единствен регистар на земјоделски стопанства, како и содржината и формата на решението за запишување и решението за

бришење од Единствениот регистар на земјоделски стопанства Во фаза е изготвување на новиот правилник за видот на податоците, постапката и начинот за запишување и доделување на единствен идентификациски број на земјоделското стопанство и за промена на податоци и бришење, содржината и формата на образците и потребната придружна документација за запишување, промена на податоци и бришење и начин и рок за ракување, употреба, објавување и чување на податоците од единствен регистар на земјоделски стопанства, како и содржината и формата на решението за запишување и решението за бришење од Единствениот регистар на земјоделски стопанства.

Со самото интегрирање на системите откако ќе заврши целиот процес на дигитализација на земјоделските парцели се планира како референтна парцела за исплата на субвенции да се користи СИЗП парцелата. Покрај административната контрола на исплатата на субвенции ќе може да се добие реална слика за севкупното земјоделско производство во Република Македонија како и можност за анализа на постигнатите резултати од превземените мерки за финансиска поддршка.

1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели

1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели

Работи по три закони (Закон за консолидација на земјоделско земјиште, Закон за земјоделство и рурален развој и Закон за земјоделско земјиште). Секторот ги остварува следните работни задачи:

- Имплементира проекти за консолидација на земјоделско земјиште,
- Изготвува предлог одлуки за размена на земјоделско земјиште,
- Учествува во имплементирање на оперативната програма за консолидација,
- Го координира и одржува Системот за идентификација на земјишни парцели-СИЗП,

Во декември 2013 година донесен е Закон за консолидација на земјоделското земјиште („Службен весник на Република Македонија“ бр. 187/13) со кој законски се овозможува спроведување на постапки за консолидација. Под консолидација на земјоделското земјиште се подразбира групирање и окрупнување на земјоделското земјиште во насока на создавање на поголеми земјишни парцели и површини со поправилна форма.

Консолидацијата на земјиштето се врши заради:

- спојување на помалите земјишни парцели во поголеми просечни парцели,
- создавање земјишни парцели со правилна геометриска форма,
- пристап на земјишните парцели до патна инфраструктура и системите за наводнување,
- реорганизација на земјишните парцели каде при изградба на инфраструктурни инвестиции како хидромелиоративни системи, насипи, канали, вештачки езера или уредување на водотеци се предизвикува уситнување на постојните земјишни парцели и нарушување на патната и мелиоративната мрежа,
- обезбедување на земјиште за проширување на заштитени подрачја, и
- пошумување на земјиште со послаб квалитет или загадено земјиште и примена на агротехнички мерки.

Согласно Законот за консолидација предвидени се два вида на постапки за консолидација:

- постапка за консолидација со распределба и
- постапка за консолидација со размена на земјоделското земјиште во консолидационото подрачје.

Проектот за консолидација “Поддршка на националната програма за консолидација на земјоделско земјиште” се остварува во соработка со Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите Нации – ФАО . Основна цел на проектот претставува ставање во функција на програмата за

консолидација и зголемување на капацитетот на министерството за имплементација на проектите за консолидација.

Превземени активности за започнување со спроведување на политиката на консолидација на земјоделско земјиште

Во насока на започнување на спроведување на конкретни активности за консолидација на земјоделското земјиште, министерството реализираше низа активности, и тоа:

1. Дефинирани се критериумите за селекција на подрачје за консолидација и подготвен е образец за избор на консолидационо подрачје. Врз основа на критериумите, преку соодветно бодирање се идентификуваат интересите, потребите, можностите и оправданоста за консолидација на земјоделското земјиште во дадено предлог подрачје.

2. Реализирани се четири регионални работилници во текот на месец јануари и февруари 2015 година и тоа во: Свети Николе за североисточниот регион, Василево за југоисточниот регион, Битола за југозападниот регион и Скопје (МЗШВ) за северозападниот регион. На работилниците кои имаа едукативна и информативна цел присуствуваа претставници од подрачните единици на МЗШВ, од Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, на единиците на локалната самоуправа и на најголемите национални и регионални здруженија на земјоделци. На работилниците се презентирани елементите на политиката и е побарано согласно критериумите за избор да се достават предлози за консолидациони подрачја. Презентациите и обврзецот за избор на консолидационо подрачје со критериуми за избор електронски се доставени до сите општини во државата, АПРЗ, подрачните единици на МЗШВ и поголемите здруженија на земјоделци. Секоја од работилниците беше соодветно медиумски покриена на централно и локално ниво.

3. Добиени се 10 предлози за консолидационите подрачја и направена евалуација на издржаност на предлозите во насока на определување на пократка листа.

4. Реализирани се дополнителни теренски посети во текот на месец март на подрачјата од потесната листа со цел обезбедување на дополнителни податоци. При посетите реализирани се средби со земјоделците и претставници од единиците на локална самоуправа.

5. Направено е рангирање и избор на консолидационото подрачја каде што ќе се реализираат првите сериозни консолидациони активности, и тоа: КО Егри, општина Битола за консолидацијата со распределба на земјоделско земјиште, и КО Конче, општина Конче за консолидација со размена на земјоделско земјиште.

6.Завршни се активностите поврзани со електронското мапирање на сопствениците во избраните консолидациони подрачја и направени се останатите анализи на избраните региони. Врз основа на прибраната евиденција за заинтересираните учесници и нивните земјишни парцели, направено е електронско мапирање на сопствениците за идентификација на состојбата на обсегот на подрачјето, нивото на фрагментација и проекција на идната состојба.

7.Формиран е тим на експерти во избраниот регион координиран од одговорен во МЗШВ, кој заедно со локалната самоуправа и учесниците во консолидацијата ги реализираат активностите согласно закон.

8.Извршено е електронското мапирање на земјоделското земјиште на сопствениците во избраното консолидационо подрачје и направени се останатите анализи на избраниот регион. Врз основа на прибраната евиденција за заинтересираните учесници и нивните земјишни парцели, направено е електронско мапирање на сопствениците за идентификација на состојбата на обсегот на подрачјето, нивото на фрагментација и проекција на идната состојба.

9.Реализирани се индивидуални интервјуа со сите сопственици на земјоделски површини во избраното консолидационо подрачје во однос на состојбата на земјоделското производство, нивниот интерес за учество во процесот на консолидација и намерите за располагање со земјоделското земјиште (купопродажба, закуп).

10.Врз основа на резултатите од интервјуата со сопствениците на земјоделско земјиште, подготвен е Извештај за состојбата со земјоделското производство пред консолидација како и интересот за консолидација и истиот е презентираан пред сите заинтересирани субјекти од јавниот и приватниот

сектор на локално ниво: локална самоуправа, подрачни единици на МЗШВ, Регионални канцеларии на АПРЗ, Регионални Центри и земјоделски производители од консолидационите подрачја со присаство и на претставник од Делегацијата на ЕК во Република Македонија. За овие учесници **организирана е обука за консолидација** со теоретски и практичен дел.

11. Изработен е Предлог за консолидација со распределба во КО Егри, со Предлог Одлука за спроведување на постапка за консолидација со распределба.

Следни чекори

Во следниот период после донесувањето на Одлуката за спроведување на постапка за консолидација со распределба од страна на Владата на РМ врз основа на Предлог за консолидација со распределба на МЗШВ, согласно законот следи **формирање на тела за консолидација** и тоа: Собрание од сите учесници кое расправа и донесува клучни заклучоци по однос процесот, Одбор на учесници во консолидацијата како тело за координација и Комисија за проценка на вредноста на земјиштето). Согласно методологија утврдена со подзаконски акт потоа ќе следи **проценка на вредноста на земјиштето**.

Согласно Програмата на Владата на Република Македонија 2014-2018 година во ноември 2013 година направени се измени на Законот за земјоделско земјиште („Службен весник на Република Македонија“ бр.164/13) со што е обезбедена можност за надминување на деценискиот проблем на недозавршените постапки на арондација. Со спроведувањето на овие законски решенија се овозможува земјоделците конечно да се стекнат со доказ за нивна сопственост на парцелите кои ги обработуваат најмалку 20 години, а кои сеуште се водат како државна сопственост.

Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) - Во изминатиот период кој ги покрива првите две фази од воспоставувањето на СИЗП, беа реализирани низа активности кои овозможува да започне имплементацијата на третата фаза односно консултација со земјоделците и дигитализација на земјишните парцели. Дел од активностите кои беа опфатени во првите две фази се: производство на дигитални ортофото карти, дигитален теренски модел – ДТМ и иницијален слој на СИЗП податоци, оформување и опремување на главната канцеларија (хардверски и софтверски), производство на софтверско решение за дигитализација на земјишни парцели кое содржи и регистар на долгогодишни насади, интеграција помеѓу Единствениот регистар на земјоделски стопанства, изработка на прирачници за методологија и постапки неопходни за имплементирање на СИЗП како и прирачници за користење на СИЗП софтверската апликација. По ова се пристапи кон регистрирање на земјишни парцели во СИЗП со што се реализира зацртаната динамика на финализација на регистрирање на земјоделски стопанства и дигитализација на нивните земјишни парцели во СИЗП.

Тековно се вршеше регистрирање на нови СИЗП парцели како и ажурирање на веќе регистрираните СИЗП парцели доколку кај истите имаше потреба. Регистрирањето на СИЗП парцелите беше задолжително за аплицирање по Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2014 година.

Со оглед дека СИЗП ќе се користи како повеќенаменски систем за различни задачи и активности во секторот за земјоделство, шумарство и водостопанство, се спроведе проект со цел техничка поддршка за ажурирање и надградба на Системот за идентификација на земјишни парцели со финансиска поддршка на ИПА ТАИБ 2009 програмата. Со проектот беше опфатена надградба и имплементирање на нови податоци во СИЗП системот како дигитализација и автоматска класификација на високо планински пасишта, ажурирање на водените текови на целата територија на државата, пилот проект за проценка на квалитет на СИЗП податоците и сл. Во рамките на овој проект исто така беа изработени методолошки упатства и технички спецификации за дигитализација и интеграција на различни просторни податоци со СИЗП како и имплементирање на медиумска кампања поврзана со СИЗП и новите услови предвидени во делот на агро-еколошката политика.

IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

1. Географски карактеристики, клима и население

Република Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Уредувањето на земјата е суверена парламентарна демократија, а независноста од поранешната СФРЈ ја прогласи на референдум одржан на 8-ми септември 1991 година.

Карта на Република Македонија

Според географската положба сместена е меѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, земјата се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската климатска зона, која овозможува производство на голем број на земјоделски култури.

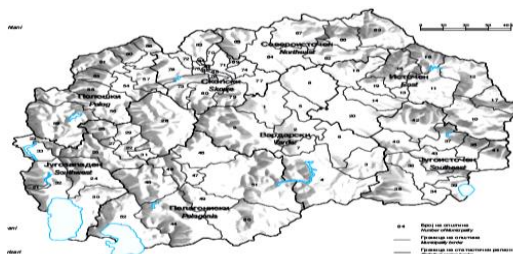
Релјефот на Република Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство. Во 2012 година, забележително е значајно намалување на врнежите во однос на просекот 2006-2010 година.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2013 година, Република Македонија се реорганизира во 84 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Македонија има 34 градови, а вкупниот бројот на населени места во 2013 година изнесува 1.767.

За статистички цели Република Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

Административна поделба и статистички региони на Република Македонија (ДЗС)

Според проценката на населението, во Република Македонија во 2014 година има 2.065.769 илјади лица. Густината на населението во 2014 година изнесува 80,2 жители/km². Најгусто населен е Скопскиот регион каде што живее 29,5% од населението во 2012 година, а најмала густина на населеност има Вардарскиот регион каде што живее 7,5% од населението. Руралното население во земјата опфаќа 43%, а остатокот од 57% е урбано население.

Според последниот попис на населението спроведен во 2002 година, населението во Република Македонија ја има следната структура: македонци (64,18%), албанци (25,17%), турци (3,85%) и роми (2,66%), а преостанатиот дел од 4,14% се малцински етнички групи.

2. Макроекономска рамка

Земјоделството заедно со ловот, шумарството и рибарството претставува третиот најзначаен економски сектор по учество во БДП (во 2014 година учествува со 10,1% во вкупниот БДП), веднаш по секторите услуги и индустрија.

Учеството на земјоделството во вкупниот бруто домашниот производ после 2008 година кога достигна максимум и учествува со 11,4% во вкупниот БДП се движи од 9,1% во 2012 до 10,3% во 2009 година (10,1% во 2010 и 2014, 9,4% во 2011, 10,0% во 2013). Бруто домашниот производ за земјоделство, шумарство и рибарство во 2014 година изнесува 53.139 милиони денари и учествува со 10,1% во вкупниот БДП.

Според претходните податоци на Државниот завод за статистика- добиени од годишните сметки на деловните субјекти и други извори, бруто домашниот производ во 2014 година изнесува 525.620 милиони денари и во однос на 2013 година номинално е зголемен за 4.7%. Реалната стапка на раст на БДП, во однос на 2013 година, изнесува 3.5%.

Најголемо учество на додадената вредност во структурата на БДП во 2014 година имаат секторите: Е, Ж и З - Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна, со 18.7%.

Финалната потрошувачка во 2014 година, во однос на 2013 година, номинално расте за 1,9%, а во структурата на БДП учествува со 86,8%. Учеството на извозот на стоки и на услуги во структурата на БДП во 2014 година изнесува 47,8%.

Табела 8. Макроекономски показатели

Показател	Единица	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Население	'000	2 042	2 045	2 047	2 054	2 057	2 059	2 062	2 066	2 069	
БДП ¹	мил. евра	5 472	6 095	6 772	6 767	7 109	7 544	7 585	8 150	8 530 ²	
БДП по глава на жител ¹	евра	2 682	2 982	3 308	3 300	3 459	3 665	3 680	3 948	4 126 ²	
Учество на земјоделскиот сектор во БДП	%	10,5	9,9	11,4	10,3	10,1	9,4	9,1	10,0	10,1	
Економски развој (Стапки на реален раст на БДП)	%	5,1	6,5	5,5	0,4	-	3,4	2,3	-0,5	2,9	3,5
Стапка на невработеност	%	36,0	34,9	33,8	32,2	32,1	31,4	31	29	28	
Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %)	%	2,9	6,1	4,1	-1,6	3,0	2,8	3,3	2,8	-0,3	
Просечен девизен курс ³	MKD/EUR	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,53	61,58	61,62	
Учество на храна, пијалоци и тутун во вкупната	%	43,4	42,5	43,3	44,9	42,7	42,6	43,3	46,2	40,2	

потрошувачка по домаќинства									

Извор: ДЗС, ¹ревидирани податоци според ЕСС 2010 ²претходни податоци, ³НБРМ

Високата инфлација е знак на нарушување на макроекономската рамнотежа. Таа го намалува економскиот раст со што се намалуваат можностите за остварување на целите на одржливиот развој. Во текот на 2014 година инфлацијата бележеше тренд на забавување и во просек се сведе на -0,3% годишно, поради намалувањето на цените на горивата и храната. Во текот на 2014 година девизниот пазар беше во рамнотежа, при релативно мал износ на интервенции на нето-основа.

Според податоци од Народна Банка на Република Македонија просечниот девизен курс во 2014 година изнесува € 61,62 МКД .

Стапката на невработеност во 2011 бележи благо намалување во споредба со 2010 година и изнесува 31,4%, а во 2012 година се задржува на исто ниво како и во 2011 година и изнесува 31%. Стапката на невработеност, како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила за 2013 година изнесува 29%, а во 2014 година 28%.

Во 2014 година, храната, пијалочите и тутунот учествуваат со 40,2% во вкупната потрошувачка по домаќинства.

3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2014 година зафаќа околу 1.263 илјади хектари или 49% од вкупната површина, шумите се протегаат на околу 38% а останатите 13% припаѓаат на водната и останата површина.

Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо, а другата половина се пасишта. Најголем удел во површината под ораници и бавчи имаат житата засеани на вкупна површина од околу 39 илјади хектари во 2014 година.

Табела 9. Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.064	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263
Обработлива површина	537	526	521	513	509	511	510	509	511
Ораници и бавчи	439	431	424	420	415	415	414	413	413
Овощтарници	13	13	14	14	14	14	15	15	15
Лозја	25	23	22	21	21	21	21	22	23
Ливади	60	59	61	58	59	61	60	59	60
Пасишта	687	550	542	500	611	608	757	751	751
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Извор: ДЗС, 2014

После падот на површината на вкупно земјоделско земјиште во периодот од 2007 до 2009 година, во 2010 година забележан е повторно пораст на површината на земјоделско земјиште од околу 10% во однос на 2009 година, додека во 2014 година зголемени се површините на земјоделско земјиште за околу 13%, во споредба со 2010 година.

Вкупната површина на земјоделско земјиште во 2014 година изнесува 1.263 илјади хектари од која обработливата површина опфаќа 511 илјади хектари, што е околу 40% од вкупното земјоделско земјиште. Пасиштата заземаат околу 60% или 751 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 81%.

Табела 10. Структура на површината на Република Македонија (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Вкупна површина	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	338	504	515	559	441	420	266	273	276
Шумски фонд	959	942	943	949	960	982	988	988	983
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.063	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263

4.1. Типологија на земјоделските стопанства

Согласно член 8 од Законот за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларијата за врски при МЗШВ и Државниот завод за статистика се надлежни за воспоставување на типологија на земјоделски стопанства.

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство. Новата типологијата на земјоделските стопанства е објавена во јуни 2015 година врз основа на податоците од структурното истражување на земјоделски стопанства спроведено во периодот од 1 до 20 јуни 2013 година и Стандард Аутпут коефициентите пресметани врз основа на податоци од последователни пет години.

Пресметката на Стандард Аутпут коефициентите претставува стандардна вредност на бруто производството, а ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства при МЗШВ и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН во Република Македонија согласно законските прописи за ФАДН.

Воспоставената типологија на земјоделски стопанства е од особено значење за воспоставување на репрезентативен примерок во полето на истражување за мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства и презентација на резултатите од анализа на податоците од структурните истражувања на земјоделските стопанства и податоците од мрежата по тип на земјоделско производство и класа на економска големина. Земјоделските стопанства се класифицирани во 14 класи на економска големина, додека според учеството на типот на земјоделско производство во вкупното производство на стопанството, земјоделските стопанства се класифицирани според класификацијата за тип на земјоделско стопанство на три нивоа каде што има 9 основни типови на земјоделско производство, 22 главни типа на земјоделско производство и 62 посебни типа на земјоделско производство.

Според податоците од пресметаната Типологија на земјоделските стопанства, најголем дел од земјоделските стопанства, или 34,4% (58.814) од вкупно 170.885 земјоделски стопанства се класифицирани во првиот тип, односно специјализирани за поледелски култури, 18,2% (31.179) се во типот мешано растително - добиточно производство, 17,3% (29.574) се специјализирани за повеќегодишни култури, 10,3% (17.678) се класифицираат во типот мешано растително производство, 9,6% се специјализирани стопанства за тревопасен добиток (16.405), 4,4% (7.569) се земјоделски стопанства со мешан добиток, 3,3% (5.640) се специјализирани стопанства за добиток што се храни со семе и зрнеста храна, 2,1% (15.013) се класифицирани во типот специјализирани за градинарство, додека, пак, само 0,2 (366) се неклассификувани стопанства.

Табела 11. Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделското производство

Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поледелски култури	58 814	58 747	67
Специјализирано за градинарство	3 660	3 642	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	29 574	29 513	61
Специјализирано за тревопасен добиток	16 405	16 342	43
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна	5 640	5 601	39
Мешано растително производство	17 678	17 663	15
Мешано добиточно производство	7 569	7 565	4
Мешано растително - добиточно производство	31 179	31 143	36
Некласификувани стопанства	366	365	1
Вкупно	170 885	170 581	304

Извор: ДЗС, 2015

Од графиконот број 1 може да се види дека најголем број на земјоделски стопанства се класифицирани во првите три класи на земјоделски стопанства, кои имаат вкупна вредност на производството до 15.000 евра. Имено, од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 49,6% се класификувани во првата класа - до 2000 евра, 19,7% се класифицирани во втората класа од 2.000 до 4.000 евра, 16,5% во третата класа – од 4.000 до 8.000 евра и 9,1% во четврта класа – од 8.000 до 15.000 евра.

Се помал е бројот на земјоделски стопанства кои се класифицирани во повисоките класи, што и реално ја претставува сликата на земјоделските стопанства во Република Македонија кои во најголем број се ситни, мали и некомерцијални, а многу мал е бројот на големи земјоделски стопанства.

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за поледелски култури со 24,2%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства со мешан добиток со 4,2%.

4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства

Во согласност со Регулативата на ЕК број 1166/2008, во периодот од 1 до 20 јуни 2013 година, Државниот завод за статистика го спроведе структурното истражување за земјоделските стопанства. Првото структурно истражување на земјоделските стопанства беше спроведено во периодот од 1 до 15 јуни 2010 година. Структурното истражување за земјоделските стопанства е едно од основните статистички истражувања во областа на земјоделството кое обезбедува споредливи податоци за земјоделските стопанства. Според податоците од истражувањето, вкупниот број на земјоделски стопанства во Република Македонија изнесува 170.885. Просечно, едно земјоделско стопанство користи 1,85 хектари земјоделско земјиште и има 2,14 добиточни единици. Вкупно користеното земјоделско земјиште од страна на земјоделските стопанства изнесува 315.863 хектари, а од вкупниот број на стопанства, 58,2% користат до 1 хектар земјоделско земјиште. Земјоделските стопанства имаат вкупно 365.868 добиточни единици, додека 56,5% од вкупниот број на стопанства одгледуваат добиток, живина и пчелни семејства. Во Република Македонија просечно има 0,5 трактори по стопанство, од кои поголемиот дел се двоосовински трактори.

5. Карактеризација на руралните средини

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Во 2002 година УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основа на концентрацијата на население на територијата на земјата: зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101-150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151-500 жители по квадратен км), многу значително пренаселена зона (501-1.000 жители на квадратен км) и екстремно пренаселена зона (над 1.000 жители по квадратен км).

Во 2002 година, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени и 6 општини имаа над 1.000 жители од квадратен км.

Табела 12. Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			Промена	
	1994	2002	2014*	2002-2014	
				Број	%
Национално ниво	1,945,932	2,022,547	2,067,000	44,453	102
Пелагониски	242,614	238,136	231,500	-6,636	97
Вардарски	131,035	133,180	153,272	20,092	115
Североисточен	163,841	172,787	176,174	3,387	102
Југозападен	211,226	219,741	220,065	324	100
Скопски	545,228	578,144	617,646	39,502	107
Југоисточен	168,481	171,416	173,572	2,156	101
Полошки	281,982	305,930	319,532	13,602	104
Источен	201,525	203,213	177,411	-25,802	87

Извор: ДЗС, Попис 1994 и 2002, *ДЗС 2014 (процена)

Инфраструктурата на социјалната заштита во руралните средини (детски градинки, училишта, јавни објекти во заедницата – библиотеки, клубови) била развиена во минатото, но во најголемиот број случаи објектите се во тешка состојба, без можност за поправка и/или напуштени.

Најголем дел од населението од руралните средини, особено оние од високите планински села, имаат недостаток од основни здравствени услуги, вклучително услуги за примарна здравствена заштита. Во Република Македонија, согласно проценките на ДЗС вкупниот број на население во 2014 година изнесува 2.067.000 жители, а густината на населението во 2014 година изнесува 80,4 жители/км². Околу 59% од населението живее во руралните средини. Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител. Населението во Република Македонија сеуште бележи позитивен природен прираст, иако со намалено темпо на раст. Во 2014 година, стапката на наталитет изнесува 11.4 (живородени на 1 000 население), а бројот на живородените деца, во споредба со претходната година, е зголемен за 458 деца или за 2.0 %. Просечната возраст на населението во Македонија е приближно 40 години, и речиси 61% од населението е работоспособно (помеѓу 15 и 64 години).

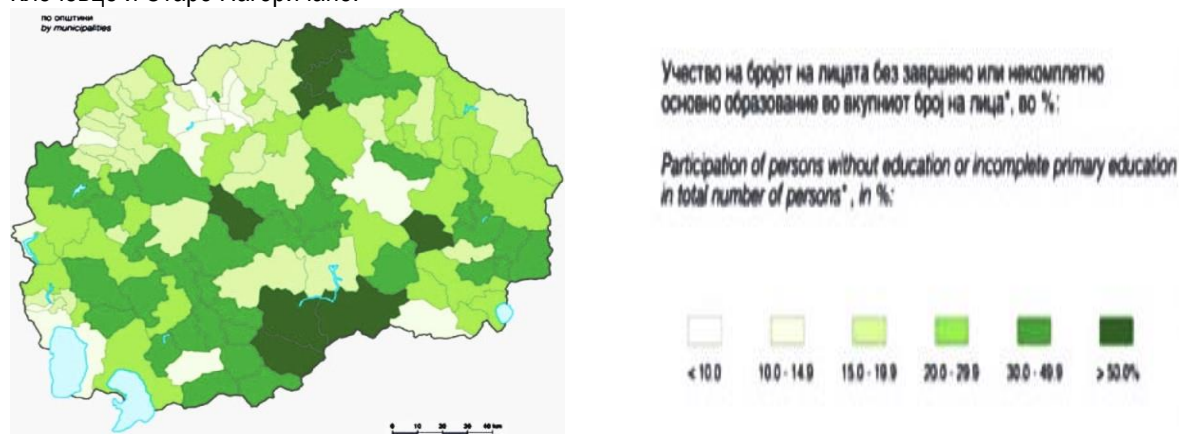
Во однос на стареењето на населението, во 2014 година, учеството на младото население (0-14 години) изнесува 16.8 %, додека учеството на старото население (65 и повеќе години) изнесува 12.5 %.

5.1. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците. Постојните медиумски програми (радио и ТВ) во врска со земјоделството се ограничени во однос на траењето. Сепак, се јавува подобрување на информираноста на веб страните за земјоделство (сите официјални национални веб страни кои обезбедуваат корисни информации за земјоделските институции) и отварање на нови информативни блогови. Исто така, постои одреден број на програми за локалната култура и историја, особено за локалните јавни ресурси кои можат да го поттикнат и подобрат квалитетот

на животот, но сепак може да се забележи тренд на зголемување на кампањи за промовирање на позначајните рурални средини.

Според пописот од 2002 година, само 3,6% од населението е неписмено. Неписмени мажи се 1,7%, додека 5,5% од жените се неписмени. Бројот на лица без образование во 2002 година изнесувал 67.358 односно 4,2%, а со некомплетно основно образование 219.507 односно 13,8%. Најголем дел од неписменото население се наоѓа во општините Новаци, Прилеп, Кавадарци, Богомила, Орашац, Клечевце и Старо Нагоричане.

Образование во руралните средини

Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: “иселување на младо и способно население за работа, недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”. На целата територија на Република Македонија во 2014 година вкупно дипломирале 9.650 студенти, 23.936 ученици завршиле средно училиште и 21.355 ученици завршиле основно образование.

5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства - истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Достапната статистика не обезбедува адекватни детали за вработување во руралните области по гранки. Поголемиот дел од руралното население е ангажирано во земјоделскиот сектор (првенствено земјоделство во рамките на домаќинство) и други активности, доколку има. Земјоделските примања се со тенденција да бидат значително пониски од другите сектори и речиси половина од сите земјоделски работници се неплатени работници од членови на семејството.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста. Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен вон земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Според податоците на Државниот завод за статистика, активното население во Република Македонија во 2014 г. брои 958.998 лица од кои вработени се 690.188 или околу 72%, а 268.809 лица или 28% се невработени.

Табела 13. Просечна исплатена нето-плата по вработен

Опис	2009	2010	2011	2012	2013	2014

Земјоделство, шумарство и рибарство	14.273	14.280	14.781	15.830	15.394	15.843
Растително и животинско производство, лов и поврзани услужни дејности	12.621	12.387	13.013	13.838	14.182	14.717
Шумарство и искористување на шуми	18.227	18.812	18.485	19.771	17.991	18.487
Рибарство и аквакултура	11.423	11.898	12.468	14.878	16.911	11.377

Извор: ДЗС, 2015

V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

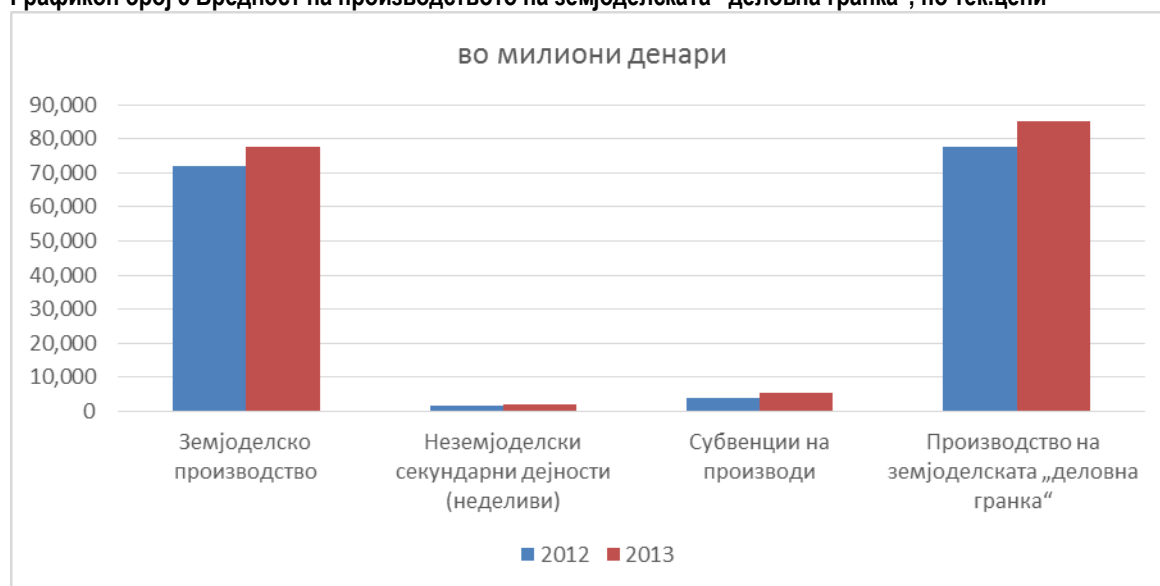
Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2013 година изнесува 49.670 милиони денари и во однос на 2012 година бележи номинален раст од 15,9%. (42.841 милиони денари). Растително производство во 2013 година (учествува со 69,1% во вкупно производство) и бележи раст од 9,6% во однос на 2012 година.

Вредноста на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2013 година изнесува 85.189 милиони денари, а вредноста на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2012 година 77.775 милиони денари. Во 2013 година забележан е пораст од 9,5% на земјоделското производство и пораст од 10,7% кај неземјоделските секундарни дејности во однос на 2012 година.

Пораст од 39% забележан е кај субвенциите на производи во 2013 година во однос на 2012 година.

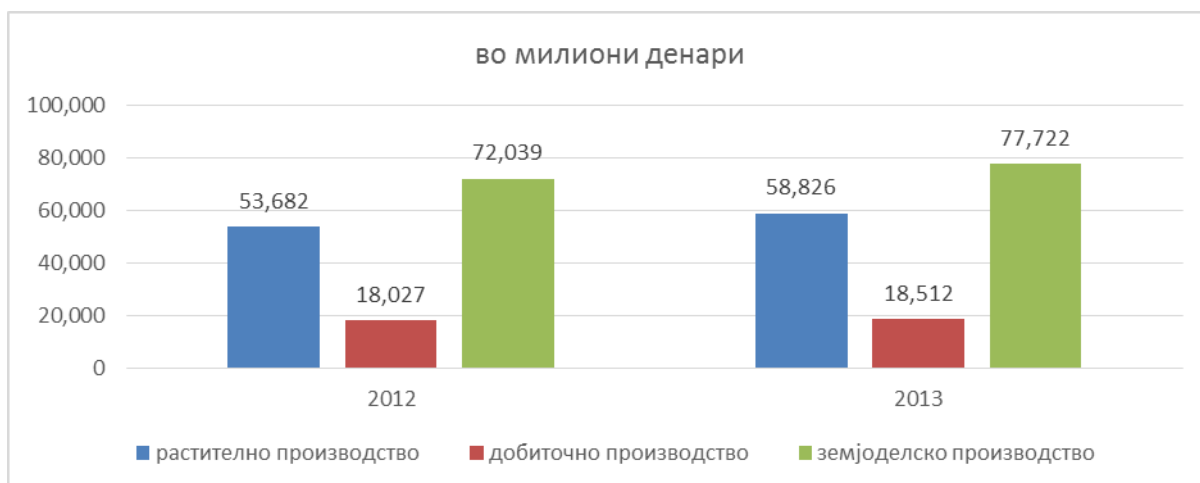
Графикон број 5 Вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“, по тек.цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2013 година изнесува 77.722 милиони денари, а вредноста на земјоделското производство во 2012 година 72.039 милиони денари. Растот на вредноста на земјоделското производство се должи на порастот на растителното производство за 9,6% во 2013 во однос на 2012 година. Кај добиточното производство (кое во вкупното производство учествува со 21,7%) во 2013 година забележан е пораст од 2,7% во однос на 2012 година. Пораст од 16,4% забележан е кај услугите во земјоделството во 2013 година во однос на претходната 2012 година.

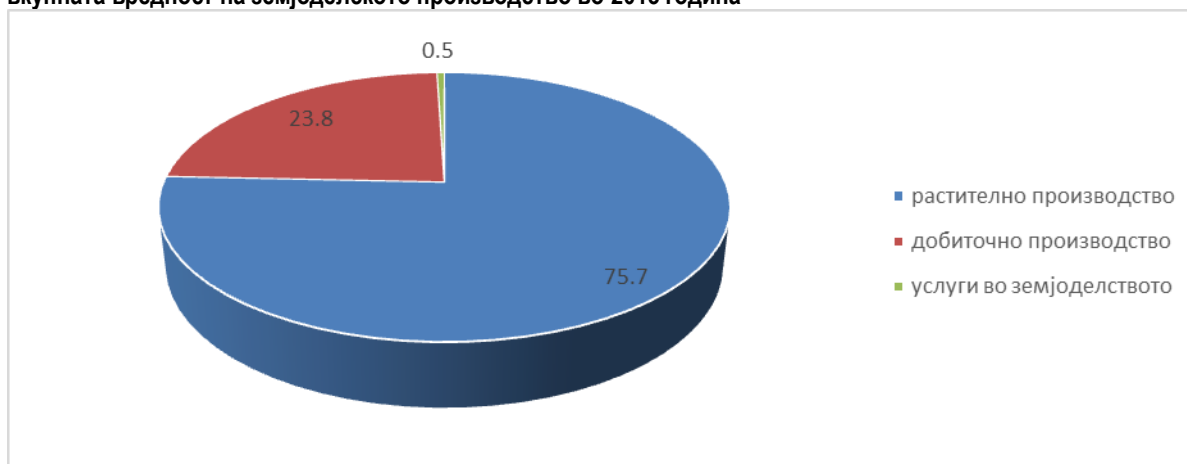
Графикон број 6 Динамика на финалното производство, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Земјоделското производство учествува со 91,2% (77.722 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската “деловна гранка” (85.189 милиони денари), неземјоделските секундарни дејности со 2,3% (1.980 милиони денари) и субвенциите со 6,4% (5.487 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската “деловна гранка” во 2013 година.

Графикон број 7 Учество на растителното, добиточното производство и услугите во земјоделството во вкупната вредност на земјоделското производство во 2013 година

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство и во 2013 година учествува со 75,7% (58.826 милиони денари), добиточното производство со 23,8% (18.512 милиони денари), а само мал дел од 0,5% (384 милиони денари) отпаѓа на услугите во земјоделството.

Табела број 14 Вредност на земјоделско производство, по тековни цени

	2012		2013	
	во милиони денари	%	во милиони денари	%
РАСТИТЕЛНИ ПРОИЗВОДИ	53.682	74,5	58.826	75,7
Жита (вклучувајќи и семиња)	6.366	8,8	7.691	9,9

Индустриски растенија	5.132	7,1	5.031	6,5
Фуражни култури	4.027	5,6	5.065	6,5
Градинарски производи	25.759	35,8	25.706	33,1
Компир (вклучувајќи и семиња)	1.958	2,7	3.640	4,6
Овошје	8.098	11,2	8.555	11
Вино	2.342	3,3	3.138	4,03
ДОБИТОЧНО ПРОИЗВОДСТВО	18.027	25	18.512	23,8
Говеда	3.413	4,7	3.225	4,1
Свињи	2.776	3,8	2.558	3,3
Коњи	5	0,01	5	0,01
Овци и кози	1.541	2,1	1.537	1,98
Живина	558	0,8	777	1,00
Млеко	8.411	11,7	9.109	11,7
Јајца	1.151	1,6	1.067	1,4
Други добиточни производи	172	0,3	234	0,3
ПРОИЗВОДСТВО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ	71.709	99,5	77.338	99,5
УСЛУГИ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО	330	0,5	384	0,5
ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО	72.039	100	77.722	100

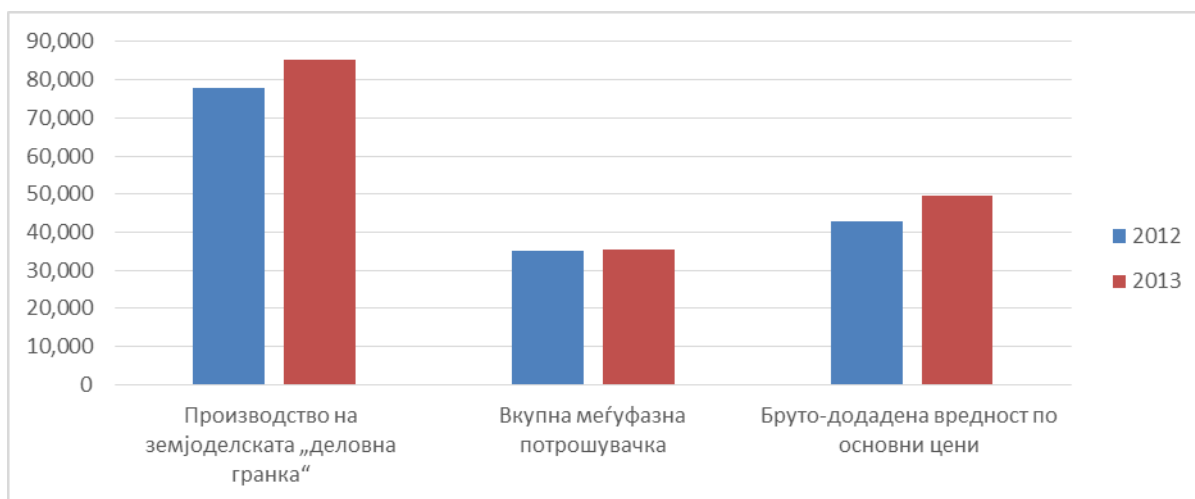
Извор: ДЗС, (ЕАА), 2015

Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство. Вкупната вредност на градинарските култури во 2013 година изнесува 25.706 милиони денари и учествува со 33,1% во вкупната вредност на земјоделското производство што е за 2% помалку во однос на вредноста на градинарското производство во 2012 година (25.759)..

Во 2013 година забележан е пораст од 5,6% на вредноста на производството кај овошјето во однос на 2012 година. Овошјето учествува со 11% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2013 година. Вредноста на производството на жита во 2013 година изнесува 7.691 милиони денари што е за 20,8% повеќе од вредноста на производство на жита во 2012 година (6.366 милиони денари). Во 2013 година, житата учествуваат со 9,9% во вкупната вредност на земјоделското производство. Вредноста на производството на млекото е зголемена за 8,3% во однос на вредноста на производството во 2012 година (8.411 милиони денари во 2012 и 9.109 милиони денари во 2013 година). Млекото учествува со 11,7% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2013 година. Услугите во земјоделството учествуваат со 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство.

Меѓуфазната потрошувачка, во 2013 година, бележи раст од 1,7% во однос на 2012 година. Вкупната меѓуфазна потрошувачка изнесува 35.519 милиони денари во 2013 и 34.934 милиони денари во 2012 година.

Графикон број 8 Производство, меѓуфазна потрошувачка и бруто-додадена вредност

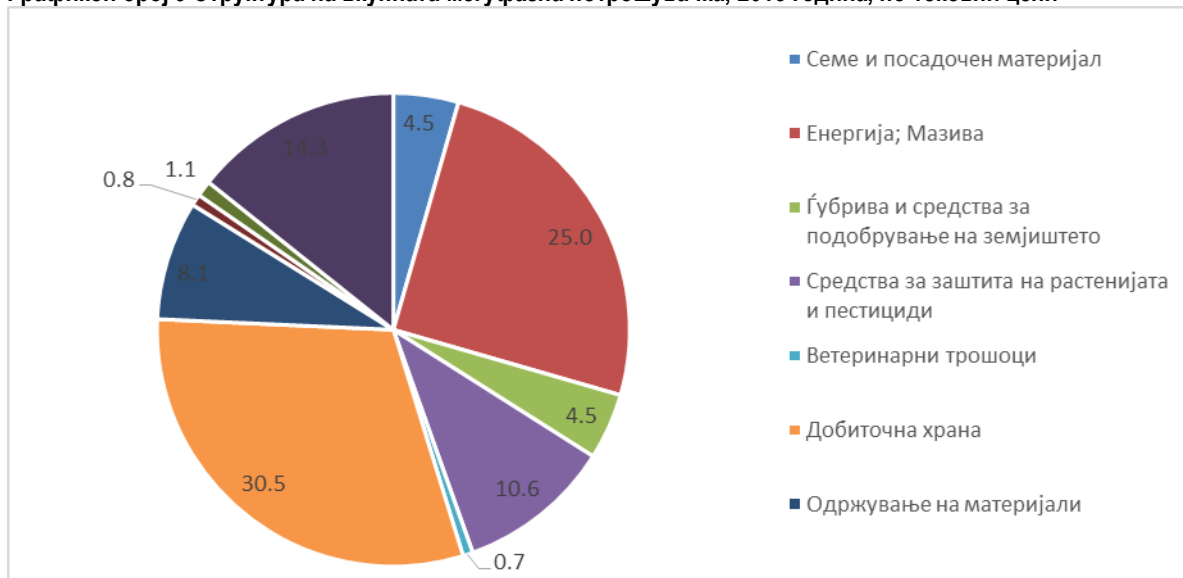

Извор: ДЗС, (ЕАА), 2015

Кога од бруто додадената вредност по основни цени ќе се одземе и амортизацијата на основните средства (3.628 милиони денари во 2013 година и 3.448 милиони денари во 2012) ќе се добие нето-додадената вредност по основни цени која изнесува 46.042 милиони денари во 2013 година и е за 16,9 % повисока во однос на 2012 година (39.393 милиони денари).

Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2013 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (30.5%) и трошоците за енергија и мазива (25%). Значајно место во структурата на трошоците заземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (10,6%), одржување на материјали (8.1%), семе и посадочен материјал (4.5%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (4.5%). Трошоците за други производи и услуги учествуваат со 14,3% во вкупната меѓуфазна потрошувачка. Ветеринарните трошоци, услугите во земјоделството и трошоците за одржување на згради учествуваат со 2.6% во вкупната меѓуфазна потрошувачка.

Графикон број 9 Структура на вкупната меѓуфазна потрошувачка, 2013 година, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Во 2013 година нето-деловниот вишок/доходот на индивидуалните производители изнесува 43.167 милиони денари и е за 18% повеќе во однос на 2012 година (36.561 милиони денари). Доколку при пресметката на создавањето на доходот не се земаат во обзир средствата на вработените се добива доходот од производните фактори кој изнесува 46.043 милиони денари во 2013 и 39.335 милиони денари во 2012 година.

Табела број 15 Сметка на создавање на доходот, по тековни цени Во милиони денари

Опис	2012	2013
Средства на вработените	2.774	2.876
Други даноци на производството	77	85
Други субвенции на производството	19	86
Доход од производните фактори	39.335	46.043
Нето-деловен вишок/доход на индивидуалните производители	36.561	43.167

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2013 година изнесува 42.615 милиони денари што е за 18,2% повеќе во однос на 2012 година (36.052 милиони денари).

Табела број 16 Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени

во милиони денари		
Опис	2012	2013
Платени наемнини	165	176
Платени камати	346	380
Примени камати	3	4
Претприемачки доход	36.052	42.615

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Номиналниот и реалниот доход во земјоделството од производните фактори, по работна единица, во 2013 година бележат пад и тоа: 1,3% кај номиналниот и 5,2% кај реалниот доход од производните фактори.

Табела број 17 Работна сила, по тековни цени

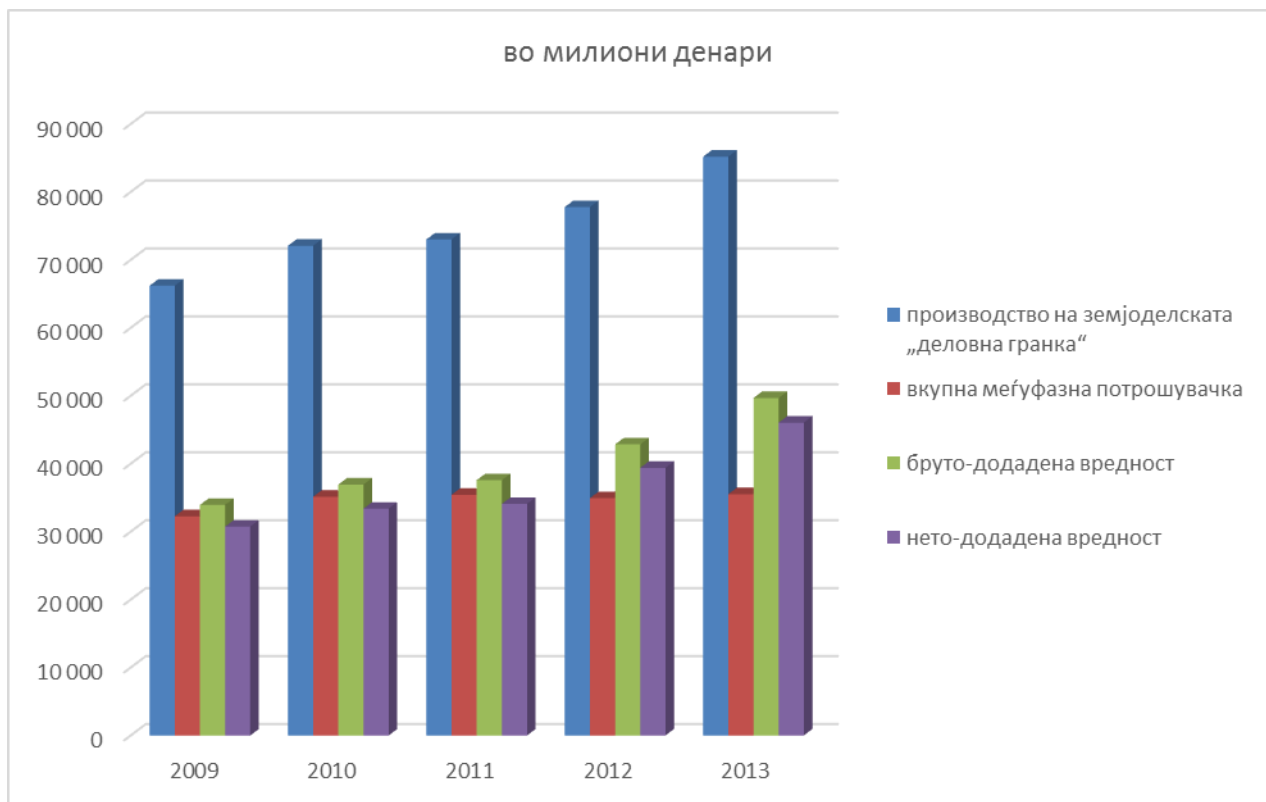
во милиони денари		
Опис	2012	2013
Вкупна работна сила во земјоделството (1000 годишни работни единици)	118	139
Неплатена работна сила во земјоделството	62	61
Платена работна сила во земјоделството	56	78
Номинален доход од производните фактори по работна единица - денари	334.683	330.440
Реален доход од производните фактори по работна единица- денари	334.348	316.934

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

Во 2013 година, вкупната работна сила ангажирана во земјоделството изнесува 139 илјади годишни работни единици, што е за 17,8% повеќе во однос на 2012 година (118 илјади годишни работни единици) од кои 78 илјади се платена работна сила. Просечниот реален доход од производните фактори изнесува 316.934 по работна единица.

Разгледувано по цени од претходната година, вредноста на земјоделското производство во 2013 година изнесува 85.189 милиони денари, што е за 9,5% повеќе во однос на 2012 година (77.775 милиони денари). Вкупната меѓуфазна потрошувачка во 2013 година изнесува 35.519 милиони денари што е за 1,7% повеќе во однос на 2012 година (34.934 милиони денари). Како резултат на зголемената вредност на производство, зголемена е бруто-додадената вредност за 15,9% и нето-додадена вредност за 16,9% во 2013 во однос на 2012 година.

Графикон број 10. Динамика на финално производство, по цени од претходна година

Извор: ДЗС (ЕАА), 2015

VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Развојот на земјоделството во Република Македонија ќе биде прикажан преку преглед на производството на земјоделски производи и нивната трговија во последните неколку години заклучно со 2014 година. Во прегледот се опфатени и преработките од овошје и зеленчук.

1. Растително производство

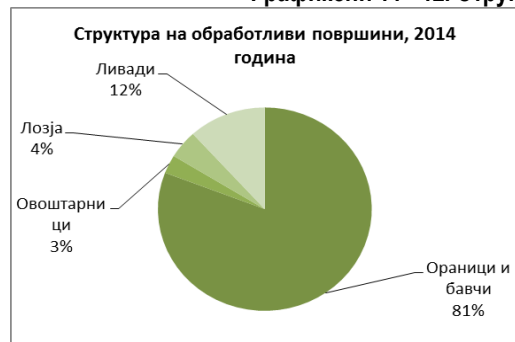
Република Македонија располага со 1.263.000 ха на земјоделско земјиште што претставува 49,1 % од вкупната површина на земјата. Земјоделското земјиште ги опфаќа: обработливата земјоделска површина, пасиштата како и површините под бари и трстеници. Обработливата земјоделска површина зафаќа 511.000 ха со следна структура (81% ораници и бавчи, 12% ливади, 4% лозја и 3% овоштарници).

Растителното производство е расчленето на пет главни групи: производство на житни, индустриски, фуражни, градинарски култури, како и овоштарство и лозарство.

Од вкупните обработливи површини во 2014 год. ораниците и бавчите зафаќаат 413.000 ха или 81%, ливадите 60.000 ха или 12%, лозјата на 23.000 ха или 4% и овоштарници на 15.000 ха или 3%.

Во 2014 година засеано е околу 67 % од површините под ораници и бавчи (вкупно 278.000 ха), што претставува намалување од околу 3.000 ха во споредба со 2013 година.

Графикони 11 - 12. Структура на обработливи и засеани површини

Извор: ДЗС, 2015

Извор: ДЗС, 2015

Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 278.000 ха, 59% отпаѓа на житни култури, 18% на градинарските култури, 13% на фуражните култури и 8% на индустриските култури.

Засеаните површини под житни култури во 2014 изнесуваат 163.000 ха што претставува намалување од околу 5.000 ха или за околу 3% во споредба со 2013 година.

Индустриските култури во 2014 година се застапени на 26.000 ха со тренд на зголемување од околу 4% во споредба со 2013 година.

Фуражните култури во 2014 година се засеани на 36.000 ха што претставува задржување на сеидбената површина од 2013 година.

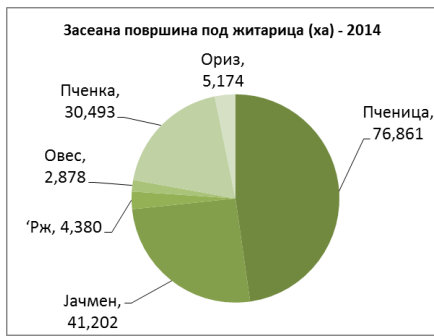
Согласно податоците на ДЗС површините под лозови насади во 2014 година изнесуваат 23.000 ха и бележат зголемување од 1.000 ха или околу 4,5% во споредба со 2013 година.

Овоштарниците се протегаат на површина од 15.000 ха.

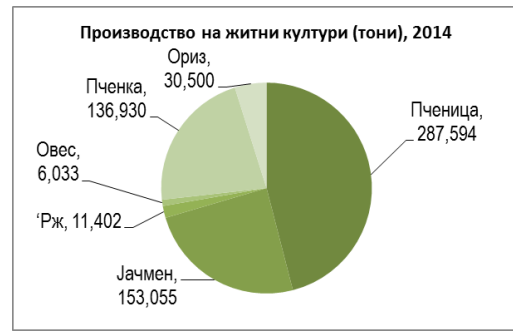
1.1. Житни култури

Житните култури претставуваат стратешки земјоделски производи за Република Македонија, кои во 2014 година се застапени на 160.988 ха., што претставува 32% од обработливите површини или околу 39% од површините под ораници и бавчи. Површините под житни култури во 2014 година се намалени за околу 5.000 ха или 3% во споредба со 2013 година.

Графикони 13-14. Засеани површини и остварено производство од житарки 2014 год.

Извор: ДЗС, 2015

Извор: ДЗС, 2015

Пченицата е најзастапена култура со 76.861 ха, или околу 48% од засеаните површини под житни култури, и тренд на намалување од 6% или за 5.000 ха во споредба со производната 2013 година. Производството на пченично зрно во 2014 година изнесувало околу 287.594 тони, што претставува зголемување од околу 11% во споредба со 2013 година. Просечното производство на пченица е во 2014 изнесувало 3,7т/ха, што претставува зголемување од околу 17% во споредба со 2013 година.

Графикон 15. Споредбено производство на житни култури 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Втора по значење житна култура е јачменот кој е застапен на околу 41.202 ха, што претставува 25% од површините под житни култури. Површините под јачмен покажуваат слабо намалување од околу 1.000 ха., со истовремено зголемено производство од околу 22% во споредба со 2013 година. Зголеменото производство на јачмен во 2014 година се должи на зголеменото просечно производство по хектар од околу 0,8 тони/ха, што претставува зголемување од околу 25%.

Површините под овес и р'ж покажуваат стабилна сеидбена структура со околу 5% од површините под житни култури. Производството на р'ж е зголемено за околу 28% во споредба со 2013 година, што пред се се должи на зголеменото просечно производство од 0,37 т. по хектар во услови на зголемени површини под р'ж од околу 620 ха. Истовремено производството на овес бележи зголемување од околу 16%, кое се должи на зголеменото просечно производство по хектар од 0,22 тони, во услови на благо зголемени површини под овес за околу 3%.

Пченката како житна култура е застапена на 30.493 ха или 19% од површините под житни култури, со тренд на намалување на површините за 539 ха или за 3% во споредба со 2013 година. Производството од 136.930 тони, претставува зголемување за 5.887 тони или 4% во споредба со 2013 година. Зголеменото производство на пченка се должи на зголеменото просечно производство за 0,28 т/ха или 6,5% во споредба со 2013 година.

Оризот како житна култура традиционално се одгледува во одредени производни региони во Република Македонија, и во 2014 е застапен на 5.174 ха со зголемување од 6% или за 309 ха во споредба

со 2013 година. Производството на ориз во 2014 год. изнесуваше 30.500 тони, со тренд на зголемување од 2.579 тони или 9% во споредба со 2013 година.

Табела 18. Површини и производство на житни култури во Република Македонија, 2009-2014 год.

Култури	2010	2011	2012	2013	2014
Засеана површина (хектари)					
Житни култури	162,028	160,994	161,126	166,436	160,988
Пченица	79,946	78,588	79,750	81,756	76,861
Јачмен	42,959	42,475	41,123	42,234	41,202
'Рж	3,590	3,527	3,767	3,760	4,380
Овес	2,763	2,514	2,632	2,789	2,878
Пченка	28,644	29,390	29,198	31,032	30,493
Ориз	4,126	4,500	4,656	4,865	5,174
Производство (тони)					
Пченица	243,137	256,103	214,963	258,960	287,594
Јачмен	126,315	129,509	90,384	125,565	153,055
'Рж	8,850	8,297	7,288	8,898	11,402
Овес	5,479	4,596	3,898	5,215	6,033
Пченка	129,045	126,096	115,928	131,043	136,930
Ориз	25,700	26,964	24,361	27,921	30,500
Вкупно	538,526	551,565	456,822	557,603	625,514
Приноси (тони/хектар)					
Пченица	3.04	3.35	2.7	3.2	3.76
Јачмен	2.95	3.15	2.2	2.99	3.72
'Рж	2.47	2.36	1.94	2.37	2.74
Овес	2.01	1.88	1.49	1.88	2.10
Пченка	4.51	4.29	3.97	4.22	4.50
Ориз	6.23	5.99	5.23	5.99	5.90

Извор: ДЗС, 2010-2014

Генерално житните култури во 2014 година се застапени на намалени производни површини за 5.448 ха или 12%, пропратени со зголемено производство на зрно од околу 12% или за околу 68.000 тони на житно зрно повеќе, кое пред се се должи на зголеменото просечно производство на зрно по хектар од околу 12%.

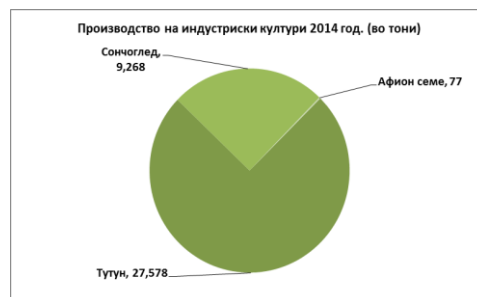
1.2. Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2014 година се застапени на околу 22.967 ха, што претставува зголемување за 1.223 ха или за околу 6% во споредба со 2013 година.

Графикони 16-17. Преглед на засеани површини и производство на индустриски култури

Извор: ДЗС, 2015

Извор: ДЗС, 2015

Тутунот претставува главна индустриска култура која е застапена на 17.757 ха или на 77% од површините под индустриски култури во 2014 година. Површините под тутун се намалени за 1.421 ха или 8% во споредба со 2013 година. Производството на тутун изнесува 27.578 тони, што е во рамки на минатогодишното, пред се како резултат на зголемиениот принос по хектар од 0,10 тони или за околу 7% во споредба со 2013 година во услови на намалени површини под тутун.

Сончогледот е застапен на 5.122 ха или 22% од површините под индустриски култури, што претставува двојно зголемување на површините во споредба со 2013 година. Во вакви услови на одгледување карактеристично е зголеменото производство на сончогледово зрно за околу 2,5 пати во споредба со 2013 пред се како резултат на двојно зголемените површини и зголемиениот просечен принос по хектар од 0,25 тони/ха или за околу 16%.

Шеќерната репка во последните 5 години не е застапена во сеидбената структура во Република Македонија пред се како резултат на неконкурентното домашно производство и ниската цена на увезениот нерафиниран шеќер као сировина за преработувачката индустрија.

Афионот во сеидбената структура е застапен на само 88 ха со значително намалување од цели 23% во споредба со 2013, со незначително производство од 77 тони, со што го потврдува трендот на намалување на површините и производството на семе од афион во последните години.

Табела 19. Засени површини и производство на индустриски култури, 2009 - 2014 година

Култура	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Засеана површина (хектари)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	16,244	17,064	15,677	14,610	19,178	17,757
Сончоглед	4,138	4,029	5,688	3,752	2,458	5,122
Афион	618	413	284	187	108	88
Вкупно	21,000	21,506	21,649	18,549	21,744	22,967
Производство (тони)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	23,222	26,393	21,024	27,993	27,859	27,578
Сончоглед	7,774	7,592	8,497	4,765	3,832	9,268
Афион семе	504	297	233	91	63	77
Вкупно	31,500	34,282	29,754	32,849	31,754	36,923
Принос (кг/хектар)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	1,430	1,547	1,341	1,916	1,453	1,553
Сончоглед	1,879	1,884	1,494	1,270	1,559	1,813
Афион семе	816	719	819	506	616	849

Извор: ДЗС, 2015

Табела 20. Откуп на тутун и исплатени субвенции по години (2009-2014)

Година	Реализиран откуп (тони)	Финансиска поддршка (мкд/кг)	Исплатена финансиска поддршка (мкд)
2009	23,222	45	1,392,772,796.00
2010	26,393	60	1,583,254,212.00
2011	21,024	60	1,259,439,805.00
2012	27,993	60	1,666,085,662.00
2013	31,301	60	1,878,540,000.00
2014	24,858	60	1,491,452,840.40

Извор: МЗШВ, 2015

Во 2014 година се откупени 24.858 тони на тутун што претставува намалување за 6.443 тони или за околу 26 % во споредба со 2013 година.

Откупот најмногу зависи од побарувачката на мултинационалните компании, при што е постигната просечната откупна цена од околу 117,20 ден/кг. што е за околу 30% пониска од просечната откупна цена во 2013 година (152 ден/кг).

Висината на финансиската поддршка по килограм тутун остана непроменета и изнесува 60 ден/кг за предаден тутун во откупните претпријатија.

Согласно Земјоделскиот попис од 2007 година, 26.341 индивидуални земјоделски домаќинства произведуваат индустриски култури, од кои најголем дел производители (46%) се наоѓаат во Пелагонискиот регион.

1.3. Фуражни култури

Фуражните култури се засеани на површини од 30.800 ха или 7,5% од површините под ораници и бавчи, а најзастапени се во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развој на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Графикон 18-19. Површини и производство на фуражни култури во 2014

Извор: ДЗС, 2015

Извор: ДЗС, 2015

Фуражните култури во 2014 година опфаќаат само 11% од засеаната површина во земјата што претставува многу ниско учество за разлика од земјите со развиено сточарско производство, каде овој удел изнесува околу 40%. Една од причините за ваквата состојба е недостатокот од доволно обработливо земјоделско земјиште по сточарска фарма и раситнетото и фрагментирано фуражно производство.

Трендот на зголемување на површините под фуражни култури бележи благ пораст од 1.140 ха или за околу 4% во споредба со површините во 2013 година.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката со 64%, детелината со 11,6% и фуражната пченка со 11,5% учество. Останатите фуражни култури учествуваат со значително помал удел. Оттука, производството на луцерка во земјата е од доминантно значење во однос на фуражното производство.

Во 2014 година се бележи зголемено производство на фуражна пченка за околу 26.600 тони или 42% во споредба со 2013 год., кое се должи на зголемените површини под фуражна пченка од околу 26%, како и зголемениот просечен принос по хектар од 13%.

Табела 20. Производство на фуражни култури, 2010-2014 година

Година	2010	2011	2012	2013	2014
Ожнеана површина (ha)					
Детелина	3,046	3,275	3,305	3,392	3,583
Граор-Сено	2,447	2,339	2,168	2,173	2,201
Луцерка	19,408	19,111	19,224	19,350	19,678
Добиточен грашок-сено	1,829	1,317	1,625	1,526	1,406
Фуражна пченка	2,487	2,314	2,249	2,814	3,554
Добиточна репа	513	543	418	404	378
Вкупно	29,730	28,899	28,989	29,659	30,800
Производство (тони)					
Детелина	13,657	14,345	12,565	12,933	17,203
Граор-Сено	7,792	7,178	5,815	6,759	7,488
Луцерка	124,145	129,009	115,692	113,195	130,768
Добиточен грашок-сено	5,863	4,123	4,836	4,468	5,582
Фуражна пченка	64,870	50,966	44,467	63,732	90,392
Добиточна репа	5,754	5,205	3,700	3,377	3,649
Вкупно	222,081	210,826	187,075	204,465	255,082
Приноси (т/ha)					
Детелина	4.5	4.4	3.8	3.8	4.8
Граор-Сено	3.2	3.1	2.7	3.1	3.4
Луцерка	6.4	6.7	6	5.9	6.6
Добиточен грашок-сено	3.2	3.1	3	2.9	4.0
Фуражна пченка	26.0	22.0	19.7	22.6	25.4
Добиточна репа	11.2	9.6	8.8	8.3	9.7

Извор: ДЗС, 2015

1.4. Градинарски култури

Градинарството е еден од најзначаните подектори на земјоделското производство, со голем извозен потенцијал и претставува основа за работа на преработувачката индустрија на зеленчук, која во голем дел е извозно ориентирана. Градинарското производство во 2014 година е застапено на околу 33.701 ха или 12% од засеаните површини под ораници и бавчи (278.000 ха). Обемот на производство на градинарските култури се движи од 800 илјади тони до 1.200 илјади тони, во зависност од климатските погодности во одредени години. Компаративните предности во одредени производни региони предонесуваат за негова регионална застапеност во Југоисточниот, Источниот, Врдарскиот и Скопскиот регион. Градинарското производство е организирано како производство на отворено и производство под контролирани услови во заштитен простор (пластеници и стакленици).

Компирот е најзастапена градинарска култура која е засеана на 13.366 ха со производство од 199.651 тони, што претставува зголемување од околу 5% во споредба со 2013 година.

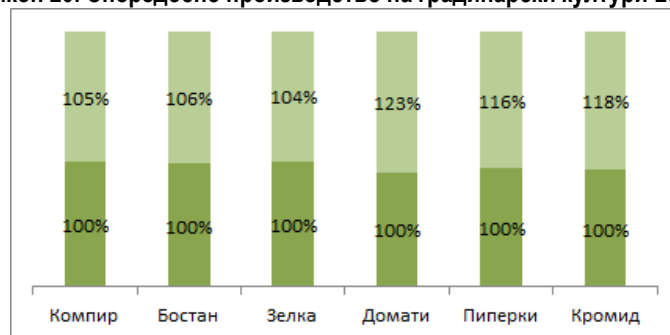
Производството на пиперки најчесто се сретнува во: Струмичкиот, Радовишкиот, Полошкиот, Скопскиот и Кумановскиот реон. Пиперката се одгледува на 8.522 ха со производство 175.897 тони, што претставува зголемување од околу 16%, пред се како резултат од зголемениот принос по хектар за 2,7 тони во споредба со 2013 година. Освен за потрошувачка во свежа состојба, пиперката во голем дел се користи и во преработувачката индустрија (индустриски пиперки), во прв ред, „Куртовска капија“, која е најбарана сорта од преработувачката индустрија поради нејзиниот квалитет за преработка. Индустриските пиперки се произведуваат како доцни посеви и претставуваат основна суровина за производство на “Ајвар” кој е еден од најбараните прехранбени производи со потекло на Република Македонија.

Околу 80% од производството на домати се одвива во југо-источниот и повардарскиот регион, односно во регионот на: Струмица, Валандово, Гевгелија, Дојран, Кавадарци, Демир Капија, Велес и Свети Николе. Доматите се на трето место по обем на производство од 160.530 тони, што претставува зголемување од 5% во споредба со 2013 година, што е резултат на зголеменото производство од околу 4 тони по хектар во услови на зголемени површини за околу 263 ха .

Гравот во производната 2014 година е застапен на 13.614 ха со производство на 13.417 тони , што претставува зголемување за 18% во споредба со 2013 година. Производството претежно се одвива како меѓупосев во комбинација со пченка. Гравот е најзастапен во Полошкиот регион со домашната сорта “тетовски грав”, кој е познат и надвор од границите на земјата пред се заради зголемениот просечен принос по хектар.

Производната 2014 година бележи зголемување на производство на краставици за 31%, грашок за 23%, леќа за 27%, како и зголемено производство на кромид, бостан и лук, кое пред се се должи на зголемениот принос по хектар како резултат на поволните агро-климатски услови за градинарско производство во 2014 година.

Графикон 20. Споредбено производство на градинарски култури 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Покрај традиционалното производство на компир, пиперки, домати, бостан, кромид и краставивица, се произведуваат и лук, грашок леќа и други градинарски култури со помало економско значење. Во последните години се воведуваат и нови не-традиционални култури како што се: брокула, аспарагус, кинеска зелка и други видови и сорти на градинарски култури.

Табела 21. Површина и производство на градинарски култури, 2010-2014 година

Градинарски култури		2010	2011	2012	2013	2014
Компир (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	13,398	13,686	13,410	13,687	13,366
	Производство, тони	202,325	193,858	169,976	190,878	199,651
	Принос (kg/ha)	21,444	19,420	18,210	20,119	18,789
Грав (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	13,285	13,551	13,806	13,502	13,614
	Производство, тони	12,070	12,990	10,978	11,373	13,417
	Принос (kg/ha)	1,945	2,061	1,729	1,815	2,107
Зелка (вклучително и меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	4,696	4,631	4,804	5,770	5,870
	Производство, тони	149,157	142,670	128,571	157,416	163,988
	Принос (kg/ha)	71,670	69,507	57,327	56,010	58,700

Домати	Ожнеана површина (ha)	5,665	5,632	5,614	5,457	5,720
	Производство, тони	168,010	165,642	145,818	130,960	160,530
	Принос (кг/ha)	29,658	29,411	25,974	23,999	28,065
Кромид	Ожнеана површина (ha)	3,544	3,488	3,527	3,490	3,587
	Производство, тони	47,432	44,540	43,732	50,787	59,974
	Принос (кг/ha)	13,346	12,769	12,399	14,552	16,720
Бостан	Ожнеана површина (ha)	5,732	5,800	5,691	5,586	5,685
	Производство, тони	134,885	127,449	127,593	128,417	136,730
	Принос (кг/ha)	23,532	21,974	22,420	22,989	24,051
Пиперки	Ожнеана површина (ha)	8,474	8,465	8,626	8,501	8,522
	Производство, тони	168,150	153,842	166,247	152,153	175,867
	Принос (кг/ha)	19,843	18,174	19,273	17,898	20,637
Лук	Ожнеана површина (ha)	996	947	936	920	930
	Производство, тони	5,015	4,150	4,081	4,134	4,326
	Принос (кг/ha)	5,035	4,382	4,360	4,493	4,652
Грашок	Ожнеана површина (ha)	1,568	1,051	74	1,030	1,137
	Производство, тони	2,789	2,567	77	2,078	2,547
	Принос (кг/ha)	1,779	2,442	1,041	2,017	2,240
Леќа	Ожнеана површина (ha)	72	68	1,106	82	80
	Производство, тони	90	72	77	77	98
	Принос (кг/ha)	1,252	1,058	1,045	944	1,226
Краставици	Ожнеана површина (ha)	1,266	1,260	1,239	1,213	1,217
	Производство, тони	46,635	49,879	50,093	36,834	48,334
	Принос (кг/ha)	36,837	21,974	40,430	30,360	39,716

Извор: ДЗС, 2015

1.4.1 Градинарско производство во стакленици во 2014 год.

Според податоците на Министерството, земјоделство, шумарство и водостопанство во 2014 година раноградинарското производство (под стакло) беше застапено на површина од околу 198 ха. Оранжериските домати беа застапени на 64 ха и беше остварено производство од околу 8.097 тони, краставиците беа засадени на површина од 30 ха остварено производство од 3.867 тони, благ пипер на површина од 17 ха и остварено производство од околу 740 тони, зелка на површина од 38 ха остварен принос од 1.335 тони и кратка краставица на површина од 12 ха со производство од 1.280 тони (Табела бр. 25) .

Табела бр.22. Површина и производство на градинарски култури во стакленици во 2014 година

Култура	Расадена површина во ха (пролет 2014 година)	Очекувано вкупно производство во тони	Остварено производство во тони до 2014
Домат	64	8.750	8.097
Краставици	30	4.430	3.867
Зелка	38	1.085	1.335
Благ пипер	17	1.040	740
Кратка краставица	12	1.410	1.280
Вкупно:	161	16.715	15.319

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2015

1.4.2 Градинарско производство во пластеници во 2014 год.

Пластеничкото производство без загревање во 2014 година беше застапено е на околу 3.363 ха. Најзастапени градинарски култури во пластеници се домотот со површина од околу 1.438 ха и производство од 94.886 тони со просечен принос околу 67 тони/ха, компирот беше застапен на површина од околу 187 ха и беше добиено производство од околу 3.607 тони со просечен принос од околу 20 тони/ха, зелката беше застапена на површина од околу 250 ха и беше остварено производство од околу

7.280 тони со просечен принос од 289 тони/ха, благиот пипер на површина од 1.113 ха и остварено производство од околу 40.622 тони со просечен принос од околу 39 тони/ха и лутиот пипер на површина од 30 ха со производсто од 496 тони и просечен принос од 25 тони на ха. (Табела бр.23)

Табела бр.23. Површина и производство на градинарски култури во пластеници во2014 година

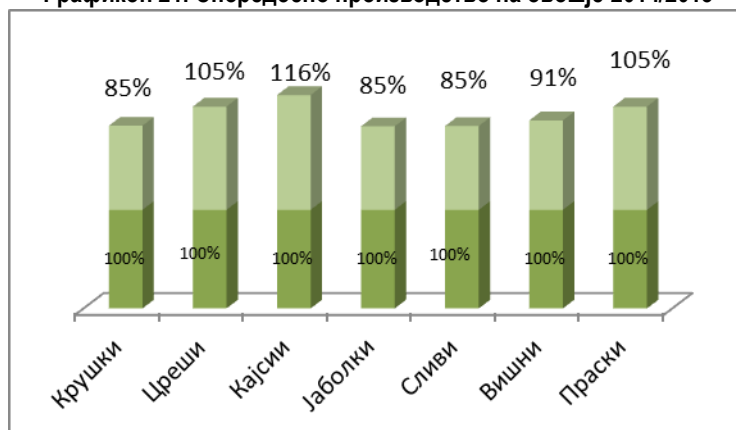
Култура	Засеано во пролет 2014 година	Вкупно остварено производство во тони	Остварен просечен принос во тони/ха
Домат	1.438	94.886	67
Компир	187	3.607	20
Зелка	250	7.284	29
Благ пипер	1.113	40.622	39
Лут пипер	30	496	25
Вкупно:	3.018	146.895	/

Извор: ПЕ на МЗШВ

1.5. Овоштарство

Одгледувањето на овошни култури е најзастапено во западните делови на земјата, кои се карактеризираат со поволни агроклиматски услови за одгледување на овошни култури. Површината под овоштарници изнесува околу 15.000 ха и зафаќа 3% од вкупната обработлива површина.

Графикон 21. Споредбено производство на овошје 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Производството на јаболки е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија и зафаќа 56% од вкупното производство на овошје. Јаболковите насади се застапени на околу 5.200 ха, што претставува скоро една третина од површините под овошни култури. Во последните години забележлив е тренд на зголемување на бројот на родни дрвца на јаболка, кои во 2014 година изнесувале околу 4 милиони. Најзначајни реони за производство на јаболка се езерските (Ресенско-Охридски), каде се произведува околу 90% од вкупните количества на јаболка. Од сортиментот најзастапени сорти на јаболки се: Ајдаред со околу 63%, Златен делишес 20%, Црвен делишес 10% и други сорти со околу 7%. Производството на јаболки во 2014 година изнесува околу 95.684 тони, што претставува намалување од околу 18% во споредба со минатата година, што се должи на намаленото производство по родно дрвце од околу 1кг. Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатите 75% се преработува или извезува.

Производството на сливи е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со намалено производство од околу 18% во споредба со 2013 година, пред се како резултат на неповолните услови за производство во 2014 година.

Следува производството на вишна кое е намалено за 10% во споредба со 2013 година, каде бројот на родни дрвца е зголемен за повеќе од 10.000. Најголемо зголемување од околу 16% се бележи кај кајсиите, каде зголемувањето на бројот на родни дрвца е за повеќе од 14.000. Зголемено производство се бележи и кај праските од околу 1%, во услови на зголемен број на родни дрвца од 70.000 броја.

Согласно податоците на ДЗС претставени во табела 24 просечниот принос на овошје по родно дрвце во производната 2014 година покажува намалување од околу 4% кај јаболковите насади, 14% кај праските, 9% кај дуњите, 18% кај оревите, 19% кај сливите, додека кај крушковите насади од цели 25%. Намалениот просечен принос по родно дрвце пред се се должи на лошите агро-климатски услови за одгледување на горенаведените овошни видови, што во целост се рефлектира во намаленото производство на овошје за околу 14% во споредба со 2013 година.

Табела 24. Производство на овошје, 2010-2014 година

Година			2010	2011	2012	2013	2014
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Крушки	383,530	378,040	385,490	387,217	425,776
	Родни		365,757	360,654	367,537	372,263	393,785
Производство	Вкупно (тони)		7,586	7,460	6,937	7,265	6,195
	kg/стебло		21	21	19	20	16
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Цреши	192,025	201,190	217,923	220,153	198,364
	Родни		181,703	188,116	190,914	194,698	186,686
Производство	Вкупно (тони)		5,701	6,019	5,539	6,037	6,324
	kg/стебло		31	32	29	31	34
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Кајсии	150,267	153,815	159,753	167,332	181,530
	Родни		133,716	140,419	151,127	157,809	162,399
Производство	Вкупно (тони)		2996	3,747	4,503	3,968	4,619
	kg/стебло		22	27	30	25	28
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Јаболки	4,490,637	4,356,950	4,456,342	4,466,957	4,038,051
	Родни		4,312,647	4,280,899	4,373,150	4,384,971	3,775,980
Производство	Вкупно (тони)		121,383	124,552	127,171	112,929	95,684
	kg/стебло		28	29	29	26	25
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Сливи	1,601,223	1,642,888	1,657,344	1,678,682	1,689,416
	Родни		1,437,848	1,488,587	1,526,514	1,539,433	1,548,721
Производство	Вкупно (тони)		38,431	35,448	35,444	38,902	33,101
	kg/стебло		27	24	23	25	21
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Вишни	695,793	769,767	807,568	858,692	815,592
	Родни		494,179	605,752	682,237	723,653	696,457
Производство	Вкупно (тони)		5,207	6,514	8,127	8,867	8,042
	kg/стебло		11	11	12	12	12
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Праски	504,840	437,271	463,188	489,828	559,884
	Родни		451,931	412,523	428,503	455,886	544,246
Производство	Вкупно (тони)		10,211	9,039	8,987	11,034	11,558
	kg/стебло		23	22	21	24	21
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Ореви	180,774	183,024	178,767	185,099	193,186
	Родни		168,272	162,160	161,534	167,266	169,023
Производство	Вкупно (тони)		5,769	5,480	4,952	5,467	4,649
	kg/стебло		34	34	31	33	28
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Дуњи	56,707	56,172	56,855	53,755	54,413
	Родни		54,145	54,460	55,381	52,459	52,044
Производство	Вкупно (тони)		1,426	1,424	1,237	1,257	1,130
	kg/стебло		26	26	22	24	22
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Бадеми	59,739	47,013	49,008	52,486	37,979
	Родни		44,103	42,509	44,570	49,152	31,984
Производство	Вкупно (тони)		1,006	899	857	756	520
	kg/стебло		23	21	19	15	16

Извор: ДЗС, 2015

1.5.1. Преработки на овошје и зеленчук (МАП)

Македонската асоцијација на преработувачи на овошје и зеленчук (МАП) е формирана во март 2002 година, со цел да обезбеди понатамошен развој на индустријата за преработки на овошје и зеленчук (ОиЗ), да придонесе за општиот економски раст и да ја зголеми вработеноста во Република Македонија. Во моментот функционираат 43 преработувачки претпријатија. Главни активности на МАП се:

- Зголемување на конкурентноста на македонските преработки од ОиЗ;
- Зголемување на потенцијалот на членовите за влез на странски пазари;
- Информирање на членовите за пазарните трендови, технолошки и правни прашања;
- Координирање на деловните делегации и заедничко претставување на саеми;
- Лобирање за заштита на интересите на преработувачката индустрија;
- Воспоставување на деловна комуникација со странски компании и институции;
- Зајакнување на соработката меѓу земјоделците и земјоделските здруженија;
- Соработка со приватните и јавни институции, деловната заедница и меѓународните проекти активни во Република Македонија.

Податоците од истражувањето опфаќаат 43 активни преработувачки претпријатија.

1.5.1.1 Класификација на капацитетите

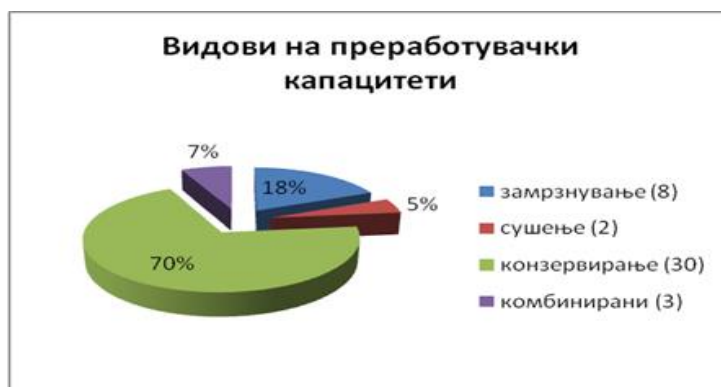
Повеќето преработувачки претпријатија преработуваат и овошје и зеленчук. Според истражувањето, 19 претпријатија преработуваат само зеленчук, 5 се занимаваат само со преработка на овошје, додека 19 претпријатија ги преработува двете групи на земјоделски производи, како што е прикажано на следниот графикон.

Извор: МАП, 2015

Општо земено, околу 91% од сите активности опфаќаат преработка на зеленчук, додека само околу 9% се преработка на овошје, додека пак според видот на преработката најголем дел или 30 претпријатија преработката ја вршат со конзервирање. 8 со замрзнување додека 5 применуваат комбинирани технологии на сушење и преработка

Графикон 23: Видови на преработувачки капацитети

Извор: МАП, 2014

1.5.1.2 Откуп на суровини

Во 2014 година, откупот на суровини изнесува 68,9 илјади тони, што е за 1,8% помалку во споредба со 2013 година.

Табела 25: Откуп на суровини 2007-2014

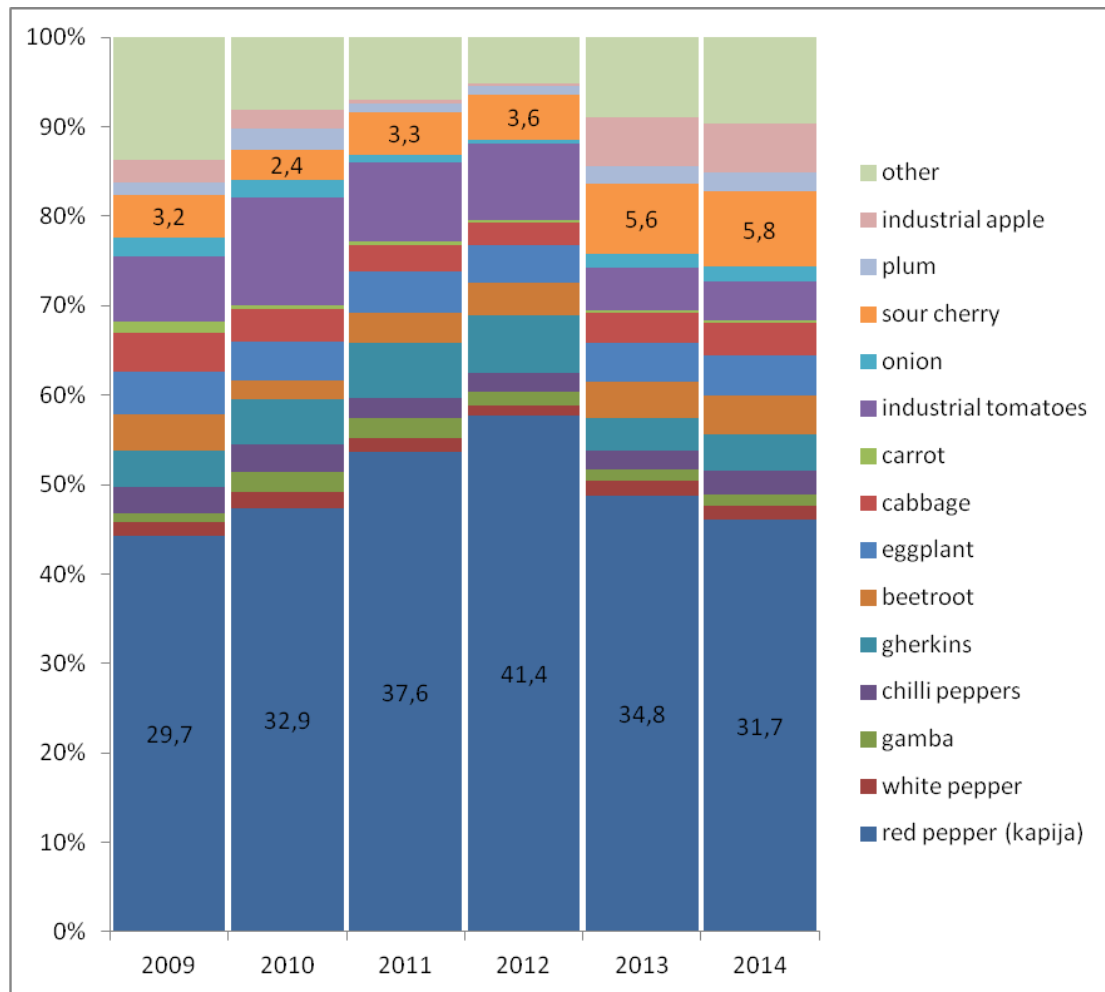
Година	Откуп на ОиЗ (во 000 т)	Зголемување во % (воспоредба со претходната година)
2007	57,5	-
2008	74,8	+30
2009	67,1	-10,3
2010	69,4	+3,4
2011	70,1	+1,0
2012	71,8	+2,4
2013	71,4	-0,5
2014	69,9	-1,8

Извор: МАП 2015

Генерално во 2014 откупени се помалку на овошје и зеленчук како суровина за преработувачката индустрија во споредба со 2013 година, и тоа 2,1 илјади тони помалку зеленчук и 0,4 илјади тони помалку на овошје.

Црвените пиперки се најважната суровина за преработувачката индустрија. Според истражувањето откупените 31,7 илјади тони на црвена пиперка од преработувачките капацитети во 2014 преставуваат 46% од вкупно откупено количество на суровина.

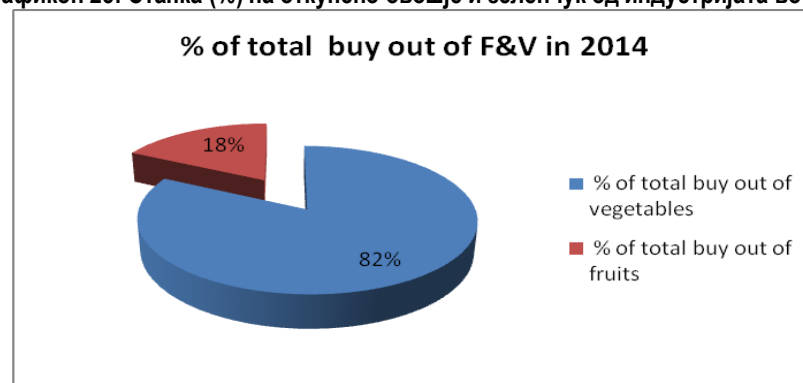
Графикон 24: Типови на свежо ОиЗ откупени од индустријата во 2009 – 2014

Извор: МАП, Сопствено истражување 2015

Вишните претставуваат втора култура по своето значење во преработувачката на зеленчук и овошје во износ од околу 5,8 илјади тони или 8.4% од откупените количини на зеленчук и овошје.

Графикон 25: Стапка (%) на откупено овошје и зеленчук од индустријата во 2014

Извор: МАП 2015

Од вкупно откупените 69.6 илјади тони на овошје и зеленчук, 82 % отпаѓа на откупот на зеленчук или околу 57 илјади тони додека на откуп на овошје отпаѓа околу 18% или 12,6 илјади тони. Количините на откупено овошје и зеленчук по однос на правниот статус на примарните производители е следна:

- 39.5 илјади тони или 57.3%, се откупени од трговци,
- 22.2 илјади тони или 32.2% од индивидуални производители,
- 6.7 илјади тони или 9.8% од земјоделските претпријатија,

- Земјоделските задруги учествуваат со околу 0,7 илјади тони или само 0.5% во реализираниот откуп од преработувачките капацитети за зеленчук и овошје.

1.5.1.3 Производство на преработено овошје и зеленчук

Индустијата во периодот од 2003-2008 година покажува постојано зголемување на производството, најмногу поради зголемената побарувачка за македонските преработки од страна на странските купувачи, како и порастот на домашниот пазар како резултат од силната пенетрација на малопродажните синџири и промените во животните навики на населението (купување на преработени производи наместо домашно подготвување). Во 2009 производството беше намалено како резултат на глобалната економска и финансиска криза додека во 2010 индустријата повторно покажа зголемување на производството кој тренд продолжи и во 2011, 2012 и 2013 година, главно како резултат на подобрените маркетинг и продажни практики на производителите, зголемената побарувачка од меѓународните пазари и дополнителната владина поддршка на фармерите кои соработуваат со индустријата. Во 2014 се бележи благо намалување на производството од 2.000 тони или за околу 0,4%, што сепак е во рамки на минатогодишните производствени резултати.

Табела 26: Производство 2003-2014

Година	Вкупно производство (000 т)	Зголемување во .000 т (споредено со претходната година)	Споредбено со претходната година	Индекс
2003	21,0	-	-	100
2004	25,7	4,7	+22,4	120
2005	28,2	2,5	+9,7	137
2006	43,6	15,4	+54,6	208
2007	45,1	+1,5	+3,4	215
2008	54,2	+9,1	+20	258
2009	45,9	-8,3	-15,3	219
2010	47,6	+1,7	+3,7	227
2011	52,8	+5,2	+10,9	251
2012	54,1	+1,3	+2,5	258
2013	54,7	+0,6	+1,1	260
2014	52,7	-2	-0,4	/

Извор: МАП, 2014

Главни карактеристики на сезоната 2014 беа неповолните временски состојби, недостаток на суровина за преработка (особено црвена пиперка), пристап до финансиски средства, нецелосна имплементација на договорното производство, итн. Овие фактори не им доозволија на преработувачките капацитети во целост да ги искористат потенцијалите на домашното производство на суровини и да ги оптимизираат своите производствени планови. Конзервната компонента имаше највисоко учество во севкупното производство на преработени производи во 2014, како што е прикажано подолу.

Табела 27: Производство на преработено ОиЗ по категорија за 2009 - 2014

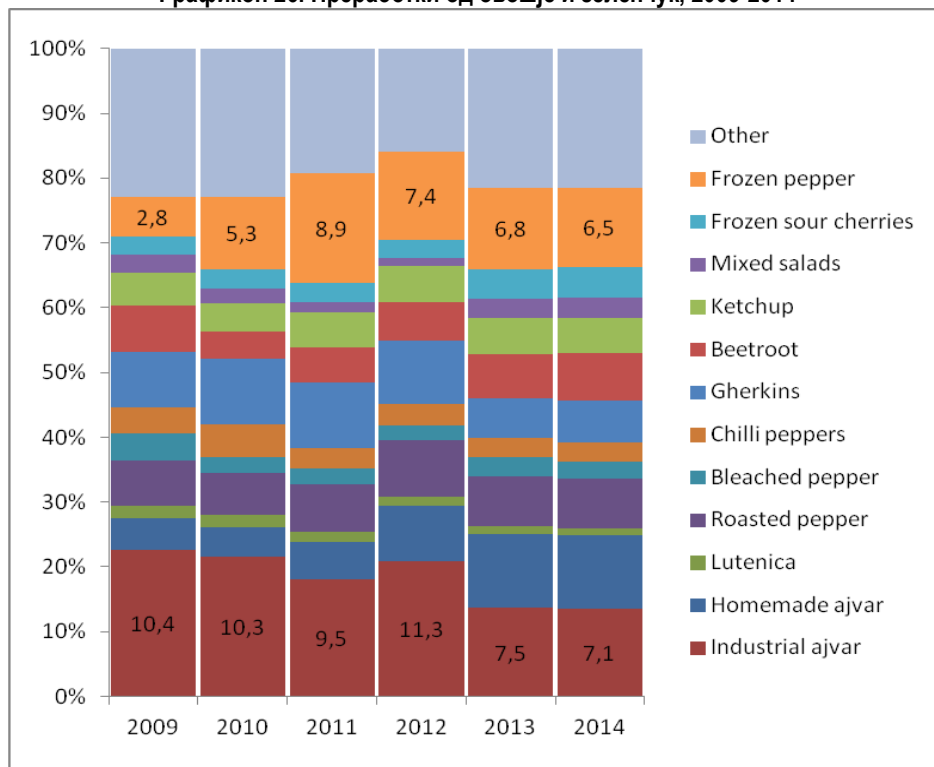
Категорија	Производство во 2011 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2012 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2013 (во тони)	% од вкупно	Производство во 2014 (во тони)	% од вкупно
Конзервирање	40 415	76,5	44 373	82,0	42 627	77,9	41 108	77,9
Смрзнување	12 353	23,4	9 679	17,9	11 935	21,8	11483	21,8
Сушење	89	0,1	84	0,1	207	0,3	130	0,3
Вкупно	52 857	100	54 136	100	54 769	100	52721	100

Извор: МАП, 2014

Индустрискиот ајвар во производната структура на преработувачката индустрија константно завзема највисоко место по произведените колчичини кои во 2014 год. изнесуваат околу 7,1% ов вкупно произведените преработки од зеленчук и овошје. Следуваат замрзната пиперка, домашен ајвар, преработени корнишони, печена пиперка и конзервирано цвекло.

Повеќе детали поврзани со количините на специфичните производи произведени од преработувачката индустрија се дадени во следниот графикон:

Графикон 26. Преработки од овошје и зеленчук, 2009-2014

Извор: МАП, 2014

1.5.1.4 Искористеност на производствените капацитети

Општа карактеристика на индустријата за преработување на овошје и зеленчук е ниската искористеност на производствените капацитети. Просечната искористеност изнесувала околу 27% во 2005 година, 36% во 2006, 40% во 2007, 45% во 2008, 38% во 2009, 40% во 2010 година, 40% во 2011, 45% во 2012 год., 46% во 2013 год и 45% во 2014 година. Вкупните инсталирани капацитети за преработка на овошје и зеленчук изнесуваат околу 120.000 тони за финален производ.

Малото зголемување на искористеноста на производниот капацитет е резултат на опоравувањето на индустријата и пазарите од ефектите од економската криза, но од друга страна, индустријата се соочи со европската криза која имаше сериозни импликации на севкупното работење на домашните преработувачки капацитети. Дополнителни фактори кои, исто така, негативно влијааа на севкупната работа на индустријата:

- Континуирана понуда на квалитетни сировини;
- Дијалог со добавувачите на сировини за преработка на ОиЗ;
- Дефинирани откупни цени за сировините пред почеток на сезоната;
- Надградување на капацитетите заради складирање и чување на производите;
- Пристап до финансиски средства;
- Развој на нови производи и производство на производи со додадена вредност;
- Обука на раководството и вработените и
- Маркетиншка поддршка итн.

Според истражувањето, целите на преработувачите на ОиЗ за сезоната 2013 биле откуп на 65 илјади тони на свеж производи (58,9 илјади тони се всушност откупени) и 12 илјади тони на свежо овошје. Според преработувачите на ОиЗ, главните причини кои ја спречуваат поголемата искористеност на преработувачките капацитети се следните:

- Недостаток на обртен капитал и недоволна соработка со финансискиот сектор;

- Недостаток на одредени сировини;
- Недостаток на работна рака (за сезонски активности во период на максимално производство) и
- Недостаток на пазари.

1.5.1.5 Трговија со преработки од овошје и зеленчук

Преработувачката индустрија на РМ е силно извозно ориентирана. Во моментот, македонските преработени производи имаат позитивна репутација кај увозниците на прехранбени производи од регионот и од ЕУ. Како резултат на тоа, постои позитивен тренд на зголемување на количините за извоз. Многу поволниот трговски режим меѓу Македонија и ЕУ, и понатамошната либерализација посебно како резултат на ЦЕФТА договорот би требало уште повеќе да ја зајакнат конкурентската позиција на преработените производи од овошје и зеленчук.

Интересно е дека домашната продажба, исто така, се зголемува и има учество во севкупните подобрувања на индустријата. Следејќи го овој позитивен тренд, домашната продажба во 2006 изнесувала 7,5 илјади тони и понатамошно зголемување од 5% во 2007, достигнувајќи количина од 7,9% илјади тони. Во 2008, домашната продажба се зголемила за 7% во споредба со 2007 достигнувајќи количина од 8,5 илјади тони. Во 2009, домашната продажба достигнува до 8,6 илјади тони или +1,1 % во споредба со 2008. Во 2010 домашната продажба изнесува 8,2 илјади тони или -4% во споредба со 2009. Во 2011, домашната продажба изнесува 9 илјади тони или +1,9% во споредба со 2010, додека во 2012 достигнува количина од 10,7 илјада тони или +1,7% во споредба со 2011. Во 2013 домашната продажба изнесува 12,7 илјади тони или +2,0% во споредба со 2012, додека во 2014 изнесувала 12,1 илјади тони или -0,6% во споредба со 2013 година. Како главни причини за овој позитивен тренд се:

- Силна пенетрација на супермаркетите (малопродажните синџири) и промените во куповните навики на домашните потрошувачи;
- Замена на традиционалното домашно индивидуално производство на преработки (зимници, слатка и мармалади) со купување на производи произведени од индустријата (особено од помладите генерации и во поголемите градови); и
- Зголемената свесност за безбедноста и квалитетот на храната.

Македонските преработувачки компании претежно извезуваат производи од преработен зеленчук. Во 2014 г. преработките од зеленчук учествувале со 76,9% по обем и 79,4% по вредност во севкупниот извоз на преработени производи.

Табела 28. Преглед на главните извозни пазари за преработки од овошје и зеленчук во 2014 година

Година: 2009	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	32,2	100	32,5	100
ЕУ	13,0	40,3	11,6	35,7
Србија	6,8	21,1	7,0	21,6
Босна и Херцеговија	4,7	14,5	4,7	14,4
Црна Гора	2,2	6,8	2,5	7,7
Косово	1,8	5,5	2,1	6,5
Австралија	1,6	4,9	1,5	4,6
САД	0,7	2,1	1,2	3,7
Друго	0,4	1,2	0,6	1,8
Вкупен извоз	1	3,6	1,3	4
Година: 2010	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	39,0	100	39,0	100
ЕУ	20,5	52,5	18,0	46,1
Србија	5,5	14,1	6,3	16,1
Босна и Херцеговија	4,3	11,0	4,6	11,7
Црна Гора	2,8	7,1	3,3	8,4
Косово	1,5	3,8	1,8	4,6
Австралија	2,1	5,3	1,8	4,6
САД	0,6	1,5	1,0	2,5

Друго	0,4	1,0	0,7	1,7
Вкупен извоз	1,3	3,7	1,5	4,3
Година: 2011	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	39,2	100	42,3	100
ЕУ	21,5	54,8	21,1	49,9
Србија	5,5	14,1	6,4	15,1
Босна и Херцеговија	3,5	8,9	4,0	9,5
Црна Гора	2,3	5,9	2,8	6,7
Косово	1,8	4,6	2,2	5,2
Австралија	2,0	5,1	2,1	4,9
САД	0,9	2,2	1,5	3,5
Друго	0,4	1,1	0,6	1,4
Вкупен извоз	1,3	3,3	1,6	3,8
Година: 2012	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	40,5	100	46,1	100
ЕУ	21,7	53,6	22,2	48,2
Србија	6,7	16,5	8,1	17,6
Босна и Херцеговија	3,5	8,6	4,3	9,3
Црна Гора	2,1	5,2	2,4	5,2
Косово	1,3	3,2	1,8	3,9
Австралија	2,4	5,9	2,3	5,0
САД	1,0	2,5	2,0	4,3
Друго	0,6	1,5	1,1	2,4
Вкупен извоз	1,2	3,0	1,9	4,1
Година: 2013	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	43,5	100	48,1	100
ЕУ	27,0	62,1	27,8	57,8
Србија	7,7	17,7	8,2	17,0
Босна и Херцеговија	2,3	5,3	2,9	6,0
Црна Гора	1,2	2,8	1,6	3,3
Косово	2,3	5,3	2,1	4,4
Австралија	1,0	2,3	2,2	4,6
САД	0,7	1,6	1,3	2,7
Друго	1,3	2,9	2	4,2
Година: 2013	Количество (во '000 t.)	Количество (во %)	Вредност (во мил. €)	Вредност (во %)
Вкупен извоз	46,5	100	51,2	100
ЕУ	27,6	59,4	28,1	54,9
Србија	7,8	16,8	8,4	16,4
Босна и Херцеговија	2,7	5,8	3,6	7,0
Црна Гора	1,4	3,0	1,8	3,5
Косово	2,5	5,4	2,2	4,3
Австралија	1,0	2,2	2,3	4,5
САД	0,8	1,7	1,5	2,9
Друго	2,7	5,8	3,3	6,4

Извор: МАП, 2015

Пазарот на ЕУ и соседните пазари се главните дестинации на домашните преработки. Според истражувањето во 2013, извозот на преработени производи на Еу пазарите во количина изнесува 59,4% и 54,9% во вредност од севкупниот извоз на преработени производи од Македонија. Српскиот пазар е втор по големина со 16,8% по количина и 16,4% во вредност од вкупниот извоз во 2014.

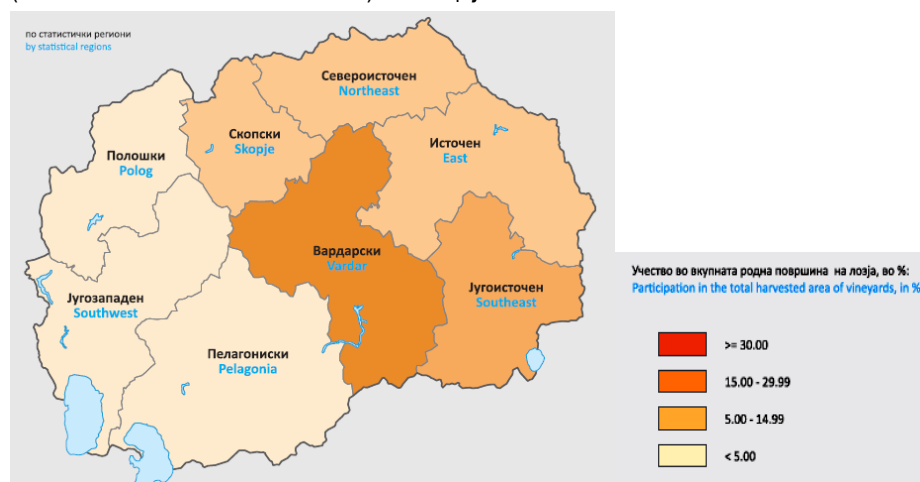
1.6. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Македонија се со неповолна старосна структура. Причини за оваа состојба има повеќе, како што се:

- фрагментирани парцели кои се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини,
- обичаите за наследство,
- традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и
- долгиот временски период на слабо инвестирање.

Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Извор: ДЗС

Вардарскиот и Југоисточниот регион имаат најголем удел во родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „реон Македонија“. Географските области на потекло погодни за производство на вина со контролирано потекло (ВКП) се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Географските области на потекло погодни за производство на вино со контролирано и гарантирано потекло (ВКГП) се локалитети, месности и/или ограничени лозарски единици.

Графикон 27. Преглед на површини под лозови насади по години (вклучено трпезно и винско грозје)

Извор: МЗШВ, 2014

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ha матичњааци за производство на лозови калеми. Во последните пет години се забележува благ пораст на површините под лозови насади, односно површините под лозови насади во 2014 година се зголемени за 13.4% во споредба со површините во 2010 година.

**Графикон 28. Преглед на производство на грозје по години
(вклучено трпезно и винско грозје)**

Извор: ДЗС, 2009-2014

Производството на грозје во последните неколку години е релативно стабилно, но како резултат на неповолните временски услови и појавата на болести, во 2014 година производството на грозје значително беше намалено и достигна 195.888 тони.

Табела 29. Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2008-2014 година (вклучено винско и трпезно грозје)

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Површина (хектари)	21.767	19.960	20.033	20.164	20.948	21.109	22.726
Производство на грозје (тони)	247.990	253.456	253.372	235.104	240.461	292.075	195.888

Извор: ДЗС, 2015

Во површините под лозови насади, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Кратошија, Каберне совинјон и Мерло, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Совинјон бел и др. Од трпезните сорти на

грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел Палиери, Рибиер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Македонија. Во 2014 година остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 27.420 тони.

Табела 30. Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2008-2014 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Трпезно грозје	11.931.980	13.801.004	17.148.882	18.352.046	20.476.248	23.209.822	18.914.707
Винско грозје	10.461.476	10.924.908	14.518.814	16.380.389	16.195.709	13.208.854	8.506.266
Вкупно	22.393.456	24.725.912	31.667.696	34.732.435	36.671.957	36.418.676	27.420.973

Извор: МЗШВ, 2015

Откупот на грозјето, поради неповолните климатски услови во 2014 година значително се намали. Имено од страна на винарските визби во 2014 година се откупени вкупно 82.481 тони винско грозје, што во споредба со 2013 година претставува намалување од -49%.

Табела 31. Откуп на винско грозје од домашни визби, 2008-2014 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Откуп (во тони)	160.600	157.595	121.120	115.542	126.857	163.125	82.481

Извор: МЗШВ, 2015

1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ха под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистар на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно анализата на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, Секторот за лозарство, винарство и овоштарство во периодот април-јуни 2012 година изврши анализа на вкупните површините под лозови насади во Република Македонија. Согласно анализата, вкупните површини под лозови насади достигнуваат околу 33.400 ха. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Македонија се околу 23.500 хектари.

1.6.2. Производство на вино

Во моментот постојат над 80 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од над два милиони хектолитри т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 74 во 2014 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари. Домашната потрошувачка на вино се проценува на 8,6 литри во просек по домаќинство. Мешовитите домаќинства се јавуваат како најголеми потрошувачи на вино, односно трошат 9,8 литри вино по домаќинство.

Табела 32. Производство на вино, 2008-2014 година

Година	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014

Вкупно производство на вино (илј. литри)	154.988	133.781	112.478	98.697	110.706	146.259	93,469

Извор: МЗШВ, 2015

1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ha под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистар на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно анализата на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, Секторот за лозарство, винарство и овоштарство во периодот април-јуни 2012 година изврши анализа на вкупните површините под лозови насади во Република Македонија. Согласно анализата, вкупните површини под лозови насади достигнуваат околу 33.400 ha. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Македонија се околу 23.500 хектари.

2. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со високо квалитетни сточарски производи, млеко и месо. Во Република Македонија сточарството во најголема мерка е застапено во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 km. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

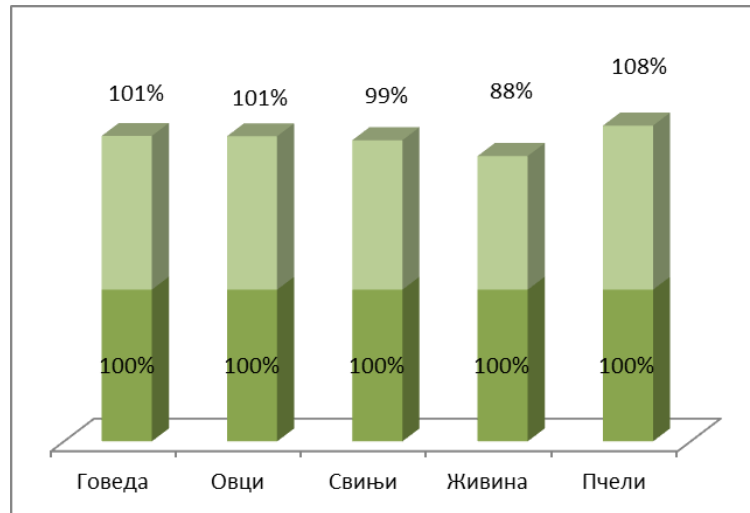
Табела 33. Бројна состојба на добиток 2010-2014

Вид на добиток	2010	2011	2012	2013	2014
Говеда	259,887	265,299	251,240	238,333	241,607
Овци	778,404	766,631	732,338	731,828	740,457
Свињи	190,552	196,570	176,920	167,492	165,053
Живина	1,994,852	1,994,260	1,776,297	2,201,550	1,939,879
Пчели	76,052	65,277	52,897	68,294	73,868

Извор: ДЗС, 2015

Согласно податоците на Државниот завод за статистика во 2014 година бројната состојба кај говеда се зголемила за околу 3.274 грла (1%) во споредба со 2013 година, кај овците по падот на бројаната состојба во минатата година бројот на овци бележи зголемување од околу 8.629 грла (1%), додека бројот на свињите се намалил за 2.439 грла (-1%). Живинарството како гранка бележи најголемо намалување на бројната состојба од околу 261.671 броја или 8% во споредба со 2013 година. И пчеларството покажува пораст од околу 5.574 пчелни семејства или за околу 8%. Во целост бројната состојба на добитокот покажува една стабилна структура во споредба со 2013 година.

Графикон 29. Споредба на бројна состојба на добиток 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Преработувачката индустрија за месо во главно е зависна од увозот на суровина која во најголем процент е во замрзната состојба.

2.1 Говедарство

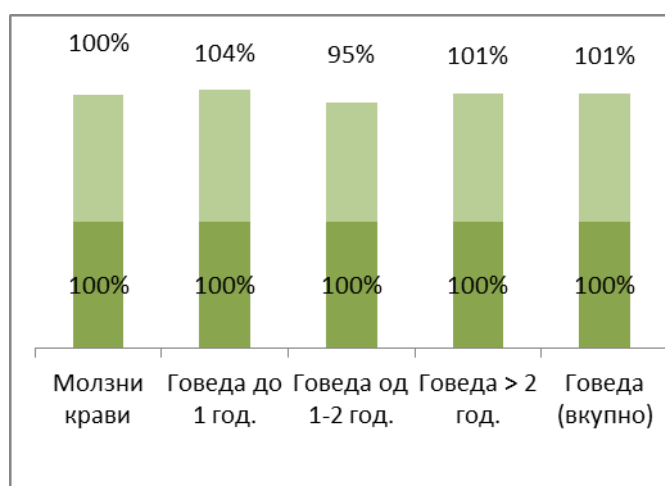
Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинирани раси за месо и млеко.

Расната структура во 2014 година не е значително променета во однос на минатата година, која главно ја сочинуваат холштајн-фризиска раса (претежно за млеко), буша (автохтона раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи за работа во тешко достапните подрачја), сименталска раса (млеко/ месо), монтафонска раса (млеко/месо) и оберталска раса (млеко/месо).

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

1. Традиционални фармери, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство.
2. Семејни фарми, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат една основа за развој на говедарството.
3. Специјализирани фарми, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Графикон 30. Споредба на бројна состојба на говеда по категории 2014/2013

Извор: ДЗС, 2014

Говедарството како гранка во 2014 година се карактеризира со стабилна бројна состојба во споредба со 2013 година со мали промени по одредени категории на говеда претставени во графиконот погоре, од каде се гледа благо зголемување на бројот на молзни крави, зголемување на категоријата на говеда до 1 години за 4%, зголемување на кај говедата постри од 2 години како зголемување на вкупниот број на говеда за 3.274 грла, додека намалување се бележи само кај категоријата на говеда од 1-2 години од околу 5%.

Табела 34. Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2014 година

Бројна состојба					Производство		
Вкупно говеда	Молзни крави	Говеда до 1 год.	Говеда од 1-2 год.	Говеда над 2 год.	Просечна млечност по молзна крава (литри)	Производство на кравјо млеко (илјади литри)	Производство на говедско месо (во тони)
241,607	126,779	64,169	15,938	161,500	3,053	387,009	5,522

Извор: ДЗС, 2014

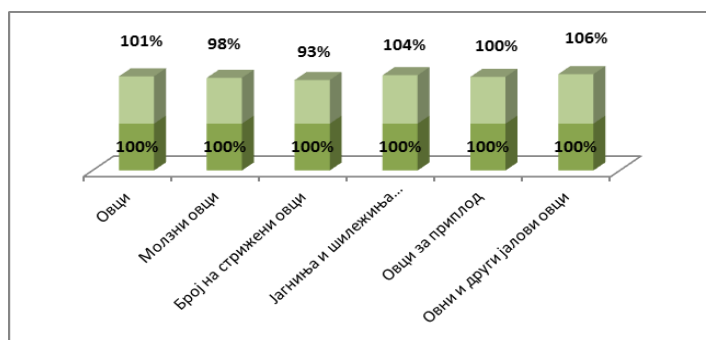
Производството на говедско месо од 5.522 тони е во рамки на минатогодишното производство со благо зголемување од 37 тони. Домашното производство на говедско месо делумно ја задоволува домашната побарувачка, така што потребите во голем дел се надоместуваат преку увоз.

2.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична основа за развој на овчарството. Овчарството во голема мерка се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Околу 95% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Македонија воглавно се состои од расата оглеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста на мелезите од расите „виртемберг“ (за производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко–месо).

Графикон 31. Споредба на бројна состојба на овци по категории 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Во 2014 година вкупниот број на овци изнесува 740.457 грла што претставува благ пораст од околу 8.000 грла во споредба со минатата година. Истовремено се бележи намалување за 9.948 грла на молзни овци, бројот на стрижене овци бележи намалување за 7%, бројот на јагниња и шилежиња покажува зголемување за околу 5.757 грла или 4%, се бележи и зголемување на категоријата на овни и други јалови овци за 2.472 броја или 6%, додека бројот на овци за приплод се движи во рамки на минатата година.

Генерално бројната состојба на овчарството покажува една стабилна структура од околу 740.000 овци, со нормален обрт на стадо и преминување од една во друга категорија на овци. Дobar податок претставува зголемениот број на јагниња и шилежиња за околу 6.000 броја во споредба со минатата година.

Табела 35. Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна, 2014 година

Бројна состојба на овци	
Овци	740,457
Молзни овци	482,674
Број на стрижене овци	530,891
Јагниња и шилежиња до 1 година	164,624
Овци за приплод	531,160
Овни и други јалови овци	44,673
Производство на млеко, месо и волна	
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	35,661
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	74
Производство на овчо месо (во тони)	4,727
Производство на волна (во тони)	829
Просек по стрижена овца (во kg)	1.6

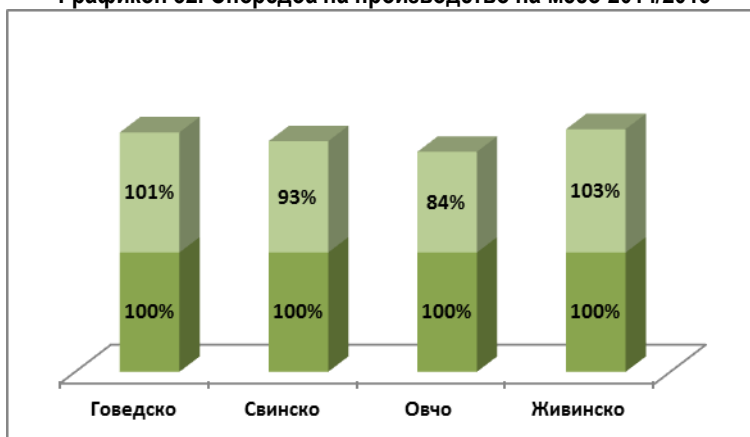
Извор: ДЗС, 2015

Вкупното производство на овчо млеко во 2014 година изнесува 35.661.000 литри и претставува зголемување од околу 4% во однос на претходната година пред се како резултат на зголеменото просечно производство на млеко по молзна овца за 4л/грло.

Најголем дел од овчото млеко се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија како и недоволната хигиена и примена на стандардите за квалитет, претставуваат значителен недостаток за развој на овие производи.

Во 2014 година вкупното производство на волна изнесува 841 тони, со просечно производство од 2 кг по овца.

Графикон 32. Споредба на производство на месо 2014/2013

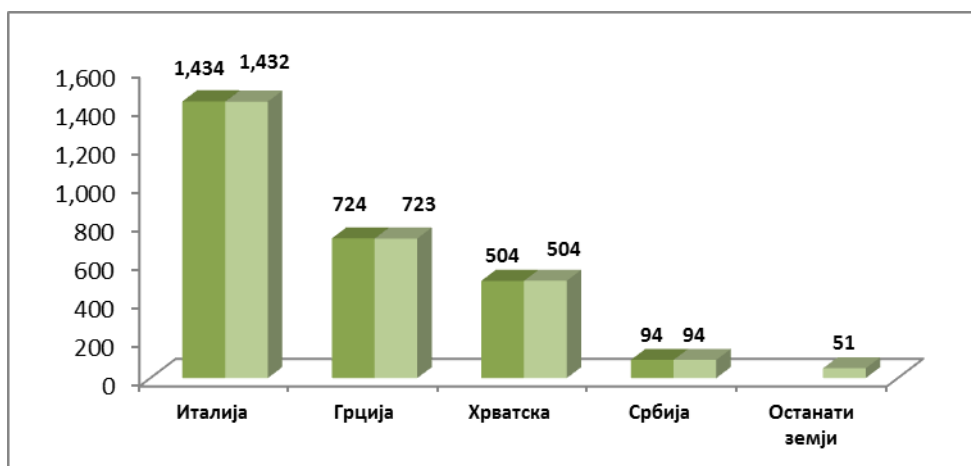
Извор: ДЗС, 2015

Производството на месо во 2014 година изнеува 22.146 тони, што претставува намалување од околу 6% во споредба со 2013 година. Ова намалување се должи на намаленото производство на овчо месо за 873 тони или 6% во споредба со 2013 година. Зголемување од околу 3% се бележи кај производството на живинското месо, како и благо зголемување на производството на говедско месо.

Република Македонија е нето извозник на јагнешко месо. Во 2014 година од РМ се извезени 2.805 тони на јагнешко и овчо месо, што претставува зголемување за 49 тони или за околу 2% во споредба со 2013 година.

Околу 85% од македонските јагнешки трупови се извезуваат во земјите на ЕУ главно во Италија, Грција, Хрватска и во последно време и Србија. Извозните шпицови се за време на велигденските и божиќните празници (април и декември). На извозните пазари најповеќе се бара млечно јагне со тежина на трупот од 7-8 кг, во форма на свежо разладено месо.

Графикон 23. Извоз на јагнешко и овчо месо по држави, споредба 2014/ 2013г.

Извор: ДЗС, 2015

Согласно податоците од ДЗС најголем извозен пазар е италијанскиот со околу 1.432 тони на јагнешко кој е во рамки на минатата година, каде се извезува околу 52% од вкупните извезени количини во 2014 година.

Во графиконот погоре претставен е извозот на јагнешко и овчо месо по земји и количини на реализиран извоз во 2014 година.

2.3. Козарство

Во 2014 година регистрирани се 81.346 грла кози што претставува зголемување за 6.318 грла или околу 8% во споредба со 2013 година.

Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (со околу 99%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Вкупното производство на козјо млеко во 2014 година изнесува 13.587.000 литри. Просечниот принос на млеко на козите е 253 литри по молзна коза

Бројот на одгледувачите на кози се зголемува во резултат на побарувачката на пазарот за козјо млеко и заради неговата профитабилност. Сепак, главните проблеми со кои се соочува оваа конкурентна гранка во развој се недостатокот на примена на техничко-технолошките решенија на фармите и генерално недоволното искористување на достапните природни и други ресурси во оваа индустрија.

Пазарот за козјо млеко сè уште е слабо развиен. Цената на козјото млеко е половина од цената на овчото млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), па поради тоа, многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчото млеко.

Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка на ниво на фарма со цел производство на специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

Производството на козјо месо, кое во најголем дел е јарешко, нема некое поголемо економско значење.

2.4. Свињарство

Согласно податоците на ДЗС регистрирани се 165.053 грла свињи, што претставува намалување з.а околу 1.5% или 2.439 грла во споредба со 2013 година.

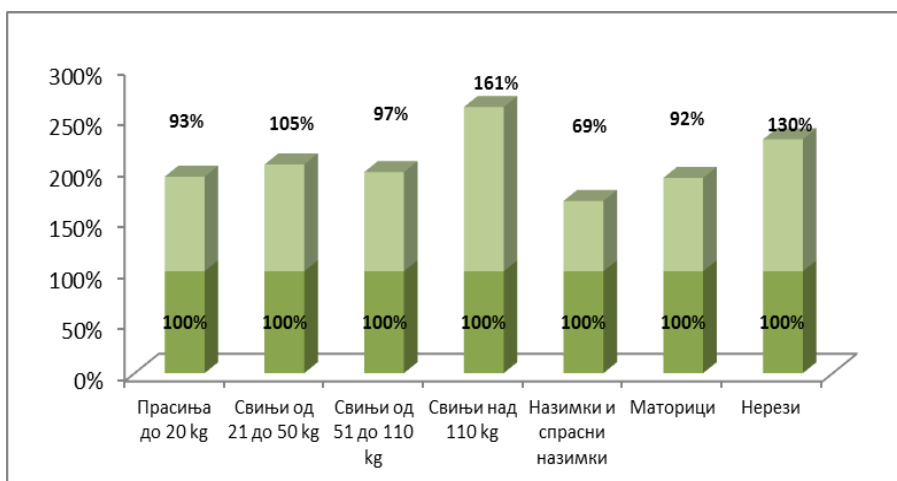
Табела 36. Бројна состојба на свињи, 2014 година

Категорија	2014 година
Прасиња до 20 kg	48.832
Свињи од 21 до 50 kg	40.966
Свињи од 51 до 110 kg	43.333
Свињи над 110 kg	8.411
Назимки и спрасни назимки	3.965
Маторици	18.548
Нерези	998
Вкупно свињи	165.043

Извор: ДЗС, 2015

По однос на расовиот состав застапени се ландрасите (белгиски, дански, шведски и германски) како и голем јоркшир и дурок.

Графикон 34. Споредба на бројна состојба на свињи по категории 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Свињарството во 2014 година се карактеризира со намалена бројна состојба за околу 1,8% или 2.949 грла од сите категории, кое пред се се должи на намалениот број на назимки и спрасни назимки за околу 44% или 1.766 грла. Воедно намален број на грла се бележи и кај прасињата до 20 кг, свињи од 51 до 110 кг. како и кај категоријата на маторици. Незначително зголемување се бележи кај категоријата на свињи од 21 до 50 кг, свињи над 110 кг и категоријата на нерези (графикон 34). Карактеристично е да се анализира циклусот на производство на свинско месо кој е во голема корелација и зависност од цената на концентрираната сточна храна. Овој диспаратитет во 2014 година доведе до намалување на производството на свинско месо, што се карактеризира со намалувањето на бројот на приплодни грла (назимки и спрасни назимки).

Процентот е дека голем дел од домашните потреби за сурово свинско месо се покриват од домашно производство. Недостатокот на свинско месо на домашниот пазар и месо преработувачката индустрија се покрива со увоз на свежо, разладено или замрзнато свинско месо.

2.5. Живинарство

Вкупниот број живина во 2014 година изнесува 1.938.879 броја, од кој на кокошки носилки отпаѓа 1.437.096 грла или 74%. Бројот на живина во 2014 година е намален за 261.671 броја или 13,5% во споредба со 2013 година. Околу 60% од живината е застапена кај индивидуалниот сектор.

Табела 37. Број на живина и производство на јајца, 2014 година

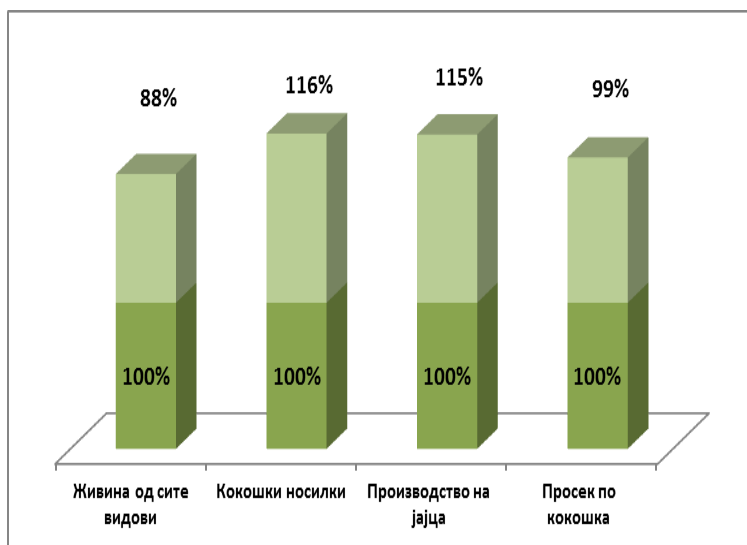
Показател	Вкупно	Индивидуални земјоделски стопанства	Земјоделски претпријатија и задруги
Број на живина			
Живина од сите видови	1,939,879	1,295,248	644,631
Кокошки носилки	1,437,096	956,188	480,908
Производство на јајца			
Производство на јајца (во илјада парчиња)	248,225	129,802	118,423
Просек по кокошка (во парчиња)	173	136	246

Извор: ДЗС, 2015

Производството на јајца е примарна активност на македонската живинарска индустрија. Околу 40% од вкупниот број на носилки отпаѓа на големите фарми кои во просек имаат 80 -100 илјади носилки и просечно производство од 173 јајца/носилка. Останатиот број, отпаѓа на индивидуалните земјоделски стопанства со просечно производство од 136 јајца/носилка.

Производството на пилешко месо се базира главно од колење на кокошки-бројлери. Бројлерското производство во РМ е во почетен стадиум каде се прават обиди за заживување на овој вид на живинарско производство. Незначителното бројлерско производство повлекува одлевање на големи девизни средства за увоз на разладено свежо и замрзнато пилешко месо.

Графикон 35. Споредба на живинарско производство 2014/2013

Извор: ДЗС, 2015

Согласно податоците на ДЗС вкупниот број на кокошки носилки во 2014 година е зголемен за 16% или 196.036 броја, што доведе и до зголемување на бројот на произведени јајца за 32.689 броја или 15% во споредба со 2013 година во услови на стабилно просечно производство на јајца по носилка од 173 јајца/носилка.

Последниве години тренд во живинарската индустрија претставува одгледување на ноеви, дејност која се уште е во зародиш.

2.6. Пчеларство

Пчеларството во Република Македонија претставува важна гранка во прв ред поради големото биолошко значење на медоносните пчели при опрашување на ентомофилните растенија (пред сè овошните култури), но секако и поради производството на пчелни производи (мед, восок, полен, прополис, матичен млеч и пчелин отров). Најзастапен подвид медоносна пчела е *apis mellifera macedonica* (16%) пред *apis mellifera ligustica* (13%), потоа *apis mellifera carnica* (10%), *apis mellifera mellifera* (5%) и *apis mellifera caucasica* (5%), додека преостанатиот процент (51%) припаѓа на популацијата на нови генетски форми (вкрстоски) кои не соодветствуваат со расните стандарди.

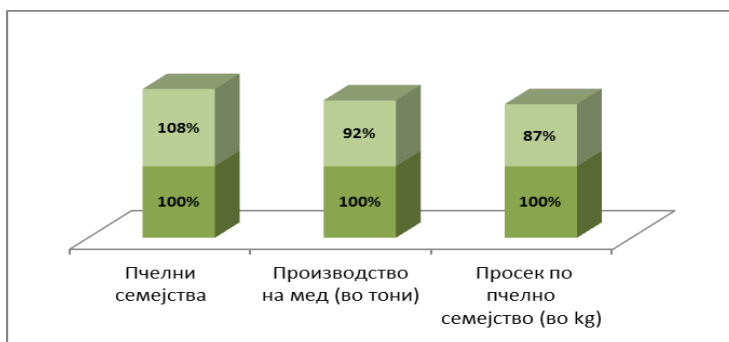
Табела 38. Број на пчелни семејства и производство на мед

Ставка	2012	2013	2014
Пчелни семејства	52,897	68,294	73,868
Производство на мед (во тони)	603	784	723
Просек по пчелно семејство (во kg)	11	11.5	10.0

Извор: ДЗС, 2014

Бројот на пчелни семејства во 2014 година изнесува 73.868, што претставува зголемување за 5.574 семејства или за околу 8% во споредба со 2013. Најголемиот дел од производството (речиси 100%) се одвива во индивидуалниот сектор, каде што се остварува во просек 10 кг. мед по пчелно семејство. Годишното производство на мед во 2014 година изнесува 723 тони, што претставува намалување за 61 тон или 8% во споредба со 2013 година, што се должи на намаленото просечно производство на мед по пчелно семејство во услови на зголемен број на пчелни семејства.

Графикон 36. Споредба на пчеларско производство 2013/2014

Извор: ДЗС, 2015

Просечното годишно производство по пчелно семејство е ниско во споредба со производството од други држави, а се должи на апитехничките, одгледувачко-еколошките и на генетските фактори. Скоро целокупното производство на мед се конзумира на домашниот пазар.

2.7. Одгледување на полжави

Одгледувањето на полжави, како облик на диверзификација на земјоделското производство во руралните средини, претставува добра основа на генерирање на дополнителни приходи на семејните земјоделски стопанства, пред се поради тоа што овој тип на земјоделско производство може да се организира на ограничена (мала) земјоделска површина, мали се инвестициски вложувања, побарувачката од година во година се зголемува особено на странските пазари, загарантирана откупна цена преку договори која се движи некаде околу 2,5 евра/kg.

Во Македонија се произведува некаде околу 40 тони на полжави од страна на 25 одгледувачи кои се организирани во Здружението на одгледувачи на полжави.

3. Политика на квалитет и органско земјоделство

3.1. Политика за квалитет

Во однос на политиката за квалитет на земјоделските производи, Законот за квалитет на земјоделските производи („Службен весник на Република Македонија“ бр.140/10), ги уредува пазарите на земјоделските производи, стандардите за квалитет, класификацијата, означувањето на квалитетот и информативниот систем за жита и ориз, храна за животни, свежо овошје и зеленчук, јајца и месо од живина, говедско, свинско, овчо и козјо месо, млеко и млечни производи, производи од пчели, заштита на земјоделски и прехранбени производи со географски назив и ознака за гарантиран традиционален специјалитет. Во „Службен весник на Република Македонија“ бр 55/2012, беше објавен Закон за изменување и дополнување на Законот за квалитетот на земјоделските производи.

Во рамките на МЗШВ, функционира Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделските производи, со две одделенија и тоа: Одделение за стандарди и квалитет на земјоделски производи и Одделение за маркетинг на земјоделски производи.

Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи во соработка со други сектори активно работеше на изработка на подзаконските акти од Законот за квалитетот на земјоделските производи, и во текот на оваа година беа донесени 19 подзаконските акти од кои 9 правилници го регулираат процесот на регистрација и заштита на земјоделските и прехранбените производи со ознака на потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет, 2 правилници кои го регулираат пазарот на жита и ориз, говедско месо (3 правилници), свинско месо (2 правилници) и овчо и козјо месо (3 правилници). Со изработка на подзаконските акти во делот на заштита на земјоделските и прехранбените производи со географски назив или гарантиран традиционален специјалитет, од правна гледна точка се обезбедија услови за регистрирање на ваквите производи.

Добар дел од извозот на Република Македонија се заснова на извоз на земјоделски производи и затоа настојувањата се истите да имаат што повисок квалитет за да можат да бидат конкурентни на како на домашниот така и на странскиот пазар.

Затоа во насока на зголемување на вредноста на одредени земјоделски производи, како преку заштита на нивниот квалитет од аспект на нивното потекло со ознака за потекло и географска ознака, така и од

аспект на заштита на нивните традиционални карактеристики со ознака за гарантиран традиционален специјалитет, како изминативе, така и оваа година предвидена е финансиска поддршка која изнесува 16.000.000,00 денари.

3.2 Органско производство

Финансиската поддршка на органското производство продолжува и во 2014 година, согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013 – 2017 во рамки на која органското земјоделско производство се поддржува со 30% повисоки директни плаќања во споредба со конвенционалното производство. Согласно Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година, се одвоени 88.000.000 денари за финансиска поддршка за органските фармери и сите други субјекти вклучени во системот на органското земјоделско производство.

Во 2014 година, сертифицирани се вкупно во Република Македонија 2.359 ха обработливо земјиште, а бројот на оператори изнесува 344.

Табела 39. Преглед на растително органско производство

Растително органско производство						
Култура	2013 година			2014 година		
вид/култура	во преод / ха	органско / ха	вкупно/ ха	во преод / ха	органско / ха	вкупно/ ха
житни	770,16	787,81	1.557,97	193,90	702,50	896,40
фуражни	315,52	375,74	691,26	69,48	454,51	523,99
индустриски	33,15	1,44	34,59	-	-	-
маслодајни	40,17	33,27	73,44	24,02	95,51	119,53
овошни	239,45	82,1	321,55	317,97	109,15	427,12
лозови	10,68	31,24	41,92	71,05	25,49	96,54
градинарски	49,8	71,57	121,37	30,24	22,17	52,41
угар	124,74	179,52	304,26	204,22	38,98	243,20
Сточарско органско производство						
вид животно	во преод	органско	вкупно/ бр	во преод	органско	вкупно/ бр
говеда	1.213	1.523	2.736	773	1.363	2.136
овци	27.254	37.047	64.301	16.998	36.486	53.484
кози	248	2.698	2.946	527	1.749	2.276
Пчеларско органско производство						
	во преод	органско	вкупно/ бр	во преод	органско	вкупно/ бр
пчелни семејства	1.238	5.121	6.363	928	5.357	6.285

Во рамките на ИПА1-ва Компонента, кон крајот на 2014 година се заврши реализацијата на Твининг проектот „Органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи“. Со помош на експертите на проектот извршена е целосна ревизија на националниот Закон за органско производство во насока на повисок степен на усогласеност со Регулативата на ЕУ и беа релизирани повеќе обуки во делот на органското производство и тоа: обуки за ЕУ Регулативата и улогата

на надлежните органи, за контролите во органското производство, обуки за вршење на надзор над сертификациските тела, за процедурите за увоз и извоз на органски производи и др.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во текот на 2014 година започна со подготовки за спроведување на проект во чии рамки се предвидува спроведување на Национална кампања за зголемување на свеста на граѓаните за користење на органската храна, со цел промоција на националното лого за органски производ, да стане препознатливо од страна на потрошувачите и стекнување на доверба дека означениот органски производ е навистина произведен согласно сите стандарди и стоги правила на производство и дека зад него стои министерството како гаранција за неговото органско потекло. Во рамките на овој проект за 2015 - 2018 година се планира и отварање на специјализирани продавници за органска храна.

Системот за контрола и сертификација во органското земјоделско производство во Република Македонија го спроведуваат три овластени сертификациски тела (Балкан Биосерт, Про Церт и Агрибиоцерт), за вршење на стручната контрола во органското земјоделско производство, а надзорот врз целиот систем на органско земјоделско производство го врши Државниот инспекторат за земјоделство и Агенцијата за храна и ветеринарство.

4. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура („Службен весник на Република Македонија“ број 07/08, 67/10, 47/11, 53/11, 95/12, 164/13, 116/14, 154/15 и 193/15).

Производството на поважните видови риби од регистрираните субјекти во аквакултурата и за улов од стопанскиот риболов според евиденциите на министерството за 2012, 2013 година и за 2014 година е како следи:

Табела 40. Споредбен преглед на производството на риби за период 2012-2014 година

Вид риба	2012*	2013*	2014*
	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.
Пастрмка	828.872	781.883	834.456
Крап	417.072	347.634	355.442
Сом	5.942	9.187	5.187
Јагула	2.931	3.885	3.869
Други	55.900	106.695	124.621
Вкупно	1.310.717	1.249.285	1.323.575

*Извор МЗШВ, 2015

Податоците прикажани во табелата се базираат на евиденцијата за производство на риби која се води во Одделението за рибарство (Сектор земјоделство) врз основа на доставени податоци од рибничките капацитети кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2014 година (вкупно 94) и евиденцијата за улов на риба доставена од концесионерите на рибите за вршење стопански риболов. Во аквакултурното производство, најзначајно е производството на пастрмка и крап. Порај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и сом, амур и толстолобик. Со вршење стопански риболов покрај пастрмката и крапот како позначајни економски видови се изловуваат и јагулата, сомот, црвеноперката, белвицата, кострешот линишот и други .

Покрај аквакултурното производство и стопанскиот риболов, се проценува дека со вршење рекреативниот риболов на годишно ниво се изловуваат околу 130 до 150 тони од сите видови риби.

Покрај евиденцијата на одгледувачите на риби и нивното производство за целите на следење на производството и прометот на порибителниот материјал во Одделението за рибарство и аквакултура се води регистер на репроцентри за производство на порибителен материјал наменет за порибување на

риболовните води во кој до 2014 година беа запишани 4 субјекти. Во 2014 година дополнително е запишан уште еден субјект и сега во Регистарот на репроцентри се води евиденција за 5 репроцентри. Заклучно со декември 2014 година година во регистарот на одгледувачи на порибителен материјал наменет за порибување на рибници се евидентирани 33 субјекти.

Според официјалната статистика, просечно домаќинство во Република Македонија во изминатиот период конзумира околу 20 кг риба и рибни производи (што резултира во околу 5-7 кг годишна потрошувачка по глава жител).

Трговската размена со групата на риби и производи од риби ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учеството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2014 година беше 1,5%.

Увозот на риби и производи од риби во периодот 2013-2014 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 41. Најзначајни увезени риби и рибни производи во Република Македонија од ЕУ-28

		МК Увоз од ЕУ-28					
		2013			2014		
Тариф. ознака	Наименување	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1604	Приготвени или конзервирани риби; кавијар	629,7	2.297,3	52,8%	696,3	2.534,2	54,2%
1605	Черупкари, мекотелци и други видови безрбетници, приготвени или конзервирани	71,8	476,5	10,9%	75,0	387,0	8,3%
0303	Риба, замрзната	371,0	412,2	9,5%	617,7	687,0	14,9%
0302	Риби, свежи или разладени	138,9	729,6	16,8%	132,6	780,3	16,7%
0307	Мекотелци со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	310,3	266,2	6,1%	48,4	116,6	2,5%
0306	Черупкари со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	9,2	72,5	1,7%	8,9	88,4	1,9%
Вкупно увоз на риби и рибни производи		1.554,3	4.347,4	100%	1.594,1	4.679,0	100%

Извор: Државен завод за статистика

Извозот на риби и производи од риби во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 учествува со 1,5% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00).

Извозот на риби, производи и преработки од риба во периодот 2013-2014 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 42. Најзначајни извезени риби и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-28

		МК Извоз во ЕУ-28					
		2013			2014		
Тариф. ознака	Наименување	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1605580000	Полжави други освен морски полжави, преработени или конзервирани	846,7	3.934,2	97,9%	770,9	3.524,7	98,3%
0307 60	Полжави, други освен морски полжави	91,6	85,5	2,1%	39,6	61,5	1,7%

Вкупно извоз на риби и рибни производи	938,2	4.019,7	100%	810,6	3.586,2	100%

Извор : Државен завод за статистика

5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

5.2. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција. Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја значи влезот на Република Македонија во Светската трговска организација во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор. Како најчести форми за постигнување на понатамошна трговска либерализација се: формирање на преференцијални трговски договори, слободни трговски зони, царински униии и заеднички пазар (common market на пр. ЕУ).

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на растот на домашната економија, преку :

- подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите
- зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот, така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“ говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ :

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Членот 35 на Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) пропишува дека во случај кога трета земја која пристапува кон Европската унија "консултации ќе се одржат за да се обезбеди дека се води сметка за заедничките интереси на Заедницата и Република Македонија во овој договор ".

На 1-ви јули 2013 година Хрватска стана дел од Европската унија.

Консултациите предвидени во член 35 од ССА започна во декември 2012 година. Беа организирани три рунди на консултации меѓу декември 2012 и април 2013 година.

Врз основа на договореното, Протоколот кон ССА, со размена на писма, беше парафиран од двете страни во октомври 2013 година. Протоколот со Одлука на Владата на Република Македонија беше објавен во "Службен весник на Република Македонија бр.185/2013" и од македонска страна влезе во негова примена, со Одлуката на Советот на Европската унија (2014/665/EU) од 18.02.2014, од страна на Европската унија беше објавени во „Службен весник бр L276/3 и влезе во негова примена на 18.09.2014 година.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

ЦЕФТА Договорот беше ратификуван на 19-ти декември 2006 година во Букурешт Романија.

5.2.1 Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2014 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2013 година е зголемена за 12,6%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2014 година во споредба со 2013 година, беше зголемен за 15,9%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2014 година во споредба со 2013 бележи зголемување од 10,4%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2014 година во споредба со 2013 бележи намалување за 3,5% (од €504,0 милиони на €486,24 милиони), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2014 година во споредба со 2013, е намален за 0,8% (од €654,5 милиони на €649,02 милиони).

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Македонија во 2014 година бележи намалување во однос на учеството во 2013 година (кога изнесуваше 15,7%), и изнесува 13,1%, додека учеството на увозот земјоделско-прехранбени и рибни производи бележи намалување во вкупниот увоз на Република Македонија, и изнесува 11,8%.

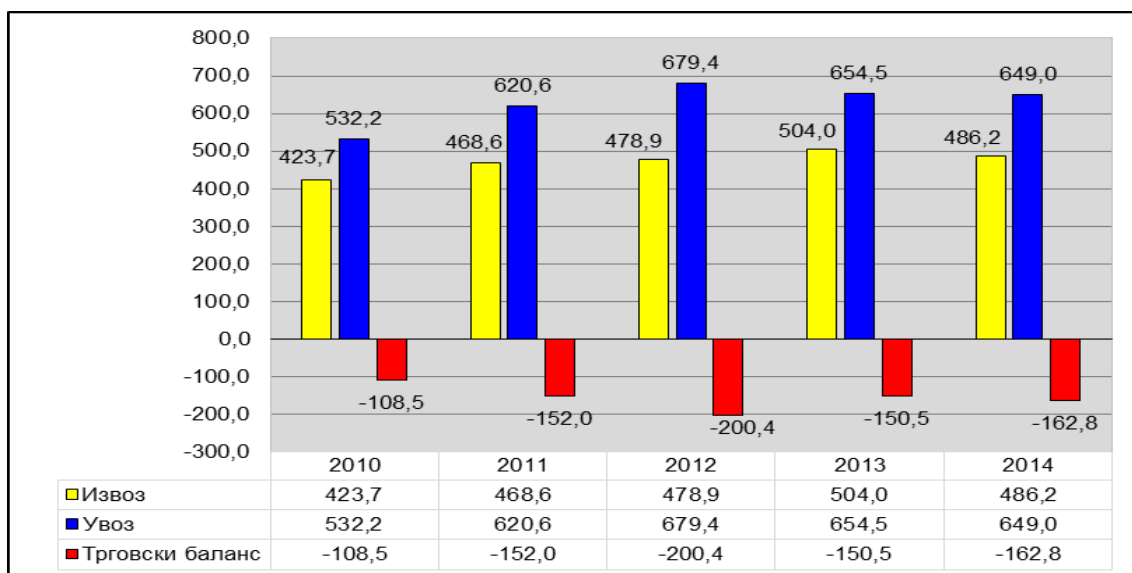
Трговскиот дефицит во 2013 година бележи намалување од 24,9% и изнесува €150,5 милиони, додека во 2014 година трговскиот дефицит бележи зголемување од 8,5% и изнесува €162,8 милиони.

Табела 43. Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2010-2014 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2010	Извоз	2.497,50	423,7	16,90%
	Увоз	4.119,10	532,2	12,90%
	Баланс	-1.621,60	-108,6	6,70%
2011	Извоз	3.197,70	468,6	14,70%
	Увоз	5.038,50	620,6	12,30%
	Баланс	-1.840,80	-152	8,30%
2012	Извоз	3.113,52	478,93	15,38%
	Увоз	5.061,76	679,36	13,42%
	Баланс	-1.948,25	-200,43	10,28%
2013	Извоз	3.211,80	504	15,69%
	Увоз	4.968,40	654,5	13,17%
	Баланс	-1.756,60	-150,5	8,57%
2014	Извоз	3.722,95	486,24	13,06%
	Увоз	5.484,96	649,02	11,83%
	Баланс	-1.762,01	-162,78	9,24%

Извор на податоци: ДЗС 2015

Графикон 37. Преглед на трговската размена во период 2010-2014

Развој на македонската трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи (2010-2014) во милиони €

5.2.2 Најзначајни партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2014 година

Со влегувањето на Република Хрватска, како еден од најзначајните партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени производи, во Европската унија, дефинитивно најзначајниот партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2014 година е Европската унија 28.

Вкупна вредност на трговската размена со ЕУ-28 со земјоделско-прехранбени производи во 2014 година (извоз+увоз) изнесува €557,3 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз на овие производи во 2014 година изнесува 49,2%, додека учеството на увозот од ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2014 година изнесува 49%.

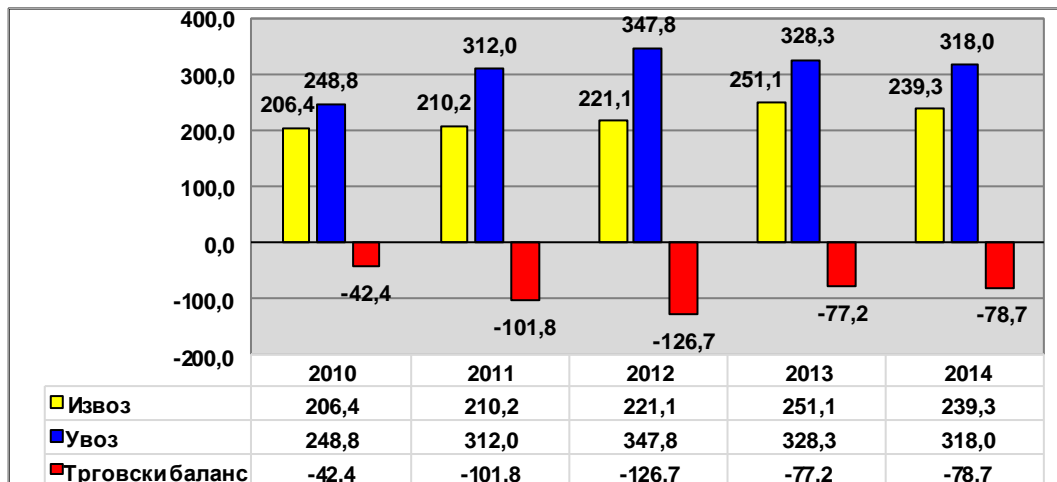
Втор најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2014 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €352,6 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2014 година изнесува 35,9%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2014 година изнесува 27,5%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 15,9% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 22,3% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Босна и Херцеговина (со учество од 5,8% во вкупниот извоз и учество од 3,6% од вкупниот увоз) а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 7,9% од вкупниот извоз, додека останатите земји членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ, со која Република Македонија има склучено Договор за слободна трговија и значаен трговски партнер на Република Македонија со учество од 0,9% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,6% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 3,5% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 5,1% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2014 година од Бразил се увезени големи количини на шеќер, живинско месо и кафе.

5.2.3 Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 во 2014 година

Трговската размена на Република Македонија со ЕУ-28 има просечно учество од околу 48% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2010 до 2013 година. Во 2014 година ова учество изнесува 49%, односно учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз изнесуваше 49,2%, додека учеството на ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 49%.

Графикон 38. Преглед на увоз-извоз со ЕУ-28 во период 2010-2014

Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски биланс со ЕУ-28 за периодот 2010-2014 (во милиони €)

Во периодот од 2010 до 2013 година, трговската размена со земјоделско-прехранбени производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 варираше, како во однос на извозот, така и во однос на увозот. Во 2014 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 бележи намалување за 7,7% (од €251,1 милиони во 2013, на €239,3 милиони во 2014), додека увозот на овие производи бележи намалување од 3,1% (од €328,3 милиони во 2013, на €318 милиони во 2014). Како резултат на ова, во 2014 година во споредба со 2013 година, бележи минимално зголемување на трговскиот дефицит од 1,9% (од €77,2 милиони во 2013 на €78,7 милиони во 2014).

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2014 година беше Грција (со учество од 19,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, јагнешко месо, и различни видови на свеж зеленчук, како најзначајни извезени производи. Следна е Хрватска (со учество од 15,2% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со виното, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, тутун, како најзначајни извезени производи. Следна е Германија со учество од 13,1% од вкупниот извоз во ЕУ-28, со следните производи: вино, тутун, зеленчук полуприготвен, конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следна е соседна Бугарија (со учество од 13% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Италија со учество од 8,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, сушен зеленчук, печурки полуприготвени или конзервирани, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук, бисквити и вафли и некои други производи. Потоа следи Белгија (со учество од 6% од вкупниот извоз во ЕУ-28), со тутунот како најзначаен извозен производ. Потоа е Словенија со учество од 4,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28, Романија со учество од 3,8%, Франција со 3,5% и тн.

Во однос на увозот во 2014 година, Германија, Бугарија, и Грција се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-28, со учество од 14,5%, 11,2% и 9,5% од вкупниот увоз од ЕУ-28. Најзначајни производи увезени од Германија се месо од живина, свинско месо свежо, разладено или замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, говедско месо свежо или разладено, чоколади, разни видови на сирење, екстракти од слад и друго. Назначајни увезени производи од Бугарија се: масло од сончоглед, бисквити и вафли, чоколади, семе од сончоглед и некои други производи; а од Грција најмногу се увезува: свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни и некои други производи. Следна е Хрватска со учество од 9,4% од вкупниот увоз од ЕУ-28, а најзначајни увезени производи се: месо од живина, чоколади, цигари, пченица, сирење, конзервирана риба и други производи. Следна е Полска има учество од 9,3% од вкупниот увоз од ЕУ-28, а најзначајни увезени производи се: говедско месо, свежо или разладено, месо

од живина, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо говедско замрзнато, преработки од месо и некои други производи. Од Австрија со учество од 8,6% од вкупниот увоз од ЕУ-28 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, месо говедско замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо свинско, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следи Италија со учество од 7%, Шпанија со учество од 5,9%, Словенија е со учество од 5,4%, Холандија со учество од по 4% од вкупниот увоз од ЕУ-28 и тн.

5.2.4 Анализа на трговијата со ЕУ-28 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учесството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2014 година беше 1,5%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 учествува со 1,5% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00).

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-28, со учество од околу 0,4% од вкупниот увоз и учество од 0,6% од вкупниот извоз во 2014 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2014 година меѓу Република Македонија и ЕУ-28, односно учество од 98% во вкупниот увоз и учество од 98% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 82,6% од вкупниот извоз и учество од 65,9% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 15,4% во вкупниот извоз и со 32,3% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

5.2.5 Анализа на извозот од Република Македонија во ЕУ-28 по производи

Намалениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-28 во 2014 година споредено со 2013 од 7,7% (од €251,1 милиони во 2013, на €239,3 милиони во 2014), е резултат на промената на извозт на следните производи:

1. намален извоз на: пред се на тутунот за 16,4% (од €88,7 милиони на €74,1 милиони); вино за 5,9% (од €30,4 милиони на €28,6 милиони); овошје замрзнато за 26,7% (од €4,2 милиони на €3,1 милиони); лубеници за 46,9% (од €3,2 милиони на €1,7 милиони); грозје за 42,9% (од €2,1 милиони на €1,2 милиони); потоа ориз, разни видови на семиња и некои други производи.

2. од друга страна се забележува зголемен извоз на: конзервиран зеленчук за 16,5% (од €14,5 милиони на €16,9 милиони); јаболка за 13,2% (од €3,8 милиони на €4,3 милиони); сушен зеленчук за 86,8% (од €3,8 милиони на €7,1 милиони); разни видови зеленчук (пиперки) за 56,1% (од €7,3 милиони на €11,4 милиони); бисквити и вафли за 25,9% (од €17,9 милиони на €21,0 милиони); краставици и некои други производи.

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во 2014 година се: непреработен тутун (со учество од 31% од вкупниот извоз), виното (со учество од 11,9%), конзервиран зеленчук (со учество од 7%), јагнешко месо (со учество од 5,4%), бисквити и вафли (со учество од 8,8%); и разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 4,8%).

5.2.6 Анализа на увозот во Република Македонија од ЕУ-28 по производи

Намалениот увоз во 2014 година во споредба со 2013 за 3,1% (од €328,3 милиони во 2013, на €318 милиони во 2014), беше како резултат на намалениот увоз пред се на тутунот за 51,6% (од €12 милиони на €5,8 милиони); месо од живина за 14,6% (од €33,6 милиони на €28,7 милиони); млеко во прав за 38% (од €7,1 милиони на €4,4 милиони); масло од сончоглед за 19,5% (од €22,5 милиони на €18,1 милиони); говедско месо свежо или разладено за 8,2% (од €20,8 милиони на €19,1 милиони); преработки од месо за 51,5% (од €9,7 милиони на €4,7 милиони) и некои други производи.

Во однос на увозот во 2014 година во споредба со 2013 се забележува зголемен увоз на: свинско месо свежо, разладено или замрзнато за 24,5% (од €14,7 милиони на €18,3 милиони); говедско месо, замрзнато за 67,7% (од €3,1 милиони на €5,2 милиони); разни видови на живи растенија за 100% (од €1,7 милиони на €3,4 милиони); пченица за 55,9% (од €3,4 милиони на €5,3 милиони); цитруси за 18,5% (од €5,4 милиони на €6,4 милиони); чоколади, семе од сончоглед., некои видови на добиточна храна и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2014 година имаа следните производи: месо од живина (со учество 9%), масло од семе од сончоглед (со учество од 5,7%), прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 8,4%), месо говедско свежо или разладено (со учество од 6%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 5,9%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 4,6%), бисквити и вафли (со учество од 3%), тутун (со учество од 1,8%), и тн.

5.2.7 Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Табела 44. Преглед на трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи по земји во 2013 и 2014 година (во милиони €)

Земја	Извоз				Увоз				Трговски баланс	
	2013		2014		2013		2014		2013	2014
	вредно ст	Учест. %	вредно ст	Учест. %	вредно ст	Учест. %	вредно ст	Учест. %		
Албанија	17	3,4%	17,6	3,6%	2,5	0,4%	2,6	0,4%	14,5	15
Босна и Херцеговина	28,4	5,6%	28,4	5,8%	22,6	3,5%	23,3	3,6%	5,8	5,1
Србија	82,8	16,4%	77,3	15,9%	130,7	20,0%	144,6	22,3%	-47,9	-67,3
Косово	43,8	8,7%	38,5	7,9%	5	0,8%	6,4	1,0%	38,8	32,1
Црна Гора	11,6	2,3%	12	2,5%	1,1	0,2%	1	0,2%	10,5	11
Молдова	0,2	0,0%	0,6	0,1%	0,1	0,0%	0,3	0,0%	0,2	0,3
ЦЕФТА - Вкупно	183,8	36,5%	174,4	35,9%	162	24,7%	178,2	27,5%	21,9	-3,8
ЕУ-28 - Вкупно	251,1	49,8%	239,3	49,2%	328,3	50,2%	318	49,0%	-77,2	-78,7
Турција	6,5	1,3%	4,3	0,9%	20,8	3,2%	23,3	3,6%	-14,3	-19
Бразил	1,5	0,3%	1,2	0,2%	44,1	6,7%	32,9	5,1%	-42,6	-31,7
САД	27,6	5,5%	17	3,5%	4,8	0,7%	6	0,9%	22,8	11
Останати земји	33,5	6,6%	50	10,3%	94,6	14,4%	90,6	14,0%	-61,1	-40,6
Вкупно, цел свет	504	100%	486,2	100%	654,5	100%	649	100%	-150,5	-162,8

Извор: ДЗС, 2015

Табела 45. Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2014 година

Тарифна ознака	Наименување	ИЗВОЗ			УВОЗ			Трговски баланс
		Количина во тони	Вредност во 1000 ЕУР €	учество %	2014			2014
					Количина во тони	Вредност во 1000 ЕУР €	учество %	
01	Живи животни	1.291	1.920	0,4%	970	3.806	0,6%	-1.886
02	Месо и други кланични	3.212	13.996	2,9%	60.428	98.331	15,2%	-84.335

	производи за јадење							
03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни без'рбетници	163	300	0,1%	4.888	9.316	1,4%	-9.016
04	Млеко и производи од млеко, живински птичји јајца, природен мед	5.747	7.369	1,5%	30.111	38.748	6,0%	-31.379
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	157	286	0,1%	1.599	2.631	0,4%	-2.344
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	4.364	4.417	0,9%	8.680	6.301	1,0%	-1.883
07	Зеленчук, корења и грутки за јадење	182.187	69.014	14,2%	21.718	11.066	1,7%	57.948
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	159.428	47.328	9,7%	61.402	34.841	5,4%	12.486
09	Кафе, чај, мате-чај и мируди	1.004	2.461	0,5%	8.692	19.574	3,0%	-17.113
10	Жита	9.638	2.912	0,6%	136.718	27.641	4,3%	-24.729
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	897	745	0,2%	59.609	19.639	3,0%	-18.894
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	8.055	4.221	0,9%	13.630	17.844	2,7%	-13.622
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	23	109	0,0%	155	1.320	0,2%	-1.211
14	Растителни материјали за плетарство	82	102	0,0%	199	36	0,0%	66
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	12.984	9.667	2,0%	58.515	47.903	7,4%	-38.237
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	7.190	16.748	3,4%	10.365	31.018	4,8%	-14.270
17	Шеќер и производи од шеќер	3.792	7.817	1,6%	89.789	36.726	5,7%	-28.909
18	Какао и производи од какао	4.107	8.887	1,8%	11.058	33.753	5,2%	-24.867
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	29.703	52.581	10,8%	22.943	39.142	6,0%	13.439
20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	35.765	41.641	8,6%	17.586	25.351	3,9%	16.289
21	Разни производи за исхрана	9.880	17.343	3,6%	19.103	54.629	8,4%	-37.286
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	105.891	59.137	12,2%	51.490	28.894	4,5%	30.242
23	Приготвена храна за животни	9.882	1.120	0,2%	113.039	28.561	4,4%	-27.441
24	Тутун и производи за замена за тутун	26.207	109.501	22,5%	4.779	25.921	4,0%	83.580

Други земјоделски производи над 24 Глава од Царинска тарифа	3.998	6.621	1,4%	3.417	6.028	0,9%	593
Вкупно извоз и увоз на земјоделско-прехранбени производи со ЦЕЛ СВЕТ	625.646	486.241	100%	810.883	649.020	100%	-162.780

Извор: ДЗС 2014

VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

Општи цели на политиката за безбедност на храна во Република Македонија се да обезбеди заштита на здравјето на луѓето и заштита на потрошувачите преку имплементација на стандардите на Европската унија.

Системот за контрола на безбедност на храната во Република Македонија е одговорност поделена меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) и Министерството за здравство (МЗ) на следниов начин:

- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)
- Фитосанитарна управа (ФУ),
- Управа за семе и саден материјал (УССМ), и
- Државен инспекторат за земјоделство (ДИЗ) во рамките на МЗШВ.

Главен напредок и реформа во системот на безбедност на храната беше постигнат со донесувањето на Законот за безбедност на храната („Службен весник на РМ“ бр.157/2010 од 08.12.2010). Агенцијата за храна и ветеринарство на Република Македонија започна со работа на 1-ви Јануари 2011 година како самостоен орган на Владата на РМ надлежна за креирање и спроведување на политиката за безбедност на храната, храната за животни и прашања од областа на ветеринарството.

Формирањето на Агенција за храна и ветеринарство како независен орган на Владата на Република Македонија се покажа како најприфатлив организациски модел на системот за безбедност на храна во Република Македонија според критериумите и високите стандарди на Европската Унија.

Агенцијата за храна и ветеринарство ги обединува контролните системи во единствен /интегриран/ систем за контрола на храната во Република Македонија класифицирани во 11 области и тоа :

- контролен систем за здравствена заштита на животните (Control sistem for animal health);
- контролен систем за храна од животинско потекло (Control system for food of animal origin);
- контролен систем за увоз на храна од животинско потекло (Control system for imports of food of animal origin);
- контролен систем за храна за животни и исхрана на животните (Control system for feedingstuff and animal nutrition);
- контролен систем за ТСЕ и нус производи од животинско потекло (Control system for tse and animal byproducts);
- контролен систем за ветеринарно-медицински препарати и резидуи (Control system for veterinary medicines and residues);
- контролен систем за генерална безбедност на храната (Control system for general food hygiene);
- контролен систем за увоз на храна од растително потекло (Control system for imports of food of plant origin);
- контролен систем за пестициди (Control system for pesticides) и
- контролен систем за благосостојба на животните (Control system for animal welfare).

Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на Агенцијата за храна и ветеринарство се достапни на web страната на Агенцијата (www.fva.gov.mk).

1. Ветеринарна политика

Законот за ветеринарно здравство ја уредува здравствената заштита на животните и делови на јавното ветеринарно здравство од аспект на здравствена заштита на животните. Согласно законот, Агенцијата за храна и ветеринарство има обврска да обезбеди здравствена заштита на животните преку спроведување на мерките на здравствена заштита како и спроведување на годишните и повеќегодишните програми за здравствена заштита на животните.

Согласно со последните измени и дополнувања на Законот за ветеринарно здравство („Службен весник на РМ“ 123/12) воспоставен е систем кој овозможува поголема флексибилност, ефикасност, зголемена конкуренција помеѓу ветеринарните друштва, поголема покриеност на теренот без периоди на прекин и поквалитетна услуга кон одгледувачите на животни и соодветно спроведување на Законот за идентификација и регистрација на животните, Годишната наредба за здравствена заштита на животните, како и други мерки за превенција и сузбивање на заразни болести кои ќе бидат наредени од страна на Агенцијата.

Во месец март Агенцијата објави јавен повик за вршење на активности од јавен интерес од областа на здравствената заштита на животни, односно активности од областа на ветеринарното јавно здравство.

Јавниот повик беше објавен за сите епизоотиолошки единици односно општини во Република Македонија. Право на учество имаа сите правни лица кои се регистрирани за вршење на ветеринарно здравствена дејност како ветеринарна амбуланта, клиника односно станица или болница и ветеринарни служби на одгледувалиште.

По спроведениот јавен повик Агенцијата има склучено договор со 113 ветеринарни друштва и 10 ветеринарни служби на одгледувалишта за вршење на услуги од јавен интерес од областа на здравствената заштита на животни. Агенцијата и понатаму во континуитет продолжува да склучува договори со ново регистрирани ветеринарни друштва по претходно поднесено барање за вршење на услуги од јавен интерес од областа на здравствената заштита на животни.

Во тек на месец мај 2013 година, воспоставен е ветеринарно информациониот систем ВИС кој е оперативен и функционален. Ветеринарно информативниот систем ги покрива надлежностите од областа на здравствената заштита и благосостојба на животните, идентификација и регистрација на животните како и јавното ветеринарно здравство. Во текот на месец април и мај 2013 година беа реализирани обуки за користење на Ветеринарно информациониот систем (ВИС) со претставниците на ветеринарните друштва и официјалните ветеринари како активни учесници во системот. После добиениот пристап ветеринарните друштва и официјалните ветеринари ги внесуваат податоците за секоја извршена активност во ВИС системот, а испраќањето на примероци (крв или друг материјал) до националната референтна лабораторија - Факултет за Ветеринарна Медицина Скопје се врши со нови формулари и етикети со баркодови.

Во втората половина од 2013 година, фокусот беше ставен на одржување на ВИС системот и давање континуирана поддршка на претставниците на ветеринарните друштва со цел успешна имплементација на системот. Тестирање и надградба на други (модули) бази на податоци во поглед на здравствена заштита на животните (контрола и искоренување на одредени болести кај животните) и развој на извештаи преку системот.

1.1 Здравствена заштита на животните и благосостојба на животните

Одделение за заштита и благосостојба на животните

Од областа на заштитата и благосостојбата на животните во текот на 2014 година усвоен е нов Закон за заштита и благосостојба на животните. Новиот Закон за заштита и благосостојба на животните ("Службен весник на РМ" 149/14), потполно се усогласува со одредбите од релевантното Европско законодавство: 31998L0058, 32008L0119, 32008L0120, 32007L0043, 31999L0074, 32010L0063, 32009R1099 и 32005R0001. Со донесување на новиот закон, укинат е Законот за заштита и благосостојба на животните ("Службен весник на РМ " 113/07 и 136/2011).

Со законот се пропишуваат минималните услови за заштита и благосостојба на животни во однос на нивното одгледување, чување, грижа и сместување, заштита на животните при фармско

држење, заштита и благосостојба на животните за време на превоз, колењето или убивањето на животни кои се одгледуваат за производство на храна, волна, кожа, крзно и други производи како и заради депопулација и слични операции, условите кои треба да ги исполнат кланиците во однос на заштита и благосостојба на животните при колење и убивање, заштита и благосостојба на домашните миленици и бездомни животни, животни во зоолошки градини и животните кои се користат во експериментални или едукативни цели.

Во март 2014 година е извршена проценка на популација на кучиња скитници на територија на град Гостивар. Проценката е направена согласно методологијата на WSPA и во соработка со RSPCA (Кралското здружение за заштита на животните од суровост од Велика Британија).

Во мај 2014 година е извршена проценка на популација на кучиња скитници на територија на град Скопје. Проценката е направена согласно методологијата на WSPA и во соработка со RSPCA (Кралското здружение за заштита на животните од суровост од Велика Британија). Цел на проценката е компарација на резултатите добиени со проценката извршена во 2010 година.

1.1.1 Бруцелоза и Туберкулоза кај говедата

Во текот на 2014 година извршена е имплементација на Програмите за контрола и искоренување на бруцелоза и туберкулоза кај говедата преку спроведување на редовни годишни дијагностички испитувања и тестирања на говедата. Ретестирање на сите позитивни стада се спроведуваат во текот на годината каде што се применува засилена он спот контрола и сеопфатно епидемиолошко испитување со цел утврдување на изворот на инфекција. Мерките за контрола на бруцелозата кај говедата (ретестирања) како и постапката за утврдување на позитивни животни на туберкулоза кај говедата се одвиваат во континуитет во 2014 година и продолжува да се спроведува и во текот на 2015 година. Важно е да се напомене дека од одземените позитивни и сомнителни животни во кланица (говеда, овци и кози вкупно се земени и испратени 758 мостри за бактериолошко потврдување на бруцелоза до националната референтна лабораторијата).

Табела 46. Бруцелоза кај говедата -број на тестирани и позитивни животни и стада преглед (2010-2014 година)

Година	Тестирани животни	Позитивни животни	% од позитивни животни	Позитивни стада	Број на заклани животни
2010	168.682	663	0,39%	78	665
2011	147.615	225	0,15%	66	229
2012	144.619	416	0,29%	64	357
2013	144.629	344	0,24%	46	247
2014	162.582	514	0,31%	129	544

Извор АХВ, 2015

Табела 47. Туберкулоза кај говедата-број на тестирани, позитивни животни и стада во период 2010-2014 година

Година	Тестирани животни	Пријавени сомнителни одгледувалишта	Пријавени сомнителни животни	Позитивни животни	% од позитивни животни	Заклани животни
2010	178.838	687	1042	393	0.22%	382
2011	172.087	564	815	207	0,11%	189
2012	167.506	216	454	240	0,14%	191
2013	167.128	184	269	123	0,002%	106
2014	180.902	71	112	51	0,001%	50

Извор АХВ, 2015

Постапката за утврдување на Туберкулозата кај говедата започна во месец октомври 2014 година, а согласно податоците од ветеринарно информативниот систем тестирани се вкупно 180.902 говеда на туберкулоза каде се пријавени од страна на овластените ветеринарни друштва 71 сомнително одгледувалиште со вкупно 112 сомнителни говеда, распоредени во 18 епидемиолошки единици. Во текот на 2015 година се спроведуваат ретестирањата во сомнителните одгледувалишта со цел потврдување или отфрлање на сомнежот на болеста. Извршувањето на единичниот туберкулински тест го спроведуваат овластените ветеринари друштва, додека компаративниот туберкулински тест

(ретуберкулинизацијата) ја спроведува комисија од страна на Факултетот за ветеринарна медицина Скопје.

1.1.2 Бруцелоза кај овци и кози

Постои континуитет во имплементацијата на Програма за контрола и искоренување на болеста Бруцелоза кај овците и козите каде во зависност од застапеноста на болеста се применуваат различни мерки за нејзина контрола.

Врз основа на стапката на присутност на бруцелозата кај овците и козите и / или ризикот за ширење на болеста се врши поделба на територијата на Република Македонија на следните епизоотиолошки единици и епизоотиолошки целини:

1. Епизоотиолошки единици и епизоотиолошки целини каде присуството на болеста на ниво на стадо е од 0-1% и/или каде ризикот за проширување на болеста е низок,
2. Епизоотиолошки единици и епизоотиолошки целини каде присуството на болеста на ниво на стадо е од 1-5% и/или каде ризикот за проширување на болеста е низок,
3. Епизоотиолошки единици и епизоотиолошки целини каде присуството на болеста на ниво на стадо е повисоко од 5% и/или кад ризикот за проширување на болеста е висок и/или е извршена масовна вакцинација на животните.

Во текот на месец јули 2014 година објавена е Програма за изменување на програмата за сузбивање и искоренување на бруцелозата кај овците и козите (Службен весник на РМ број 108/2014). Со Програмата се утврдува начинот на заштита на населението од болеста бруцелоза преку намалување на бројот на заболени овци и кози, мерките за контрола на болеста во случај на сомнителни или потврдени случаи на болеста како и условите кои треба да ги исполнуваат животните при движење помеѓу стада со ист здравствен статус така и при движење од стада со понизок кон повисок здравствен статус Со програма за изменување и дополнување на програмата за сузбивање и искоренување на бруцелозата кај овци и кози се предвидуваат одредени олеснување во делот на движењето на животните но под строго определени услови и само од епидемиолошки единици и епидемиолошки целини со ист здравствен статус.. Истовремено во континуитет се одвива имплементација на мерките за контрола на болеста бруцелоза кај овците и козите односно ре-тестирања во сомнителните и позитивните одгледувалишта во текот на годината.

Табела 48. Споредбен приказ на резултати од контрола на болеста Бруцелоза кај овци и кози (2008 до 2014) год.

Година	Тестирани стада	Позитивни стада	% од позитивни стада	Тестирани овци/кози	Позитивни овци/кози	Позитивни овци/кози
2008	5.820	636	10,93%	626.748	16.052	2,56%
2009	6.522	712	10,92%	653.863	11.256	1,72%
2010	5.312	171	3,22%	422.752	2.865	0,68%
2011	4.545	80	1,76	362.662	1.312	0,36%
2012	3.889	16	0,41%	296.561	112	0,04%
2013	7.453	42	0,56%	346.947	338	0,10%
2014	7.587	55	0,72%	362.828	347	0,09%

Извор АХВ, 2015

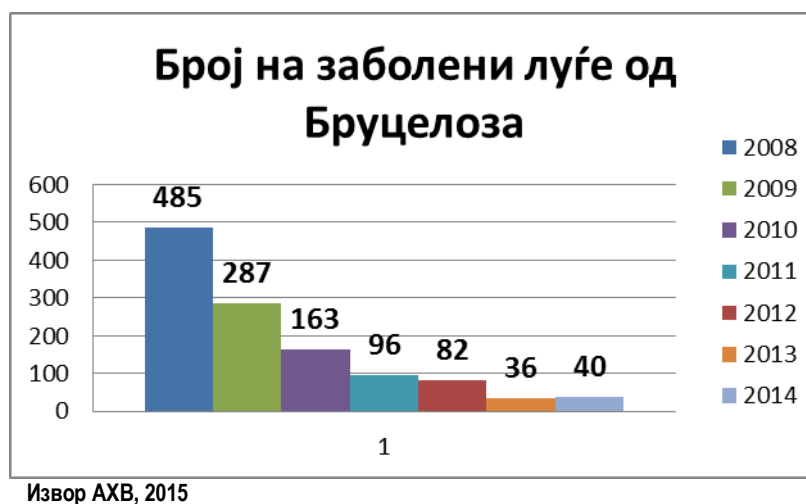
Како директен резултат од спроведените мерки за контрола на болеста кај животните, бројот на заболени луѓе од *B.melitensis* е исто така видливо намален. Табеларно е прикажан преглед на трендот на опаѓање на број на регистрирани заболени луѓе од болеста Бруцелоза во период 2008-2014 година.

Табела 49. Број на заболени луѓе од Бруцелоза преглед период 2008-2014 година *

Година	Број на заболени луѓе од Бруцелоза
2008	485
2009	287
2010	163
2011	96
2012	82
2013	36
2014	40

*Извор на податоци :Институт за јавно здравје

Графикон 39. Преглед на заболени луѓе од бруцелоза во 2014 година

1.1.3 Беснило

Во текот на 2014 година Агенцијата продолжи со спроведување на активности за зајакнување на контролата на беснило. Како дел од мерките за контрола и искоренување на беснилото во Република Македонија реализирани се следните активности:

Орална вакцинација на лисиците против беснило

Оралната вакцинација на лисиците кои претставуваат резервоар и вектор за ширење на вирусот на беснило е единствен успешен начин на искоренување на беснилото кај дивите животни, а со тоа и за спречување на пренесувањето на болеста кај домашните животни и човекот. На овој начин, болеста е успешно искоренета во сите земји на западна и средна Европа каде што таа била присутна (Франција, Германија, Австрија, итн.).

Европската Комисија покрај Република Македонија, во рамките на инструментот за претпристапна помош, финансиски поддржува слични проекти во шест други држави (Косово, Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска и Албанија) од балканскиот регион за имплементација на програма за орална вакцинација на лисиците против беснило.

Програмата се состои од кампањи за орална вакцинација кои се спроведуваат двапати годишно, во пролет и есен, во траење од најмалку пет години односно се додека за време од две последователни години не се потврди ниту еден случај на беснило, имајќи ја истовремено предвид епидемиолошката состојба во соседните земји.

Република Македонија започна со имплементација на програмата во мај 2011 година кога се реализираше првата кампања за орална вакцинација на лисиците против беснило. Досега се реализирани седум кампањи.

Во 2014 година се реализираа две кампањи за орална вакцинација на лисиците против беснило, пролетна и есенска (шеста и седма по ред):

- Пролет 2014 година, во периодот: 22.04-06.06.2014 година и
- Есен 2014 година, во периодот: 25.09-10.10.2014 година.

Во вакциналните кампањи употребени се вакциналните мамки Fuchsoral (SAD B19).

Пред испораката мамките се тестирани за вирусен титар од страна на Paul Ehrlich Institute (Германија). Во текот на двете вакцинални кампањи беа доставени и дистрибуирани 1.000.000 мамки, по 500.000 во секоја кампања. Во текот на целиот процес се вршеше мониторинг на ладниот ланец (транспорт-складирање-достава до авионот). За имплементација на кампањата беа употребени три авиони од типот Cessna, а дистрибуција се вршеше од три спортски аеродроми во Скопје, Битола и Штип. Во текот на оралната вакцинација, авионите летаа во паралелни линии на 500-600 m оддалеченост помеѓу нив со следење на линијата на летање со вграден GPS систем. Мамките се испуштаа со употреба на SURVIS, автоматски систем, со предвидено исфрлување за да се постигне густина од 21 мамка/km². Секоја фрлена мамка се регистрираше со употреба на GPS системот, а податоците беа пренесувани на дневна основа од пилотите до Агенција. Дистрибуција на вакцинални мамки се изврши на целата територија на Република Македонија на надморска височина до 2.000 метри со исклучок на градовите, погусто населените места и водните површини кои се предвидува дека зафаќаат површина од 23.248km².

Кампањите во 2014 година беа на задоволително ниво. Просечната густина на дистрибуирани мамки беше 20,67 мамки/km² со стандардна девијација (СД) од 11,1 мамки/km² што укажува на тоа дека има задоволителна точност и хомогеност на густината на исфрлените мамки.

Зајакнување на надзорот на беснило

Обврската за задолжително пријавување на беснило е пропишана во Законот за ветеринарно здравство, Правилникот за начинот и постапката за пријавување на беснило кај домашни и диви животни и мерки кои треба да се превземаат за сузбивање и искоренување на беснилото, и во Годишната наредба за здравствена заштита на животните. Сите сомнителни домашни и диви животни (животни кои покажуваат знаци на беснило, пронајдени угинати и прегазени од возило) како и сите застрелани лисици, волци и други диви животни треба да се пријават за лабораториско испитување за утврдување на присуство на вирусот на беснило.

Службите за комунална хигиена се задолжени да ги пријават и испратат во Националната референтна лабораторија за беснило сите домашни и диви животни пронајдени угинати и прегазени од возила на јавните површини и патиштата.

Во текот на 2014 година испитани се вкупно 433 мостри на присуство на вирусот на беснило од кои 13 беа сомнителни случаи додека останатите мостри беа испитани во рамките на спроведениот мониторинг на вакцинацијата против беснило и редовниот застрел на волк како штетен дивеч.

Во текот на 2014 година не се регистрирани случаи на беснило кај домашните и дивите животни. Последниот случај на беснило е регистриран во март, 2012 година кај мачка во с. Јаргулица, Радовиш.

Олеснување на некомерцијалното движење на домашни миленици во рамките на Европската Унија

На 30 октомври 2014 година Европската Комисија донесе Регулатива (ЕУ) бр. 1160/2014 со која Република Македонија се вклучува на листата на територии и трети земји кои ги исполнуваат условите пропишани од страна на Европската Комисија за контрола на беснилото со што се олеснува некомерцијалното движење на домашните миленици (кучиња, мачки и ласици) од Република Македонија во државите членки на Европската Унија.

Регулативата стапи на сила на 19 ноември 2014 година од кога што животните можат да патуваат без претходно да се изврши тест за титрација на антитела за проверка на имунитетот на извршената вакцинација против беснило. На тој начин периодот за комплетирање на документацијата потребна за патување се намали за три месеци.

Класична чума кај дивите свињи

Како дел од мерките за здравствена заштита на животните и контрола и искоренување на Класичната чума кај дивите свињи во Македонија, во 2014 година Одделението за здравствена заштита на животните продолжи со спроведување на активности за следење на состојбата со болеста кај дивите свињи кои претставуваат резервоар и преносител на вирусот кај домашната популација.

Надзор на класична чума кај дивите свињи

Во согласност со Годишната наредба за здравствена заштита на животните за 2014 година и Правилникот за мерки за сузбивање и искоренување на класична чума кај свињите („Службен весник на РМ“ бр. 59/2012), ловните друштва се обврзани да ги пријават сите застрелани и угинати диви свињи за испитување на присуство на вирусот на класична чума кај свињите.

1.2 Систем на идентификација и регистрација на животните (ИиР)

Со воведување на новиот Закон за идентификација и регистрација на животните и подзаконските акти донесени врз основа на тој закон во 2013 година, системот за идентификација и регистрација на животните е унапреден.

Следствено на дополнувањето на законот, во 2014 година беа објавени следните правилници:

- Правилник за начинот и постапката за идентификација и регистрација на пчелите („Службен весник на РМ“ бр.4 од 09.01.2014 год.);
- Правилник за идентификација и регистрација на животните од видовите овци и кози („Службен весник на РМ“ бр.37 од 20.02.2014 год.);
- Исправка на правилник за начинот и постапката за идентификација и регистрација на пчелите („Службен весник на РМ“ бр.61 од 10.04.2014 год.);
- Правилник за идентификација и регистрација на животните од видот говеда („Службен весник на РМ“ бр.68 од 29.04.2014 год.);

2014 година помина во континуирана техничка поддршка на сите учесници во системот. Извршени се обуки на учесниците кои дополнително се пријавуваат како учесници во системот.

Поради појава на заразната болест Син јазик во 2014 година, една од главните активности на одделението за идентификација и регистрација е координација на теренските активности и водење на евиденција за пријавени жаришта и угинати овци од болеста Син јазик. Врз основа на тие податоци е сработен извештај за угинати овци од болеста Син јазик, кој е пратен до АФПЗРР и до ЈП Пасишта, кои извешта ќе бидат користени во нивните развојни програми.

Во 2014 година се појави зголемена потреба од креирање на поголем број извештаи од ВИС кои ќе допринесат до подобар мониторинг и увид во работата на сите учесници во системот. Се разви и имплементира и модулот за он-спот контроли. Системот е усогласен со еквивалентните барања од легислативата на ЕУ.

Развој на нова електронска база на податоци

Развојот на новата дата база за идентификација и регистрација се вршеше паралелно со развојот на ВИС. Како резултат на тоа, беше постигната целосна интеграција на информации поврзани со здравјето на животните и идентификацијата и регистрацијата вклучувајќи го регистарот на сите движења на животните. Соодветната апликација за пропишаните услови треба да обезбеди навремени и точни информации со неколку контролни точки, најмногу во поглед на движењата и имплементација на активностите поврзани со здравствената заштита на животните. Истовремено, беа развиени и процедури за дневно и автоматско повлекување и достапност на информациите кои ќе бидат користени од Регистарот на одгледувалишта на МЗШВ и АФПЗРР.

Новата централна дата база ги претставува регистарот на одгледувалиште за сите видови животни вклучително и модулите за регистрација на сите промени и движења на говеда, овци и кози и свињи, како и регистрација на одгледувалишта на желки, зајци, дивеч, полжави, живина и аква култура. Број на регистрирани одгледувалишта и број на животни по категории во Република Македонија. Податоци од базата на податоци за ИР на говеда, овци и кози, свињи и пчелни семејства се прикажани во табелите подолу.

Табела 50. Бројна состојба на говеда и одгледувалишта на говеда

Говеда			
Година	Вкупен број на одгледувалишта	Вкупен број на говеда	Вкупен број на заклани говеда
2014	28.925	213.909	6.672
2013	29.541	213.747	6.177
2012	40.916	261.073	5.005
2011	41.682	267.911	6.492
2010	41.836	255.491	7.096

Извор АХВ, 2015

Табела 51. Бројна состојба на овци/кози и одгледувалишта на овци/кози

Овци/кози					
Година	Вкупен број на одгледувалишта	Вкупен број на овци/кози	Вкупен број на заклани овци/кози со број одгледувалиште	Вкупен број на заклани овци /кози со индивидуален број	Вкупен број на заклани овци/кози
2014	9.441	765.791	175.247	68.819	244.066
2013	9.427	774.761	217.289	62.470	279.759
2012	9.336	785.960	184.671	143.803	328.784
2011	10.497	809.960	236.856	23.021	259.877
2010	12.684	828.941	183.292	18.303	201.595

Извор АХВ, 2015

Табела 52. Бројна состојба на свињи и одгледувалишта на свињи

Свињи			
Година	Вкупен број на одгледувалишта	Вкупен број на заклани свињи со фармски број	Вкупен број на заклани свињи со индивидуален број
2014	5.004	129.865	6.939
2013	3.262	46.733	8.900

Извор АХВ, 2015

Табела 60. Бројна состојба на пчелни семејства и пчеларници

/	Број на одгледувалишта	Број на пчелни семејства
Од 1 до 10	145	953
Од 11 до 20	370	6.520
Од 21 до 50	1.838	68.948

Од 51 до 100	1.025	71.037
Од 101 до 150	170	20.429
Од 151 до 201	46	8.221
над 201	28	8.081
Вкупно	3622	184189

Извор АХВ, 2015

Од погоре изнесените податоци, може да се забележи разлика односно намалување на бројот на одгледувалишта на говедата, овци и кози, споредено со изминатите години.

Со распишување на јавниот повик за склучување на договори помеѓу ветеринарните друштва и одгледувачите на животни, настана природно прочистување на базата и елиминирање на постоечките одгледувалишта на кои не се наоѓаат животни. Одгледувачите кои во меѓувреме ги продале, заклале или од било која друга причина веќе немаат животни на своите одгледувалишта, не се јавија и не склучија договор со ветеринарните друштва, поради што се забележува и опаѓање на вкупниот број на животни во однос на изминатите години.

Во 2014 година зададени се 10% онспот контроли за говеда и 5% онспот контроли за овци. Од доделените контроли сработени се кај говедата 51%, а кај овците 63% од предвидените контроли.

Резултатите од извршените онспот контроли на одгледувалишта за говеда, овци и кози се претставени подолу во табелите:

Табела 53: Извршени онспот контроли на одгледувалишта на говеда

Доделени онспот контроли	Извршени онспот контроли	Опфатени животни	Не сообразни одгледувалишта	Решенија	Казни	Едукација
2950	1515	10607	435	191	24	172

Извор АХВ, 2015

Табела 54: Извршени онспот контроли на одгледувалишта на овци и кози

Доделени онспот контроли	Извршени онспот контроли	Опфатени животни	Не сообразни одгледувалишта	Решенија	Казни	Едукација
470	297	18978	71	63	19	51

Извор АХВ, 2015

Планирани активности за ИП во 2015 година

Во 2015 година активностите во однос на ИП на животните ќе бидат најмногу насочени кон:

1. Засилени контроли во однос на спроведување на системот за И и Р;
2. Подготовки на извештаи преку кои ќе се гледа работата на сите учесници во системот;
3. Контрола на ветеринарните друштва во однос на залихата на ушните маркици;
4. Контрола на работата и увид во документацијата на сточните пазари и кланици;
5. Развој на електронска база за домашни миленици;
6. Имплементација на систем за ИП на домашни миленици;
7. Подготовки на процедури потребни за работата во одделението.
- 8.

Крајната корист од целосното и ефикасно спроведување на системот за ИП на животните се огледа во:

- Заштита на здравјето на животните и луѓето;
- Безбедност на храната (следливост преку концептот од одгледувалиште до трпеза);
- Стекнување на доверба кај потрошувачите;
- Конкуренентност на производитите од животниско потекло на домашниот и меѓународниот пазар;
- Поддршка на сточарството и

- Контрола на здравствениот статус на говеда, овци и кози, домашните миленици и кучиња скитници

1.3 Ветеринарни инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија

Завршена е изградбата на инспекциско место за ветеринарни прегледи на граничен премин на Аеродормот “Александар Велики”- Скопје. Активноста е финансирана од концесионерот на Аеродромот “Алексадар Велики”, турската компанија TAB. На овој начин дополнително се зајакнати капацитетите за вршење ветеринарни контроли посебно контролата на увозот на граничните премини, со што целата постапка за увоз на пратки производи животинско потекло, со исклучок на живи животни, е во надлежност на ветеринарната инспекција на граничен премин. Со тоа постапката за издавање на ветеринарно-санитарни дозволи за увоз од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство повеќе не се применува.

Граничниот премин Блаце како копнен (патен) граничен премин е определен за проверка и преглед на сите категории животни, производи и нус-производи од животинско потекло. Тој е единственото ветеринарно инспекциско место на северниот граничен појас помеѓу Република Македонија и Косово.

Исто така, во употреба се три современи објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на најфреквентниот граничен премин Табановце, на македонско-српската граница. Објектите се изградени во согласност со европските закони и стандарди за ветеринарна и фитосанитарна контрола.

Новите објекти се на површина од 1.819 квадратни метри, а проектирани се и изградени со средства од Европската Унија (ЕУ), во вредност од 1,3 милион евра. Изградбата започна на 22 декември 2009 година и заврши за 13 месеци. Освен тоа, за новите објекти за ветеринарна и фитосанитарна контрола на Табановце, ЕУ обезбеди и три милиони евра техничка помош за Агенцијата за храна и ветеринарство, како и дополнителни 5,1 милион евра финансиска поддршка преку ИПА Програмата во следните две години. Владата на РМ, од Буџетот обезбеди средства за најсовремена лабораториска опрема со која инспекцискиот надзор и контрола ќе се вршат за многу пократок период преку испитување на мострите од пратките земени при преглед на самото место. На граничниот премин Табановце годишно влегуваат повеќе од седум илјади пратки од животинско потекло, двојно повеќе од неживотинско потекло, а низ него транзитираат околу илјада пратки. Според статистиката, дневно тука поминуваат по околу 80 пратки, кои Агенцијата има законска обврска да ги проверува.

1.4 Ветеринарно јавно здравство

Имајќи го предвид искуството од изминатите години при реализација на плановите, спроведувањето да се изведува според поделбата во Планот, континуирано во текот на целата година (секој месец да се реализира 1/12 од предвидувањата), опфаќајќи што е можно поголем број производители, да се врши земање на мостри при сомнеж како и земање на повеќе дополнителни мостри во случај на позитивен наод, редовна месечна достава на копија од записниците за земени мостри до Агенцијата за храна и ветеринарство, како и раководење при реализација на Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции според Стратегијата за земање на мостри и Правилникот за начинот на вршење на мониторинг и контрола на присуството на резидуи и контаминенти во живите животни и храната од животинско потекло, начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг и контрола на резидуи и недозволени супстанции и мерките кои се преземаат во случај на сомнение и на позитивен наод на присуство на резидуи и недозволени супстанции (“Службен весник на РМ” бр. 80/2011 од 14.06.2011). Националниот план за надзор и мониторинг на резидуи и недозволени супстанции е одобрен од страна на Европската Комисија со одлуката 2012/302/ЕУ објавена во службен весник на ЕУ бр. L152.

1.5 Контроли на храната од неживотинско потекло

При анализа на извештајот треба да се има предвид дека за првите два месеца од 2011 година нема доставено комплетно извештаи за извршените активности и дека активности во тој период скоро и не се извршуваа. Исто така треба да се има во предвид дека регистрирањето на објектите и операторите со храна отпочна во мај 2011 год., по донесување на Правилникот. Со едукациите и прекршочните постапки се отпочна од летото 2011 год. по извршените обуки за водење на постапките.

1.6 Усвоено Законодавство усогласено со релевантното законодавство на ЕУ

Во текот на 2011 година во надлежност на Агенцијата за храна и ветеринарство усвоени се следните прописи усогласени со релевантно законодавство на ЕУ и тоа :

- **Согласно Законот за ветеринарно здравство** („Службен весник на РМ“ бр. 113/07, 24/11 и 136/11) донесени се 4 правилници за мерки за сузбивање и искоренување на одредени заразни болести кај животните (Њукастелска болест, африканската чума кај копитари, везикуларна болест кај свињите и трансмисивни спонгиоформни енцефаалопатии-ТСЕ).
- **Согласно Законот за ветеринарно-медицински препарати** („Службен весник на РМ“ бр.42/2010, и 136/2011) донесени се 4 подзаконски акти со кои се регулираат прашања за контролата на ставање во промет на ветеринарно-медицинските препарати.
- **Согласно Закон за безбедност на храната** („Службен весник на РМ“ бр.157/2010 и 53/11) донесени се 7 подзаконски акти во однос на барања за безбедност на млечната храна за доенчиња и мали деца, барања за безбедност на храна на житна основа за доенчиња и мали деца, посебните барања за безбедност на храната за посебна нутритивна употреба, храна наменета за користење во диети со ограничена енергетска вредност со цел анмалување на телесната тежина, диететска храна за посебни медицински намени, начините на земањето мостри од храна, мониторинг и контрола на резидуи и недозволените супстанции, мониторинг и контрола на зоонози и предизвикувачи на зоонози, начинот на вршење на официјални контроли на салмонела, услови за контрола на температурата за храна и одржување на ладен ланец на храната.
- **Закон за безбедност на храна за животни** („Службен весник на РМ“ бр.145/2011 и 53/11) донесени се два подзаконски акти во однос на одобрени адитиви за храна за животни и медицинизирана храна за животни.

Со законодавството за безбедност на храната и храна за животни се постигнува интегриран пристап во контролата на целокупниот ланец храната и храната за животни преку почитување на начелото „од фарма до трпеза“ што преставува досега најдобра гаранција за безбедност на храната за човечка употреба и храната за животни. Воедно, со нив се отвораат нови можности за извоз на македонските производи опазетни со горенаведените закони пред сè на пазарот на Европската Унија.

Во производството, преработката и дистрибуцијата на храната како и во системите за контрола на храна покрај постоечката регулатива се применуваат и меѓународно признаените стандарди и препораки (Codex Alimentarius и Светска Трговска Организација-WTO).

1.7 Лаборатории

Согласно Законот за Ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Агенцијата за храна и ветеринарство.

Постапката на акредитација на нови дијагностички методи според МКС ISO/IEC 17025:2006 продолжува и во текот на 2011 година. До јануари 2011 акредитирани се вкупно 84 лабораториски методи. Дијагностичките методи се од различни области и тоа: биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, храна за животни.

Официјалните документи за акредитација на методите се издаваат од страна на Институтот за акредитација и истите може да се најдат на web страна на Институтот - www.iarm.gov.mk. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМ претставува

гаранција за клиентите дека резултатите за испитување се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи, како и доказ за обезбедување на висок квалитет на услуги за клиентите.

Со Законот за безбедност на храна („Службен весник на РМ“ бр.157/2010 и 53/11) се востановува информативна мрежа која врши брзо известување за директен или индиректен ризик по здравјето на луѓето кој потекнува од храна или храна за животни и ги пропишува правилата на доверливост на системот за брзо известување. Оваа мрежа ќе земе учество и ќе соработува со RASFF (Rapid alert system for food and feed) на Европската унија. Со воспоставување на апликативниот софтвер ќе се овозможи далеку побрз, непречен и двонасочен проток на информациите поврзани со безбедноста на храната помеѓу членовите во информативната мрежа (надлежните органи во Република Македонија, Европската Комисија и други земји кои имаат воспоставени системи еквивалентни на RASFF). Тоа значи многу поефикасна превенција на човековото здравје од небезбедна храна и воедно сведување на минимум на последиците од користење на таква храна, развивање на останатите модули како сегменти на Ветеринарниот Информациски Систем - ВИС и тоа: Идентификација и регистрација на овците и козите, Контроли на лице место, Проширување на модулот за компензација и убивање на животните заради здравствена заштита и благосостојба со централен и PDA апликативен софтвер и “TRACES-like” систем.

Откако ќе бидат развиени сите модули, секој од нив ќе работи независно од другите, но ќе биде поврзан со останатите (interface) што ќе овозможи проток на специфични и јасно дефинирани работни задачи на Агенцијата за храна и ветеринарство. Системот ќе има можност за надградба, т.е. додавање на нови сегменти/модули во случај на потреба.

2. Фитосанитарна политика

2.1 Фитосанитарна управа

Согласно Законот за здравјето на растенијата („Службен весник на РМ“ 29/05, 81/08/, 20/09, 57/10, 17/11, 148/11 и 69/13) во текот на 2014 година беа подготвени и донесени 2 (две) Наредби, преку кои во националното законодавство се преземаат меѓународните стандарди ISPM бр.10 и ISPM бр .4. Во владина процедура се два правилника чие донесување е согласно НПAA, и тоа: Правилник за формата и содржината на Листата на алохтони видови организми и Правилник за техничките услови кои треба да ги исполнува барателот за увоз и користење на алохтони видови организми, преку кои ќе се превземат Листите на егзотични (алохтони) видови организми кои се наменети за биолошка заштита на растенијата, а кои се одобрени од страна на регионалната организација EPPO (European Mediterranean Plant Protection Organisation).

Во текот на 2013 година, подготвен е предлог текст на Законот за фитофармација кој е хармонизиран со регулативите 32009R1107, 32009R1185, 32005R0396, како и директивите 32009L0128 за и 32009L0127. Со оглед на сложеноста на имплементација на истиот, Фитосанитарната управа во почетокот на 2014 година ја анализираше практичната имплементацијата, фискалните импликации и институционалната поставеност во следните европски земји, како Бугарија, Хрватска и Малта со цел подобрување на предлог текстот на законот и воспоставување на соодветна кадровска структура и екипираност.

Со цел запознавање на сите засегнати страни со предлог Законот за фитофармација во тек е одржување на јавни расправи на територијата на Република Македонија. Целни групи кои се вклучени во јавните расправи се: земјоделски производители, здруженија, задруги на земјоделски производители и земјоделски аптеки, увозници, дистрибутери и трговци на производи за заштита на растенијата и стопанските комори и научно - истражувачка заедница (факултети / институти). Во тек е реализација на Акциски план за период од 6 (шест) месеци (ноември 2014 година до април 2015 година) за одржување на јавни расправи низ повеќе градови во Република Македонија. .

Исто така, врз основа на Законот за производи за заштита на растенијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 110/07, 20/09, 17/11, 53/11, 69/13 и 10/15) во 2014 година, донесени се пет (5) подзаконски акти, а во фаза на реализација се уште 3 (три) подзаконски акти.

Законот за квалитетот и безбедност на ѓубриња, биостимулатори и подобрувачи на својствата на почвата („Службен весник на РМ“ број 27/2014) е усогласен со Регулотивата 32003R2003 која се однесува на вештачките ѓубриња. Со оглед на проблемите околу спроведувањето на овој Закон предвидени се измени и дополнувања на истиот кои треба да се финализираат до мај 2015 година. За ревизија на

Законот побарана е експертска мисија во рамките на TAIEХ која треба да се реализира во текот на април 2015 година. Подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за квалитет на ѓубрињата, биостимулаторите и подобрувачите на својствата на почвата се изготвуваат во континуитет се планираат да се донесат до крај на 2015 година.

Мониторинг програми

Во 2014 година, продолжи со спроведување на фитосанитарниот мониторинг кај стратешките култури во Република Македонија. Фитосанитарниот мониторинг се реализира согласно Програмата за фитосанитарната политика за 2014 година („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2014) за семенскиот и меркантилниот компир, овошните видови и виновата лоза, градинарското производство на отворено и во затворен простор култури, вклучително и тутунот. Донесен е Правилник за начинот на вршење на здравствени прегледи и начинот на земање на примероци за лабораториска анализа за тутун, а во фаза на усогласување е Правилникот за начинот на вршење на здравствени прегледи и начинот на земање на примероци за лабораториска анализа за режано цвеќе и декоративни растенија. Техничка помош за програмите е обезбедена во рамките на ИПА ТАИВ 2009 проектот Градење на капацитетите на надлежните органи за безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика. Втората компонента од проектот се однесува на фитосанитарни мониторинг програми односно подготвување и спроведување на мониторинг програмата за здравје на растенијатаи производи за заштита на растенијата.

Според Програмата за спроведување на мониторинг во областа на производство, преработка, складирање, дистрибуција, употреба и сообразност на производите за заштита на растенијата и резидуи од производи за заштита на растенијата во производи од примарно земјоделско производство за 2014 година („Службен весник на Република Македонија" бр. 8/2014) се спроведува мониторинг на активни компоненти во производите за заштита на растенијата, се утврдува сообразноста во производот за заштита на растенијата, одредува присуството и концентрациите на резидуите од производи за заштита на растенијата во примарните земјоделски производи, како и евалуација на нивното влијание врз здравјето на човекот или животните или животната средина. Во тек е дополнување на Мониторинг програмата со цел воведување на мониторинг на биолошка ефикасност на производи за заштита на растенијата во примарно земјоделско производство на најупотребуваните пет активни материи односно 34 пестициди на по два локалитети во Република Македонија.

Според Програмата за спроведување на мониторинг во областа на производството, преработката складирањето, дистрибуцијата, употребата и сообразноста на ѓубрињата, како и контрола на квалитетот на ѓубрињата за 2014 година („Службен весник на Република Македонија" бр. 7/2014) беше спроведен мониторинг на производство, употребата и увозот на вештачките ѓубрива.

Стратегија за фитосанитарна политика 2015-2020 година

Во септември 2015 година е предвидено донесување на Стратегијата за фитосанитарна политика за период од 2015 -2020. Основни принципи на кои што се темелат стратешките цели во овој документ се: утврдување на приоритетните активности од областа на здравјето на растенијата; унапредување на постоечките надлежни органи и зајакнување на човечките ресурси, техничка поддршка и статус, како и улогата на надлежните органи во фитосанитарниот систем, одржлива употреба на производи за заштита на растенијата, вештачки ѓубрива итн.

Со цел да се подобри координацијата помеѓу надлежните органи вклучени во фитосанитарниот систем, од септември 2014 година, формирана е Работна група за реформи во фитосанитарниот систем . Државниот секретар на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е координатор на групата и истата одржува редовни состаноци, заради решавање на тековни проблеми и подобрување на функционалноста на сите органи вклучени во фитосанитарниот систем и тоа: Фитосанитарната управа, Државниот инспекторат за земјоделство, Државната фитосанитарна лабораторија и Управа за семе и саден материјал. Заклучоците кои произлегуваат од овие состаноци се реализираат тековно во однапред предвидени рокови. На месечно ниво, групата подготвува информација која се доставува до Владата на РМ.

2.2 Управа за семе и саден материјал

Осврт на постигнати и очекувани резултати во тековната 2014 година

За реализација на планираните активности на Управата за семе и саден материјал за 2014 година од страна на Владата на Република Македонија донесена е Програма за семе и саден материјал во 2014 година во износ од 4.000.000,00 денари и објавена во Службен весник на РМ бр.07/2014.

Од Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија (Службен весник на Република Македонија бр.39/2006, 89/2008, 171/10, 53/11, 69/13, 187/13, 43/14 и 129/15) донесен се четири правилници:

- Правилник за трговија со материјал за размножување и саден материјал од украсни растенија (Службен весник на Република Македонија бр.25/2014). Овој правилник е усогласен со Европските директиви кои ја регулираат трговијата со украсни растенија;
- Правилникот за формата, содржината, како и начинот на водење на регистарот за издадени контролни марки-етикети и евидентна книга за искористени контролни марки-етикети (Службен весник на Република Македонија бр.82/2014);
- Правилникот за формата, содржината на барањето за издавање на контролната марка-етикета потребната документација, формата и содржината на контролната марка-етикета како и начинот на издавањето на контролната марка-етикета (Службен весник на Република Македонија бр.82/2014) и
- Правилникот за формата и содржината на извештајот за увезениот, продадениот и останатиот на залиха семенски и саден материјал од земјоделски растенија (Службен весник на Република Македонија бр.82/2014) .

Управата за семе и саден материјал во 2014 согласно Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија ги реализира следниве активности:

- издадени се 84 решение на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал, кој го води Управата;
- издадени се 105 решенија на снабдувачи за запишување во Регистарот на снабдувачи на саден материјал, кој го води Управата;
- издадени се 9 решенија за одбивање во упис на снабдувачи во Регистарот на семенски и саден материјал;
- избришани се 6 снабдувачи од регистарот за семенски и саден материјал;
- пријавени се 8 сорти од земјоделски растенија за испитување, истите се поставени на опитни полиња за испитување и по добивање на податоците ќе се пристапи кон нивно признавање и запишување во Национална сортна листа во 2015 година,
- запишани се 28 сорти од земјоделски растенија кои се објавени во Националната сортна листа во Службен весник на Република Македонија бр. 172/2014 година; и

Во производната 2013/2014 година од снабдувачите за производство на семенски материјал во Управата се пријавени површини за вршење на стручна контрола за следниве култури:

- пченица 2.798,5 ха, - јачмен 640 ха, - тритикале 67 ха, - сточен грашок 30 ха, - луцерка 11 ха,
- маслодајна репа 51 ха, - соја 10,5 ха, - овес 2 ха, - краставица 0,42 ха, - пиперка 1 ха, - тутун 14, ха и
- афион 2,6 ха.

Во 2014 година произведени се сертифициран семенски материјал од пченица 4.935.656 кг јачмен 1.044.900 кг. и тритикале 246.655 кг.

Во производната 2014 година од снабдувачите за производство на саден материјал за вршење на стручна контрола се пријавени следниве култури:

1. Винова лоза

- калем гранки 10 ха,
- сертифицирани ожилени калеси 2.000.000 броја.

2. Овошни растенија

- овошни садници 569.253 броја,
- вегетативни подлоги 25.500 броја,
- матични растенија за изданоци 83.660 броја,
- матични растенија за калем гранки 26.059,
- матични растенија за семе 220 кг.
- матични растенија за резници 23.500 броја,

- овошни семеници 81.105 броја и
- избојци 60.500 броја.

3. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)

Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) врши специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, микотоксини, испитување на физичко-хемиските својства на фитофармацевтските производи, анализа на активна супстанца, синергисти, антидоти, коформулант, основни супстанции и адитиви кои се користат во прехранбената индустрија и во производство на храна за животни, резидуи од пестициди во примарни земјоделски производи и нивни преработки, биогени амини и органски киселини, храна и храна за животни од растително потекло, примарни земјоделски производи и нивни преработки од растително потекло во конвенционално и органско производство, анализа на семенски и саден материјал, анализа на ГМО во растенија и растителни производи и друго („Службен весник на РМ“ број 29/2005; 81/2008; 20/2009; 57/2010; 17/2011; 148/2011, 69/2013 и 158/2014).

Во текот на 2014 година ДФЛ значително го зголеми бројот на акредитирани методи од страна на ИАРМ, кој сега изнесува 18 методи (<http://www.iam.gov.mk/files/Akreditirani-tela/Laboratorii/OB05-25LT-036.pdf>):

- СІРАС методи за анализа на технички и формулирани пестициди
- МКС EN 15662:2011 2011-03-30 „Храна од растително потекло - Определување остатоци од пестициди со помош на GC-MS и/или LC-MS/MS проследено со екстракција/одделување на ацетонитрил и прочистување со дисперзивен SPE-QuEChERS- метод
- EPPO стандард PM 7/32, 2003 DAS-ELISA метода за докажување на Plum pox potyvirus (PPV)
- EPPO стандард PM 7/2 (1), 2000 DAS-ELISA метода за докажување на Tobacco ringspot nepovirus (TRSV)
- EPPO стандард PM 7/49, 2004 DAS-ELISA метода за докажување на Tomato ringspot nepovirus (ToRSV)
- EPPO стандард PM 7/50, 2004 TAS-ELISA метода за докажување на Tomato yellow leaf curl begomovirus (TYLCV)
- EPPO стандард CD 2006/63/EC, 2006 Имунофлуоресцентен тест (ИФ тест) за докажување на бактеријата *Ralstonia solanacearum*
- EPPO стандард CD 2006/56/EC, 2006 Имунофлуоресцентен тест (ИФ тест) за докажување на бактеријата *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus*
- EPPO Стандард PM 7/79, 2005, СТАВ процедура за екстракција на нуклеински киселини (Boudon-Radieu et al., 2003) и Директен генерички PCR следен со Nested генерички PCR следен со RFLP
- 2 Методи за екстракција на нематоди од почва 26 Метод со памучен филтер (Oostenbrink, 1960 & Townshend, 1963), Прирачник за практична работа во нематологија од J.J s' Jacoband J. van Bezooijen revised (1984) Edition J.J s' Jacoband J. van Bezooijen ревидир ано (1984) издание
- Правилник за начин на работа, просторната и техничката опременост на овластените лаборатории и методи за испитување на квалитетот на семенскиот материјал кај земјоделските растенија (Сл.весник на Р. Македонија бр.61/ 2007 година) Прилог 1. Методи за испитување на квалитетот на семето, стр. 13-30, 3. Испитување чистотата на семето 4. Одредување (детерминација) на други видови семиња во чистото семе
- Правилник за начин на работа, просторната и техничката опременост на овластените лаборатории и методи за испитување на квалитетот на семенскиот материјал кај земјоделските растенија (Сл.весник на Р. Македонија бр.61/ 2007 година) Прилог 1. Методи за испитување на квалитетот на семето, стр. 30-43, 5. Испитување на 'ртност на семето
- Правилник за начин на работа, просторната и техничката опременост на овластените лаборатории и методи за испитување на квалитетот на семенскиот материјал кај земјоделските растенија (Сл.весник на Р. Македонија бр.61/ 2007 година) Прилог 1. Методи за испитување на квалитетот на семето, стр. 51-54, 7. Испитувања на влагата во семето I. Одредување на влагата во семето според методата печка со константна темепература
- Правилник за начин на работа, просторната и техничката опременост на овластените лаборатории и методи за испитување на квалитетот на семенскиот материјал кај земјоделските

растенија (Сл.весник на Р. Македонија бр.61/ 2007 година) Прилог 1. Методи за испитување на квалитетот на семето, стр. 54-55, 8. Испитување на маса од 1000 зрна семе

Одделението за хемиски испитувања акредитираше флексибилен опсег на акредитација за пестицидни формулации, кој вклучува повеќе од 20 методи за определување на содржината на активна супстанца во ПЗР, што значи дека речиси сите анализи од мониторинг програмата за производи за заштита на растенија (ПЗР) се спроведуваат со акредитирани методи. Треба да се одбележи дека Одделението за хемиски испитувања акредитираше и мултирезидуален метод за детекција на резидуи од пестициди (QuEChERS метод) во примероци од растително потекло. Одделението за дијагностика дополнително акредитираше 10 методи за детекција на растителни вируси, растителни бактерии, молекуларна PCR метода за фитоплазми, и за екстракција на нематоди од почва. Одделение за семе и саден материјал акредитираше вкупно 5 методи за определување на чистота на семе, ртливост на семе, влага на семе и определување маса на 1000 зрна од семе во различни култури од семе.

Сите постоечки и ново акредитирани методи се во согласност и корелација со потребите на мониторинг програмите кои се подготвуваат од стана на Фитосанитарна управа и одговараат на потребите на клиентите од земјоделскиот сектор и секторот за безбедност на храна од растително потекло. Акредитираните методи се меѓународно признати и вршењето на работите од својата надлежност, особено вршењето на лабораториските анализи, ДФЛ ги заснова врз стандардни ISO, OIV, ISTA, CIPAC методи и EPPO протоколи за работа во соодветната област, со што се овозможува на земјоделско-прехранбениот сектор извоз во сите ЕУ земји и земји надвор од ЕУ.

Вкупниот број на анализи кои ДФЛ ги реализира во 2014 година значително се зголеми во однос на претходните години и изнесуваа вкупно 1300. ДФЛ постигна 100 % ефикасност, што значи дека сите примероци кои беа донесени во ДФЛ од страна на инспекторски служби, институции, приватни оператори и други клиенти беа анализирани.

Во Одделението за дијагностика (ОД) во вкупно 452 примероци спроведени се 714 анализи, од кои кај 20 примероци беа идентификувани позитивни наоди како следува по лаборатории:

- ОД, Лабораторија за ентомологија анализирани се вкупно 7 примероци, спроведени 9 анализи за дијагностика на 3 организми *Thrips palmi* кај краставица (1), домати затворен простор (2), домати на отворено (1), грозје (1), модар патлиџан (1), *Tuta absoluta* кај домати на затворено (2), *Tropinota sp.* кај слива (1) (8 со негативен наод и 1 со позитивен);
- ОД, Лабораторија за нематологија анализирани се вкупно 134 примероци, спроведени 255 анализи за дијагностика на 13 различни нематоди *Globodera pallida*, *G. rostochiensis* кај компир (67), *Pratylenchus penetrans* кај круша (1), јаголско (4), цреша (2), вишна (2), праска (1), *P. vulnus* кај кајсија (1), слива (2), праска (3), *P. Projectus* кај јаголско (1), цреша (3), вишна (1), *Pratylenchus spp.* кај праска (1), винова лоза (3), *Xiphinema americanum* кај слива (3), винова лоза (7), *Xiphinema spp.* кај кајсија (1), вишна (3), праска (6), јаголско (5), цреша (3), *Meloidogyne incognita* кај слива (3), *M. javanica* кај слива (2), *M. arenaria* кај слива (2), и *Meloidogyne spp.* кај кајсија (2), домати (9), краставица (2), зелка (2), кромид (2), пипер (8), праска (1), *Mesocriconema xenoplax* кај слива (3), винова лоза (6), *Aphelenchoides besseyi* кај семе од ориз (8) (254 со негативен наод и 1 со позитивен);
- ОД, Лабораторија за бактериологија анализирани се вкупно 125 примероци, спроведени 230 анализи за дијагностика на 7 различни бактерии, од кои 85 примероци од компир за *Ralstonia solanacearum*, 85 примероци од компир за *Clavibacter michiganensis subsp. sepedonicus*, 17 примероци за *Erwinia amylovora* кај јаголско (2), круша (1), слива (3), праска (3), кајсија (2), вишна (3), цреша (3), 12 примероци за *Pseudomonas syringae pv. persicae* кај слива (6), праска (3), вишна (1), цреша (2), 13 примероци за *Xanthomonas campestris pv. pruni* кај слива (6), праска (3), вишна (2), цреша (2), 10 примероци за *Agrobacterium tumefaciens* кај винова лоза (9) и цреша (1) и *Xanthomonas campestris pv. Oryzae* кај семе од ориз (8) (229 со негативен наод и 1 со позитивен);
- ОД, Лабораторија за микологија анализирани се 1 примерок, спроведена 1 анализа на 1 организам *Synchytrium endobioticum* (1) (1 со негативен наод);
- ОД, лабораторија за вирусологија анализирани се вкупно 160 примероци, спроведени 194 анализи за дијагностика на 7 различни вируси *Potato virus Y*, *Pepino mosaic potexvirus*, *Tomato yellow leaf curl begomovirus*, *Tomato ringspot nepovirus*, *Tobacco ringspot nepovirus*, *Plum pox potyvirus* и *Tomato spotted wilt virus*, од кои 8 анализи за *Potato virus Y* кај семенски компир (4), млад компир (3), меркантилен компир (1), за *Pepino mosaic potexvirus* 7 анализи кај семе од домати

(2) и домот (5), за Tomato yellow leaf curl begomovirus 55 анализи кај кромид (4), домот (16), краставица (8), зелка (6), пипер (21), за Tomato ringspot nepovirus 33 анализи кај кајсија (1), праска (4), вишна (6), цреша (1), слива (4), винова лоза (17), за Tobacco ringspot nepovirus 43 анализи кај јаболко (17), круша (3), цреша (4), праска (1), винова лоза (18), за Plum pox potyvirus 45 анализи кај кајсија (1), праска (5), вишна (15), цреша (6), слива (18), за Tomato spotted wilt virus 3 анализи кај марула (1) и домот (2) (177 со негативен наод и 17 со позитивен);

- ОД, Лабораторија за молекуларна дијагностика анализирани се 25 примероци, спроведени 25 анализа на 1 организам Grapevine Flavescence dorée кај винова лоза (25) (25 со негативен наод).

Во Одделението за семе и саден материјал анализирани се 101 примерок за квалитет на семе од житни растенија (79), градинарски растенија (12) и тутун (10).

Во Одделението за хемиски испитувања (ОХИ), анализирани се 485 примероци.

- ОХИ, Лабораторија за пестицидни резидуи анализираше вкупно 361 примерок од овошје, зеленчук и мед, од кои 30 со органско потекло. Од нив 331 примерок се од конвенционален начин на производство и кај 12 примероци се констатирани наоди над максимално дозволените нивоа (МДН) согласно ЕУ дата базата за пестицидни резидуи (http://ec.europa.eu/sanco_pesticides/public/index.cfm?event=homepage&language=EN). Анализирани се 30 примероци од овошје и зеленчук од органско производство и кај 3 од нив е констатирано присуство на резидуи од пестициди;
- ОХИ, Лабораторија за анализа на технички и формулирани пестициди ја анализираше содржината на активни супстанции (Табела 1) во вкупно 124 производи за заштита на растенијата.

Табела 55. Листа на активни супстанции анализирани во производи за заштита на растенијата - 2014 година

Активна супстанца	Период на реализација (месец)	Вкупен број на доставени примероци	Вкупен број на анализирани примероци
1	Abamectin	II-III	8
2	Acetamiprid	II-III	8
3	Azoxystrobin	II-III	2
4	Boscalid	II-III	3
5	Buprofezin	II-III	0
6	Captan	II-III	6
7	Carbendazim	IV-V	0
8	Chlorothalonil	IV-V	7
9	Cymoxanil	IV-V	3
10	Cypermethrin	IV-V	6
11	Deltamethrin	IV-V	6
12	Difenoconazole	IV-V	4
13	Diflubenzuron	VI-VII	0
14	Dimethoate	VI-VII	6
15	Dimethomorph	VI-VII	7
16	Dithianon***	VI-VII	1
17	Dodine	VI-VII	0
18	Metalaxyl	VI-VII	8
19	Methiocarb	VIII-IX	1
20	Methomyl***	VIII-IX	3
21	Myclobutanil	VIII-IX	4
22	Penconazole	VIII-IX	3

23	Pendimethalin	VIII-IX	6	6
24	Pirimicarb	VIII-IX	2	2
25	Pirimiphos-methyl	X-XI	0	0
26	Propamocarb	X-XI	9	9
27	Propiconazole	X-XI	9	9
28	Pyraustrobin	X-XI	4	4
29	Pyrimethanil	X-XI	3	3
30	Phosmet	X-XI	4	4
31	Mineral oil	II-XII	1	1
	Вкупно		124	124

Извор AXB, 2015

ДФЛ учествуваше во реализација и продолжување на проектот „Органско земјоделско производство и квалитетна заштита на земјоделските производи“. Тековно е вклучена во реализација на проектот „Градење на капацитетите за институциите во делот на безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика“.

Во рамките на IPA TAIB 2009 добени е инструмент LC/MS/MS за анализа на пестицидни резидуи и успешно е ставен во функција. Со експертска помош од ЕУ твининг проектот за „Органско земјоделско производство и квалитетна заштита на земјоделските производи“ имплементиран е мултирезидуален метод за пестициди (попознат како QuEChERS метод) за определувањена преку 120 резидуи од пестициди во овошје и зеленчук успешно беше имплементиран.

Во 2014 година Одделението за хемиски испитувања спроведе успешно 5 меѓународни тестови на способност во различни култури на овошје и зеленчук организирани од FAPAS и BIPEA. Овие меѓународни тестови на способност се континуирана активност на ДФЛ и во 2015. Финалниот резултат беше акредитација на оваа метода во Институтот за акредитација на Република Македонија (ИАРМ) на 15 Јуни 2014.

Во текот на 2014 година ДФЛ ги зајакна капацитетите со три нови вработувања (две во Одделението за хемиски испитувања и едно во Одделението за дијагностика).

ДФЛ ги јакнаше капацитетите на постоечките човечки ресурси со нови знаења преку тренинг обуки, експертски мисии и сл., чиј вкупен број изнесува 29 обуки, од кои 4 се општи (генерички) за државните службеници и 25 специјализирани согласно статутарните надлежности и извршувањето на специјализирани лабораториски анализи и тестирања.

4. Државен инспекторат за земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство до декември 2013 година беше орган во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, а од 01.05.2014 година е со својство на правно лице, со сопствена буџетска сметка од прва линија, самостојно спроведува постапки за вработување согласно законот и одлучува за правата и обврските од работен однос. Согласно Законот за изменување и дополнување на Законот за Државниот инспекторат за земјоделство („Службен весник на Република Македонија“ бр.164/2013 година) и Законот за изменување и дополнување на Законот за инспекциски надзор („Службен весник на Република Македонија“ бр.147/2013 година), директорот на Државниот инспекторат за земјоделство доставува до Инспекцискиот совет годишен извештај за работа на инспекциската служба.

Во извештајниот период Државниот инспекторат за земјоделство, своето работење го реализираше преку доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи од делокругот на работење на овој инспекциски орган, преку вршење на надзори и превземање на инспекциски мерки, кај субјекти, кои работаат во овие области и секогаш навремено постапуваше по доставените информации за одредени неправилности и злоупотреби, кога не се почитуваат одредбите од законите и поблиските прописи.

1. Регулаторна рамка

Во извештајната година донесени се 2 нови закони, 11 измени и дополни на постојни законски акти, 1 методологија, 2 одлуки, 3 програми, 31 нов подзаконски акт и 22 измени и дополни на подзаконски акти, а се однесуваат на работењето на Државниот инспекторат за земјоделство.

2. Надлежност и организазија

Основи

Државниот инспекторат за земјоделство, работите од својата надлежност ги извршува преку:

- директорот на Инспекторатот,
- државните инспектори за земјоделство и државните фитосанитарни инспектори и
- стручната служба во Инспекторатот.

Во рамки на Државниот инспекторат за земјоделство, формирани се 6 сектори со формирани 20 одделенија, а надвор од секторите како посебни организациони единици формирани се 3 одделенија. Државните инспектори во својата организациона единица се распределни на работа во 33 подрачни единици во 7 региони, 11 гранични премини и 6 места на утовар.

Државниот инспекторат за земјоделство (ДИЗ) е основан согласно Законот за организација и работа на органите на државната управа, а својата организација, надлежности, овластувања, постапки и сл. врши согласно Законот за Државниот инспекторат за земјоделство. Државниот инспекторат за земјоделство, инспекциските контроли и надзори ги врши од областа на: земјоделство, руралниот развој, рибарството и аквакултура, сточарско производство и пчеларството, земјоделско земјиште и земјоделска политика и води, областа на семето и садниот материјал, производите за заштита на растенијата, квалитетот и безбедност на ѓубриња, биостимулатори, виното со лозарството, цвеќето и декоративните растенија, квалитетот и безбедност на земјоделски производи, од областа на органско земјоделско производство и генетски модифицирани организми, тутунот и тутунски производи, директните плаќања во земјоделството и фитосанитарната политика.

Во рамките на Државниот инспекторат за земјоделство функционира и EXIM системот – едношалтерски систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти, (www.exim.gov.mk), проект на Владата на Република Македонија кој овозможува одобрување на поднесените барања за дозволи и издавање на дозволите од извршените контроли на пратките.

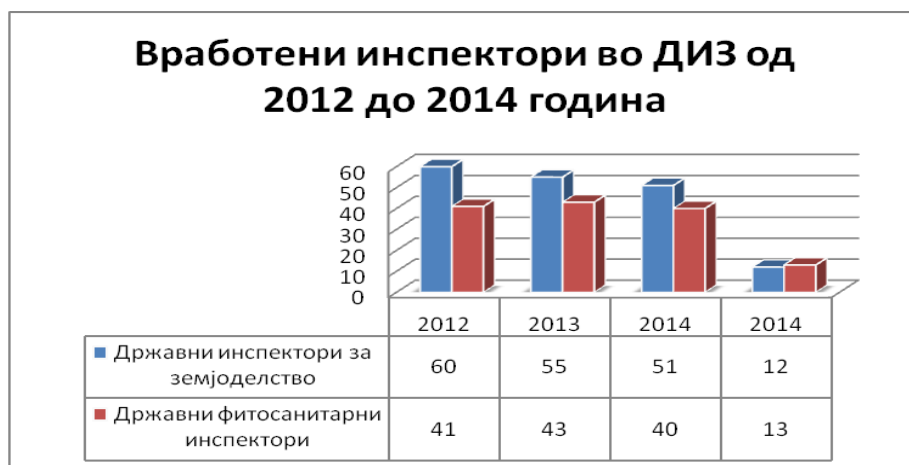
3. Човечки ресурси

Во Државниот инспекторат за земјоделство заклучно во декември 2014 година вкупно се вработени:

- 3 главни инспектори,
- 4 виши инспектори,
- 79 инспектори,
- 3 самостојни инспектори,
- 2 помлади инспектори и
- 25 инспектори на пробна работа.

Од страна на административните сектори вработен е 1 Раководител на сектор и 28 стручно административни службеници.

Графикон бр. 40 Преглед на број на вработени инспектори во ДИЗ

Извор ДИЗ,2015

Државниот инспекторат за земјоделство вкупно има вработено 51 државен инспектор за земјоделство и 12 инспектори на пробна работа, односно 40 државни фитосанитарни инспектори и 13 инспектори на пробна работа. Во моментот Државниот инспекторат за земјоделство е со намалена работна сила од 10% споредбено со 2012 и 7,6% споредбено со 2013 година, додека инспекторите на пробна работа се здобијат со лиценца за вршење на инспекциски надзор согласно Законот за инспекциски надзор.

Обуки и стучно оспособување

Во извештајната 2014 година се одржани 23 обуки на кои присуствувале вкупно 61 надлежен инспектор од кои 20 се државни земјоделски инспектори и 41 се фитосанитарни инспектори како и 4 административни службеници.

3.Инспекциски надзор

1) Координирани инспекциски надзори

Државниот инспекторат за земјоделство заради широкиот спектар на разнородни законски овластувања и надлежности соработуваше со: Царинска управа на Република Македонија; Министерство за внатрешни работи – МВР, Национален координативен центар за гранично управување – НКЦГУ, Централен регистар на Република Македонија, Управа за јавни приходи – УЈП и Државен инспекторат за животна средина и природа – ДИЖС.

Државниот инспекторат за земјоделство заедно со МВР на граничен премин заплени производи за заштита на растенијата при обид да се пренесат преку илегален граничен премин кон Косово. Државниот инспекторат за земјоделство учествуваше во заедничка акција со Царинска Управа и МВР при што беа пронајдени производи за заштита на растенијата нелегално да се внесат на територија на Република Македонија.

Во заедничка акција на Државниот инспекторат за земјоделство со МВР на територија на Општина Прилеп и Општина Кривогаштани извршени се 10 координирани инспекциски надзори при што е одземено:

- 15.840 кг пипер,
- 793,4 кг крупно лисен тутун и
- 70 кг режан тутун

Спроведен е координиран инспекциски надзор на територија на Скопје, при што е одземено 144,60 кг режан тутун кој е предаден во Агенција за управување со одземен имот.

2) Инспекциски надзор

- **Записници за инспекциски надзор**

Согласно Годишната програма за работа за 2014 година е планирано да се извршат 7.145 инспекциски надзори за земјоделство. Во извештајната година составени се вкупно 27.603 записници за извршени инспекциски надзори, односно бројот на извршени инспекциски надзори е исполнет и надминат. Од страна на Државните инспектори за земјоделство извршени се 6.559 редовни

инспекциски надзори, 13.789 вонредни инспекциски надзори и 931 контролен надзор, додека од страна на фитосанитарните инспектори извршени се 6.077 редовни инспекциски надзори, 45 вонредни надзори и 202 контролни надзори.

Графикон бр. 41. Графички приказ на инспекциските надзори

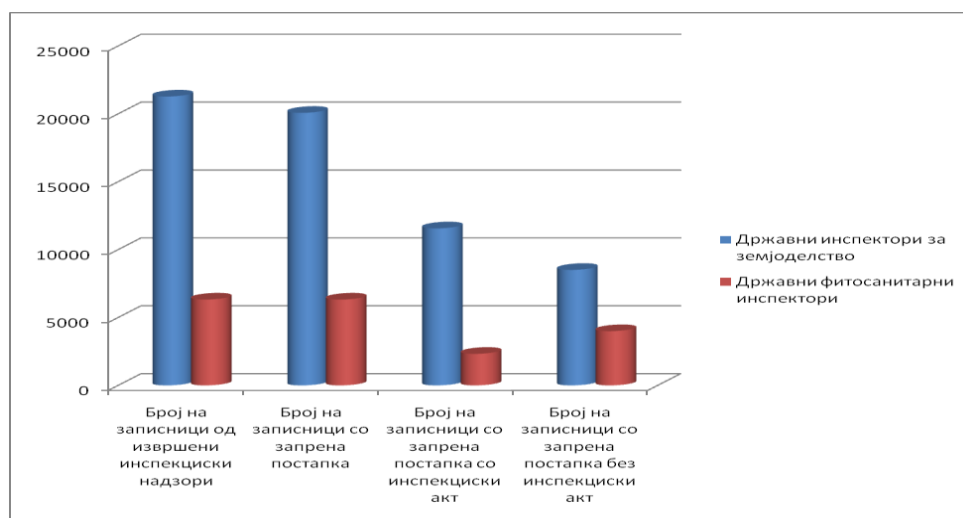

Извор АХВ, 2015

- **Записници за запрена постапка**

Државниот инспекторат за земјоделство од вкупно 27.603 составени записници за извршени инспекциски надзори (26.398 ја има затворено постапката и за 13.894 има донесено заклучок, а за 12.504 нема донесено инспекциски акт за затварање на постапката).

Графикон бр. 42. Графички приказ на инспекциските надзори

Извор АХВ, 2015

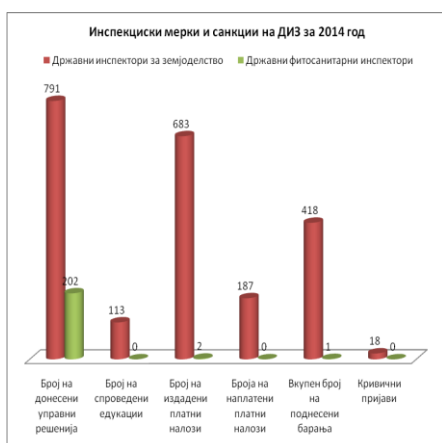
Кај постапките кои се стопирани без да е донесен заклучокот како инспекциски акт, инспекторот ја стоира постапката и заклучок не се донесува ако субјектите на надзорот се откажат од правото на жалба на записник.

- **Инспекциски мерки и санкции**

Државниот инспекторат за земјоделство има извршено надзори кај 2.482 правни субјекти, 2.083 физички лица и 77 непознати сторители при што се издадени 993 решенија за отстранување на неправилности (791 издадени од државните инспектори за земјоделство и 202 издадени од фитосанитарните инспектори). Спроведени се 113 едукации, издадени се 685 платни налози, а наплатени се 187 платни налози во вредност од 150.941,00 евра или 27,3% од издадените платни налози е наплатено.

По однос на неплатени платни налози поднесени се вкупно 419 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочен орган или 84% барања се поднесени во однос на неплатените платни налози (39 барања се до прекршочна комисија во областа на земјоделството и 380 барања до Суд). За 54 барања не е поведена постапка до прекршочен орган и поднесени се вкупно 18 кривични пријави.

Графикон бр. 43. Графички приказ на инспекциските мерки и санкции и Граф.44 Инспекциски мерки и санкции на ДИЗ

Извор АХВ, 2015

Доколку се изврши анализа на споредбените податоци од 2011 до 2014 година на инспекциските мерки и санкции може да се заклучи дека бројот на инспекциски надзори во 2014 година е зголемен за 9,4% во однос на 2011 година, додека во однос на 2013 година е зголемен за 28,4%.

Бројот на издадени решенија за отстранување на недостатоци во 2014 година во однос на 2011 година е зголемен за 31,5%, а во однос на 2013 е намален за 6%.

Бројот на издадени платни налози во 2014 година во однос на 2011 година е зголемен за 55,6%, додека во однос на 2013 година е намален за 32,5%. Иако бројот на издадени платни налози е намален во однос на 2013 година бројот на наплатени платни налози бележи значителен пораст од 15%, додека во однос на 2011 година бележи зголемување за 61,5%.

Табела 56. Преглед на податоци за извршен инспекциски надзор – (2011-2014 година)

/	2011	2012	2013	2014
Извршени инспекциски надзори	25.014	20.416	19.756	27.603

Издадени решенија	680	689	1060	993
Издадени платни налози	304	576	908	685
Наплатени платни налози	72	70	159	187
Поднесени барања	349	557	638	419

Извор ДИЗ,2015

- **Видови и количини на привремено одземени предмети**

Во 2014 година инспектори за земјоделство имаат составено вкупно 260 записници за одземени или привремено одземени предмети. За сторени прекршоци спротивно на Законските одредби изречени се прекршочни мерки за сторена неправилност и при тоа истите се одземени и предадени во Агенција за управување со привремено одземени предмети (семенски и саден материјал, ѓубриња, биостимулатори и подобрувачи на својствата и производи за заштита на растенијата).

Инспекциски надзори по закони

Државниот инспекторат за земјоделство постапува согласно 19 законски акти.

Најголем број на составени записници се согласно Законот за виното – 9.615 записници со 35% учество во вкупниот број на составени записници, Законот за здравје на растенијата составени 5.849 записници со 21 % учество во вкупниот број на составени записници.

Согласно Законот за виното во текот на 2014 година од Република Македонија е извезено вино во количина од 486.139,590 hl наливно и 199.779,543 hl флаширано вино, за што се земени 7.582 мостри и издадени 7.582 сертификати (VI1 образец за извоз на вино во земјите на ЕУ и Уверение за квалитет на земјоделски производи за трети земји). Извезени се производи од грозје и вино во количина од 18.800,470 hl за што се земени вкупно 155 мостри и издадени се 155 сертификати.

Во текот на 2014 година, увезени се 177,600 hl вермут, 128,604 hl вино, 113,643 hl пенливо вино и 948,00 hl шприцер.

Фитосанитарната инспекција своите активности ги насочи кон спроведување на инспекциски контроли, на здравствени прегледи (мониторинг) по производни региони и гранични премини на семенски и меркантилен компир, градинарски култури на отворено и во заштитен простор, овошни видови и винова лоза и спроведување на мониторингот на резидуи од производи за заштита на растенијата, кај производи од примарно земјоделско производство од растително потекло како и спроведување на (мониторинг) во складирање, дистрибуција, употреба и сообразност на производите за заштита на растенијата, мониторинг при увоз на ѓубриња, биостимулатори и подобрувачи на својствата на почвата како и фитосанитарен мониторинг за тутун.

Во 2014 година од страна на фитосанитарните инспектори, земени се 458 примероци и добиени се 774 анализи, во однос за можна инфестација или инфекција, од можно присуството на штетни организми, активна компонента од производи за заштита на растенијата и ѓубриња, испитување на максимално ниво на резидуи (МНР) во плодови од примарни земјоделски производи (кои најчесто се употребуваат во исхрана на луѓето и тоа градинарски, овошни производи како и трпезно грозје за свежа консумација).

Државните фитосанитарни инспектори согласно Програмата за спроведување на мониторинг во областа на производство, преработка, складирање, дистрибуција, употреба и сообразност на производите за заштита на растенијата и резидуи од производи за заштита на растенијата во производи од примарно земјоделско производство за 2014 година („Службен весник на РМ“ бр. 08/2014), започнаа со реализација од месец јули 2014 година и примероците се доставуваат до Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ). Во периодот пред отпочнувањето со работа на ДФЛ за испитувањето на резидуите на примероци од овошје и зеленчук не се доставуваа примероци во лабораториите на Факултет за земјоделски науки и храна Скопје и Институт за јавно здравје Скопје бидејќи не беа во можност да се вршат анализи согласно Програмата.

Од добиените извештаи од лабораториските анализи по претходно доставени примероци (пипер, кромид, домот и зелка) за анализа, утврдено е присуство на Tomato yellow leaf curl begomovirus (TYLCV) кај едногодишни земјоделски посеви и тоа во општина Тетово и општина Гостивар кај пипер, кромид, домот и зелка при што се применети фитосанитарни мерки, за да се спречи понатамошното ширење на овој вирус. Во општините каде е утврдено присуството Tomato yellow leaf curl begomovirus (TYLCV) кај

едногодишните земјоделски култури, државните фитосанитарни инспектори ќе продолжат со следењето и во 2015 година од понатамошната инфестација или инфекција од овој вирус.

Најголем број на спроведени едукации 53 (46,7%) во однос на вкупниот број има согласно Законот за пасишта, 25 (22%) согласно Законот за земјоделски земјиште, 10 (8,8%) Законот за рибарство и аквакултура и 10 (8,8%) се спроведени едукации согласно Законот за квалитет на земјоделски производи.

Најголем број на решенија 176 (17,7% во однос на вкупниот број) донесени се согласно Законот за земјоделство и рурален развој, 151 решение (15,2%) согласно Законот за семенски и саден материјал на земјоделски растенија, 151 решение (15,2%) согласно Законот за здравје на растенијата и 86 (8,6%) согласно Законот за земјоделско земјиште.

Најголем број на издадени платни налози 51,2% во однос на вкупно издадените се согласно Законот за рибарство и аквакултура, 10,6% се согласно Законот за тутун и тутунски производи, 9,7% согласно Законот за земјоделство и рурален развој, додека најмал број на издадени платни налози се согласно Закон за инспекциски надзор (6), Закон за квалитет на земјоделски производи (4), Закон за здравје на растенијата (2), Закон за квалитет и безбедност на ѓубриња, биостимулатори и подобрувачи на својствата на почвата (2), Закон за ѓубриња (2) и Закон за сточарство (2) или вкупно 2,4% во однос на вкупно издадените платни налози. По 3 закони по кој постапувал ДИЗ во извештајната 2014 година нема поднесено платни налози.

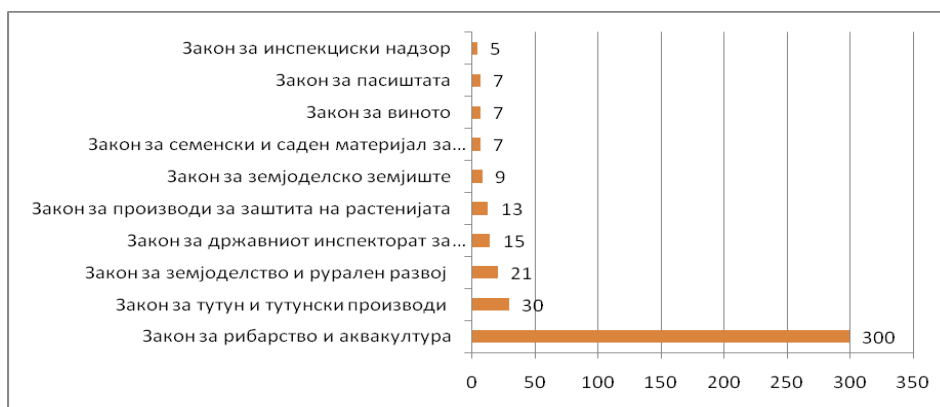
Графикон 45. Графички приказ на издадени платни налози по закони

Извор АХВ, 2015

Најголем број на поднесени барања до прекршочен орган има согласно Законот за рибарство и аквакултура 71, 5% во однос на останатите поднесени барања, 7,1% согласно Законот за тутун и тутунски производи, 5% согласно Законот за земјоделство и рурален развој, додека најмалку поднесени барања има согласно Закон за квалитет на земјоделски производи (1), Закон за здравје на растенијата (1), Закон за квалитет и безбедност на ѓубриња, биостимулатори и подобрувачи на својствата на почвата (1), Законот за сточарство (1), и Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции (1) или 1,1% во однос на вкупно поднесените барања.

Графикон 46. Графички приказ на поднесени барања по закони

Извор АХВ, 2015

Во извештајната 2014 година поднесени се вкупно 18 кривични пријави од кои 9 се согласно Законот за рибарство и аквакултура или 50% во однос на поднесените, 5 согласно Законот за земјоделско земјиште, 3 се поднесени согласно Кривичниот законик и 1 кривична пријава е поднесена согласно Законот за тутун и тутунски производи.

Статус на донесени решенија, барања за поведување на прекршочна постапка и кривични пријави

Во извештајната 2014 година од страна на Државниот инспекторат за земјоделство донесени се вкупно 993 решенија за отстранување на неправилностите, од кои за 19 се поднесени жалби до Државна комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен (1,9% во однос на вкупно издадените решенија), од кои 6 се прифатени, 5 се одбиени жалби и 8 се нерешени.

Државниот инспекторат за земјоделство во извештајната 2014 година има поднесено вкупно 419 барања за поведување на прекршочна постапка од кои 39 се до Комисија за водење на прекршочни постапки одобласта на земјоделството и извршување на прекршочни санкции и 380 се поднесени до Суд.

Од страна на комисија за водење на прекршочни постапки од областа на земјоделството и извршување на прекршочни санкции решени се 6 барања и истите 6 се казнети, додека од страна на Судот решени се 132 барања за поведување на прекршочна постапка од кои 124 се казнети и 8 отфрлени. Поднесени се 6 жалби по пресуди до Апелационен суд од кои 3 се решени, 2 се казнети, а 1 тужба е отфрлена.

Во 2014 година вкупно се поднесени 18 кривични пријави од страна на надлежните инспектори за земјоделство од кои 2 кривични пријави се поднесени до Министерство за внатрешни работи при што 1 е отфрлена, додека од вкупно поднесените 16 кривични пријави до Обвинителство 15 се прифатени, а 1 кривична пријава е отфрлена.

3) Транспарентност и соработка

• Односи со јавноста

Од страна на Државниот инспекторат за земјоделство се одржани повеќе трибини со цел да им се помогне на граѓаните во остварување и заштита на нивните права од областа на земјоделството и на истите им беше промовиран бесплатниот телефонски број 0800 11 000 достапен секој работен ден од 08 и 30 до 16 и 30 h.Трибина на Државниот инспекторат за земјоделство. Целта на трибината е да им помогне на граѓаните во остварувањето и заштитата на нивните права од областа на земјоделството.

Интернет страница

Информации поврзани со и за работата на Државниот инспекторат за земјоделство во електронска форма на граѓаните им се достапни на страната на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (<http://www.mzsv.gov.mk>).

Државниот инспекторат за земјоделство е во изработка на свој посебен веб портал кој ќе биде во функција во најкус можен рок, на кој заинтересираните страни ќе можат да се информираат и да добиваат корисни податоци во врска со работата на инспекторатот.

• Соработка со други инспекциски служби

Државниот инспекторат за земјоделство заради широкиот спектар на разнородни законски овластувања и надлежности при своето работење соработуваше со следните институции: Царинска управа на Република Македонија, Министерство за внатрешни работи – МВР, Национален координативен центар за гранично управување – НКЦГУ, Агенција за храна и ветеринарство –АХВ, Централен регистер на Република Македонија, Управа за јавни приходи – УЈП, Државен инспекторат за животна средина и природа – ДИЖС.

- **Соработка со бизнис заедница и здруженија на потрошувачи**

Државниот инспекторат за земјоделство согласно начелата од Законот за инспекциски надзор првенствено делува превентивно со својата функција и секогаш е отворен за соработка со голем број на земјоделски здруженија и невладини организации како Здруженијата на тутонопроизводителите, Федерација на фармери на Република Македонија, Здруженија на оризопроизводители, Групацијата на мелничко пекарската индустрија, Стопанската комора на Македонија, Здружение на лозаро производители и други.

- **Соработка со образовни и научни институции**

Државниот инспекторат за земјоделство е во континуирана соработка со образовните и научните институции од областа на земјоделството - Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје, Земјоделски факултет во Штип, Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје и други.

5. Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2014 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2014 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2014 година вршеше инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на шумарството и ловството, во работењето кај правните и физичките лица, јавните претпријатија и здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области.

Реализирани активности во 2014 година

Своите активности Државниот инспекторат за шумарство и ловство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописите согласно законите, решаваше по доставените пријави, преставки и предлози од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше другите органи кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветната област за превземање мерки во нивна надлежност.

Државните инспектори за шумарство и ловство извршија 5.119 инспекциски надзори кај правни и физички лица (3.449 од редовни надзори, 489 од контролни надзори и 1181 од вонредни надзори) од кои 2.368 инспекциски надзори во Државни претпријатија, 2.260 инспекциски надзори во приватни претпријатија, 350 инспекциски надзори во приватни шуми и 141 инспекциски надзори на физички лица.

Државните инспектори за шумарство и ловство, има составено 5.119 записници кај правни и физички лица (3.449 од редовни надзори, 489 од контролни надзори и 1181 од вонредни надзори).

При извршените надзори за констатираните неправилности донесени се 549 решенија (331 од редовни надзори, 31 од контролни надзори и 187 од вонредни надзори) од кои 539 решенија за отстранување на неправилности и 10 решенија за времено запирање на работите.

За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 67 барања

за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија. Во извештајниот период врз основа на поднесените барања за поведување на прекршочна постапка (поднесени во 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014 година), решени се 201 барања, од кои од поднесените во 2010 година решени се 23 барања, во 2011 година решени се вкупно 12, барања за 2012 година решени се 19 барања, барања за 2013 година решени се 93 барања и барања за 2014 година решени се 54 барања

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за шумарство и ловство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците, Законот за шумарската и ловна инспекција и Законот за ловството, издадени се вкупно 72 платни налози.

За констатирани злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство - Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поднесено 15 кривични пријави од областа на шумарството со основно сомневање дека сториле кривично дело.

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за шумарство и ловство постапуваше по вкупно 36 доставени претставки (6 претставки поднесени од страна на правни лица, 22 од физички лица, 6 претставки се поднесени од страна на анонимни лица и 2 други).

Активност на Државниот инспекторат за шумарство и ловство по закони

Согласно Законот за шумите, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 4.151 прегледи (2.788 од редовни надзори, 339 од контролни надзори и 1.024 од вонредни надзори), при што, заради констатирани неправилности поднесени се 28 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови. По овој закон издадени се вкупно 29 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 28 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови.

Согласно Законот за ловството, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 938 прегледи (638 од редовни надзори, 150 од контролни надзори и 150 од вонредни надзори), а по констатирани неправилности поднесени се 39 барања за поведување на прекршочна постапка до Комисијата за водење на прекршочни постапки од областа на ловството. По овој закон издадени се вкупно 43 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 39 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочната комисија.

Согласно Законот за репродуктивен шумски саден материјал, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 30 прегледи (23 од редовни надзори, 0 од контролни надзори и 7 од вонредни надзори).

Согласно други закони поврзани со оваа проблематика, во текот на извештајниот период не се извршени инспекциски надзори.

Извршената анализа над работењето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2014 година покажа дека овој инспекциски орган има зголемен број на инспекциски надзори за 13,81 % и зголемен број на донесени решенија за 9,36 % во споредба со 2013 година (4.498 инспекциски надзори и 502 донесени решенија).

VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ

1. Земјоделско земјиште

Сектор за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште

Според податоците добиени од 34 подрачни единици на МЗШВ, вкупното обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост на територијата на Р. Македонија изнесува 197.764 ха. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е Секторот за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште. Во 2013 година овој сектор вклучува 17 вработени во 4 одделенија и тоа: одделение за регистрирање на земјоделското земјиште, одделение за управување, одделение за унапредување и одделение за продажба на земјоделско земјиште .

Табела 57. Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште 2007-2013

Категорија Корисник	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)
Правни Субјекти	452	4 500	19	100	833	5 871	1 044	6 200	1 693	5 307	475	3 420	1036	1889
Индивидуални земјоделци	774	5 808	34	382	-	-	-	-	-	-	1 421	6 945	444	809
Плодоуживатели	41	204	9	91	98	750	16	91	-	-	34	98	-	-
Физички лица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вкупно	1 226	10 512	62	573	931	6 621	1 060	6 291	1 693	5 307	1 930	10 463	1480	2698

Извор: МЗШВ

Плановите на Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште за 2013 година вклучуваат:

- Реализација на 6 од предвидените 6 огласи за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп во вкупно понудена површина од 5.500 ха.
- Реализација на 12 од предвидените 12 јавни повици за доделување на државно земјоделско земјиште под закуп.

5. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство

2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите, се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ”, бр.64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/15, 44/15 I 147/15).

На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 955.300 ха (37% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 9,86% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост во Р. Македонија го вршат ЈП „Македонски шуми,“ (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Според „Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“, усвоена од страна на Владата на РМ, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорно за креирање и спроведување на политиките за одржливо управување со шумските ресурси. Преку „Програмата за проширена репродукција на шумите“, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго.

Во Р. Македонија има 50 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 20 расадници се на ЈП „Македонски шуми“.

Табела 58. Реализирани мерки и активности по „Програмата за проширена репродукција на шумите“

Активност	2010	2011	2012	2013	2014	Вкупно
1. Пошумување на голини и ерозивни земјишта (ха)	587	571,50	73,33	62,30	54,28	1.348,41
2. Нега на шуми и шумски култури со прореди (ха)	503	403,41	100,85	40	60	1.107,26
3. Мелиорација на деградирани шуми (ха)	/	/	/	/	/	/
4. Санирање на опожарени шумски површини (ха)	40	98	/	/	/	138
5. Обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост (бр.на садници)	/	70.593	14.220	25.246	10.092	120.151
6. „Ден на дрвото“ – пролет/есен (бр. на засадени садници)	7.645.454	3.405.162	1.237.918	3.357.290	3.462.490	15.706.719

Извор: МЗШВ – Сектор за шумарство и ловство

Стопанисувањето со шумите во државна сопственост го врши ЈП „Македонски шуми“ во чиј состав се наоѓаат 30 подружници (шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

Заштита на шумите

Во 2014 година Република Македонија се соочи со релативно голем број на пожари. Согласно податоците од ЈП „Македонски шуми“ и Јавните установи национални паркови „Пелистер“, „Галичица“ и „Маврово“, на територијата со која стопанисуваат претпријатијата, настанати се вкупно 117 пожари, при што е опожарена површина од 701,02 ха и изгорена е дрвна маса во количина од 3524 м³.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Центарот за управување со кризи во меѓувреме, согласно нејзините законски надлежности во делот на пожарите, преку апликација до ЈИСА – Јапонската агенција за меѓународна соработка имплементира проект во својство на национален координатор со наслов „РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН СИСТЕМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ОД ШУМСКИ ПОЖАРИ“.

Иако координатор во овој процес е ЦУК-Центарот за управување со кризи, клучен чинител (обезбедување на ресурси, податоци, експертиза итн.), но и корисник на проектот и неговите производи/аутпути е МЗШВ и шумарскиот сектор во целина (ЈП „Македонски шуми“, ЈУ Национални паркови, Шумарски факултет итн.), но секако и целокупниот Систем за управување со кризи.

Генерална цел е подобрување на Системот за управување со кризи и механизмите на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, преку зајакнување на техничките и оперативните капацитети на клучните субјекти кои се инволвирани во мерките и активностите на превенција, рано предупредување и справување со шумски пожари и пожари на отворен простор.

На веб базираната апликација од MKFFIS (*Macedonian Forest Fire Information System*) развиена од страна на проектот може да се пристапи од страна на јавноста на следниот линк <http://mkffis.cuk.gov.mk>

Следејќи ги појавите кои се јавуваат во природните и новоподигнатите шумски насади од аспект на заштита на шумите и шумските култури, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, организира известувачко-дијагнозно прогнозна служба во шумарството (ИДП Служба) на Република Македонија. За подобро функционирање на ИДП Службата, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство како центар го има определено Шумарскиот факултет во Скопје, Катедра за заштита на шумите и дрвото, како центар на службата.

На крајот на секоја година, врз основа на податоците добиени од терен од сите субјекти кои стопанисуваат со шумите (без оглед на намената), сопствените согледувања од терен и резултатите од лабораториските анализи и испитувања, Центарот за ИДП Службата на крајот на годината изготвува детален извештај за присуството на штетни инсекти, растителни болести и други причинители на оштетувања во природните и новоподигнатите шумски насади за тековната година.

Согласно деталниот извештај, во текот на 2014 година здравствената состојба на шумите е на задоволително ниво, освен повеќегодишниот проблем со нападот од боров четник. Боровиот четник од генерацијата 2014/15 година е повторна закана да изврши јаки дефолијации на 9.000 ха борови култури во Р. Македонија. Од среден до јак напад е констатиран во регионите на Каменица, Веница, Кочани, Штип, Радовиш, Свети Николе, Велес, Неготино, Кавадарци, Прилеп, Битола, Скопје, Куманово и Крива Паланка, каде се заканува голобрст во пролетта 2015 година. На оваа површина во горе споменатите региони треба да се преземат мерки за авиоуништување на гасениците од боровиот четник од почетокот на септември до почетокот на октомври 2015 година. Непреземањето на предложените мерки за авиотретирање може да доведе до пропаѓање не само на поединечни садници, туку и на цели комплекси од борови шумски насади.

На одделни микро локалитети од црнборови култури има констатиран напад од црвеникавата борова оса (*Neodiprion sertifer* Geoffr.). Освен во боровите култури напад од црвеникавата борова оса е забележан и во природните црнборови насади во Бродско на планината Даутица.

Во листопадните шуми состојбата е добра. Со исклучок на пренамножувањето на жолтомешката (*Euproctis chryscorrhoea* L. во одделни региони од Западна Македонија.), која има тенденција на проширување на поголема површина во 2015 година, како и на губарот (*Portetria* (*Lymantria*) *dispar* L.), чија популациона густина има тренд на проградација т.е. зголемување. Од сите овие штетници кои се појавуваат во дабовите шуми во 2014 година, е зголеменото присуство на жолтомешката во Демирхисарско, Скопско, Кичевско, Бродско, Ресенско и на губарот во Прилепскиот, Кавадаречкиот, Радовишкиот и Струмичкиот регион. Оттука и потребата за понатамошно следење на динамиката на абунданцата на овие дефолијатори.

Растителните болести се присутни со мал и среден интензитет и се едни од факторите за сушење на дабот, на питомиот костен (рак по кората), на боровите, за појавата на црвенило и опаѓање на игличите и гранките на боровите, сушење на елата и дивата фоја. Секако се врши мониторинг и на паразитските и полупаразитските растенија, со цел да се контролира нивната состојба на терен.

Според досега изнесеното се наметнува потребата ИДП Службата внимателно да ја следи состојбата на потенцијалните економски штетени инсекти и растителни болести во наредната 2015 година, кои се закануваат да ги загорзат природните и новоподигнатите шумски насади кај нас, за навремено преземање на мерки за превентивна заштита на шумите во Р. Македонија.

Одгледување на шуми и пошумување

Против глобалните климатски промени, огромен придонес претставува пошумувањето, кое во Република Македонија се организира двапати годишно, напролет и наесен преку Акцијата за пошумување "Ден на дрвото - Засади ја својата иднина". Со оваа акција од почетокот до сега (2008 – 2014 година) вкупно се засадени 28 милиони дрвца на површина од околу 10.000 ха.

2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството

- Тековно ажурирање и изработен Национален извештај за проценка на шумските ресурси во РМ, ФРА (Forest Resource Assessment);
- Учество во работата на Тимот од експерти за шумарската политика во земјите на Југоисточна Европа и Централна Азија и на Тимот од експерти за мониторинг на одржливото стопанисување со шумите во УНЕЦЕ регионот, тимови формирани од UNECE/ FAO;
- Учество во работните тела на Министерската конференција за заштита на шумите во Европа - FOREST EUROPE;
- Имплементиран е проект „Зајакнување на националната подготвеност за шумски пожари“, финансиски поддржано од Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите Нации (FAO UN).

2.4. Ловство и ловен туризам

Република Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2.800 м н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност.

Во Р.Македонија востановени се вкупно 256 ловишта, од кои 112 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив три се државни ловишта за крупен дивеч: „Јасен“, „Јасен I“ – Скопје и „Лешница“-Тетово и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели. Исто така, во 2014 година се изготвени записници и исплатени награди за уништени 213 волци (штетен дивеч).

6. Управа за водостопанство

Управа за водостопанство

Водостопанството е комплексен збир на дејности од јавен интерес од кои зависи вршењето на дејностите и на другите стопански гранки.

Водостопанството како стопанска гранка која управува, планира и ги користи водните ресурси претставува клучна област низ чиј развој се реализираат сите стратешки планови за развој на државата.

Оваа гранка е директно поврзана со земјоделството и производството на храна, обезбедување на здрава вода за пиење на населението, обезбедување на технолошка вода за сите индустрии, регулирање на режимот на водите, одбраната од поплави и другите штетни дејства на водите, антиерозивната заштита, заштита на квалитетот на водата, или воопштено поврзана е со сите активности што ги презема човекот.

Управувањето со водите подразбира мерки и активности за рационално и ефикасно користење на водите, одржлив развој на водните ресурси, заштита на водите и заштита од нивното штетно дејство.

Во услови на недоволна обезбеденост со вода за различни намени, стратешка цел на нашата држава е да се обезбеди достапност до доволни количества на вода за пиење, за производство на храна, за потребите на земјоделството, индустријата и за други намени.

3.1 Закон за водостопанства и Законот за водните заедници

Со Законот за водостопанствата во испораката на водата, користењето и одржувањето на големите, повеќенаменски и посложени хидромелиоративни системи е воспоставена правната основа за институционализирање и основање на водостопанствата како специфични, посебни правни субјекти кои се автономни јавни правни субјекти управувани од самите водокорисници преку Одборот на корисници на вода, како орган на управување. Законската поставеност на работењето на Водостопанствата е детерминирана од економската логика и принципот на самоодржливост преку обезбедување приходи од надоместокот за количеството на испорачана вода.

Законот за водни заедници во користењето на водата за наводнување и според потребите на земјиштето на одредени подрачја, во организирањето на одводнувањето, ги институционализира Водните заедници како субјекти, кои се организирани и се основаат на доброволна основа која

кореспондира со економскиот интерес на членовите на водната заедница. Во користењето на водата тие се појавуваат како потрошувач во однос на субјектот што испорачува вода и/или услуги на одводнување на земјиштето во рамките на територијата за која е организирана водната заедница.

3.2 Имплементација на Законите

Со цел реализација на предвидената реформа во водостопанството почнувајќи од 2005 година се започна со отворање на постапки за ликвидација на неликвидните водостопански претпријатија. Во постапка на ликвидација се наоѓаа вкупно дваесетиедно водостопанско претпријатие при што кај шест е затворена ликвидацијата

Паралелно со водењето на постапките за ликвидација, отпочнаа постапки за основањето на нови водостопанства. Основниот постулат за основање водостопанства е карактеристиката на системот/системите кои ќе им бидат пренесени на управување и користење и тоа: систем на кој припаѓаат големи брани, систем кој е повеќенаменски-опслужува различни категории на корисници на вода, систем кој по територија зафаќа површина поголема од 5.000 ха, систем на кој му треба ангажман на професионален кадар за функционирање и систем кој е економски и финансиски одржлив во смисол на услугата која може да ја пружи и наплати односно од која ќе може истиот да се сервисира. Во Република Македонија основани се дванаесет нови водостопанства.

Во насока на подобрување на ефикасноста на работењето и функционирањето на постоечките водостопанства, а по насока на Владата се започна со формирање на Акционерско Друштво кое како највисок субјект во структурата ќе биде надлежно за зајакнување на капацитетите и имплементација на идните активности во рамки на секторот водостопанство. Новоформираното друштво ќе ги преземе дејностите кои се во надлежност на досегашните водостопанства со што ќе се централизира работењето. Претежните дејности на Друштвото се дејности од јавен интерес, односно снабдување со вода за наводнување и одводнување на земјиште и изградба и тековно и инвестициско одржување на системите. Со цел остварување дополнителни приходи и зголемена економска исплатливост на работењето на друштвото се предвидува можноста АД да може покрај основната дејност да врши и дополнителни дејности.

Табела 59. Водостопанства во Република Македонија

	Регион (ХМС)	Водостопанство
1	Тиквеш	ВС "Тиквеш" – Кавадарци
2	Брегалница	ВС "Брегалница" – Кочани
3	Скопје	ВС "Скопско Поле" - Скопје
4	Прилеп	ВС "Прилепско Поле" - Прилеп
5	Берово	ВС "Берово" - Берово
6	Куманово	ВС "Кумановско - Липковско поле" - Куманово
7	Струмица	ВС "Струмичко Поле" - Струмица
8	Радовиш	ВС "Радовишко Поле" - Радовиш
9	Битола	ВС "Битолско поле" – Битола
10	Полог	ВС "Полог" - Гостивар
11	Гевгелија	ВС "Јужен Вардар" - Гевгелија
12	Ресен	ВС "Преспа" - Ресен

Извор: МЗШВ, 2014

Процесот на **формирање на водните заедници** започна кон крајот на 2004 година. Заклучно со крајот на 2011 година регистрирани се вкупно 144 водни заедници, кои опфаќаат површина од 68.230 ха.

Кај четиринаесет водни заедници отворена е стечајна постапка поради неплатен воден надомест кон водостопанствата во чие подрачје на дејствување работат. Површината на овие водни заедници во стечај изнесува вкупно 7,139 ха

Во следната табела е прикажана покриеноста на хидро мелиоративните системи во Република Македонија со водни заедници.

Табела 60. Регистрирани водни заедници во Република Македонија

Регион (ХМС)	Број на водни заедници	Површина (ха)	Водни заедници во стечај	Површина (ха)

1	Брегалница	25	20.502	6	4.653
2	Тиквеш	40	15.642	7	2.371
3	Полог, Гостивар	13	4.689	-	-
4	Полог, Тетово	23	8.995	-	-
5	Струшко поле	6	2.306	-	-
6	Кичевско поле	2	170	-	-
7	Струмичко поле	14	6.133	-	-
8	Охридско поле	2	962	-	-
9	Битола	1	1.030	-	-
10	Скопје	2	494,2	-	-
11	Гевгелија-Валандово-Дојран	7	2.842	-	-
12	Дебар	1	1.008	-	-
13	Преспанско поле	3	2.412	-	-
14	Кумановско поле	1	337	-	-
15	Радовишко поле	2	328	-	-
16	Берово	2	380	-	-
	Вкупно:	144	68.230	14	7.139

Извор: МЗШВ, 2014

Инфраструктурата за наводнување е пренесена на управување и користење на вкупно 47 водни заедници.

3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

Системи за наводнување

Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026 ха., во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Табела 61. Сумарна табела за наводнувани површини во 2014 година

РБ.	Регион/ХМС	Површина(ха)
1	ВС Брегалница - Кочани	6.145,04
2	ВС Тиквеш - Кавадарци	5.467,36
3	ЈП Стрежево - Битола	5.521,49
4	ВС Радовишко поле - Радовиш	483,00
5	ВС Струмичко поле – Струмица	973,80
6	ВС Гевгелиско-Валандовско Поле - Гевгелија	246,40
7	ВС Кумановско-Липковско Поле - Куманово	477,42

8	BC Прилепско Поле – Прилеп	1.202,50
9	ЈП Лисиче – Велес	58,35
	Вкупно	20.575,36

Извор: МЗШВ, 2013

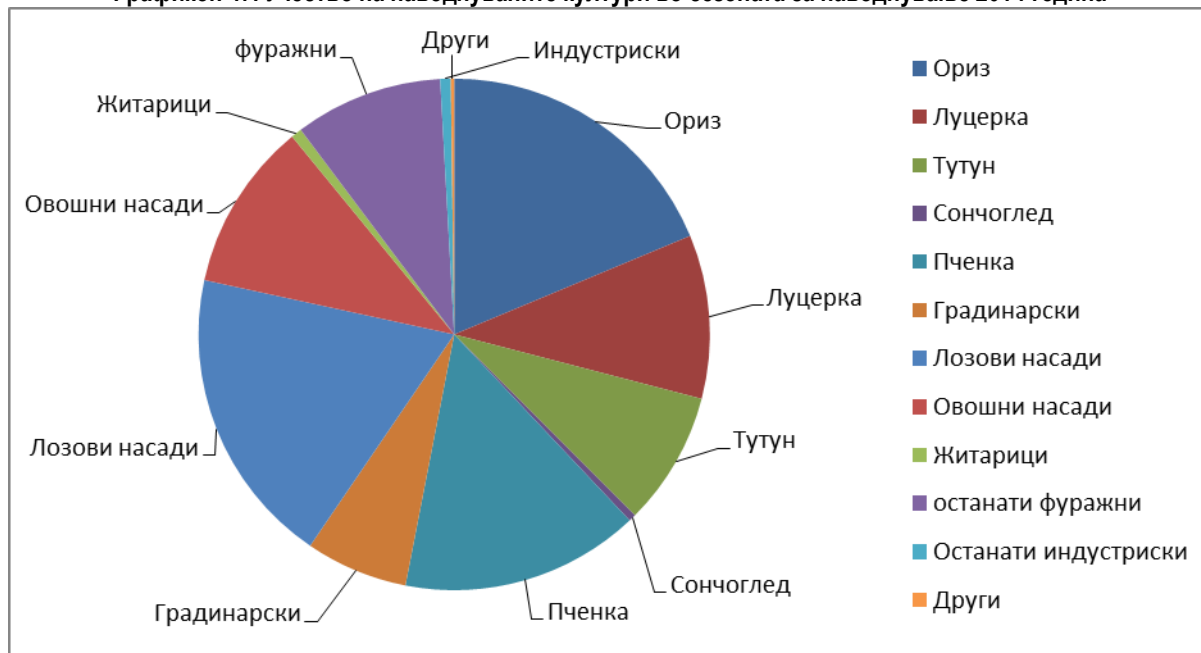
Во текот на сезоната за наводнување 2014 година наводнувани се околу 20.575 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување со кои управуваат водостопанствата и водните заедници.

Табела 62. Структура на наводнуваните култури во Република Македонија

година /култура	Ориз	Луцерка	Тутун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозови насади	Овошни насади	Житарици	Фуражни	Други индустриски	Останати	Вкупно
2014	3.849	2.128	1.738	94	3.105	1.330	3.886	2.193	141	1.927	136	43	20.575
2013	4.092	2.801	2.308	222	4.323	1.742	7.634	2.572	508	1.052	88	194	27.537
2012	4.244	2.844	1.985	294	4.523	2.066	7.705	2.172	753	428	71	221	27.309
2011	4.204	2.090	1.643	176	3.394	1.915	7.019	2.161	576	1.383	235	200	24.996
2010	3.710	1.981	2.000	283	2.875	1.533	6.435	1.676	424	839	321	262	22.343
2009	2.702	2.875	847	372	2.938	1.616	6.818	2.466	681	737	397	151	22.603
2008	2.404	2.907	770	242	4.079	1.920	6.211	1.501	436	/	/	1.100	21.570
2007	2.556	2.807	921	186	3.739	1.468	7.155	1.371	1.448	193	/	317	22.161

Извор: МЗШВ, 2014

Графикон 47. Учество на наводнуваните култури во сезоната за наводнување 2014 година

МЗШВ: Управа за водостопанство, 2014 година

Системи за одводнување

Во Република Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во “Скопско Поле” со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во “Пелагонија” 30.000 ха, во “Струшко Поле” 2.680 ха, во “Струмичко Поле” 9.000 ха, во “Кочанско Поле” 6.000 ха, во “Овче Поле” 1.700 ха и во “Преспанско Поле” 1.800 ха.

3.4. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. За таа цел во рамки на оваа програма се реализираат следните капитални инвестиции:

ХС “Лисиче”. Хидромелиоративниот систем “Лисиче” е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото “Младост”, обезбедување на билошки минимум на реката “Тополка” и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС “Злетовица”. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Македонија, Владата на Република Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект “Злетовица” за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени се четири независни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која заврши кон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932 ха во регионот на Гевгелија, Валандово и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прдејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха, систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валандово со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Се работи на изградба на пристапен пат до браната.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот “Спас на Дојранско езеро“, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на паланината Кожуф и е десна притока на реката Вардар.

ХС Маркова Река. Со реализација на ХС Маркова Река – Струмица се овозможи изградба на систем за наводнување – Куклиш. Системот за наводнување е изграден и се планираат да се наводнуваат околу 250 ха.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција.

7. Управа за хидрометеоролошки работи

4.1 Климатски подрачја во Република Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја ²

1. Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
2. Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
3. Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
4. Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
5. Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
6. Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
7. Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
8. Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална

² Според Ѓ. Филиповски, Р. Ризовски и П. Ристевски во Карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.

клима со слабо влијанието на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде рељефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климатозоналната заедница на буквата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска буква шума, распространета на целата површина од Р. Македонија, каде рељефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

4.2 Агromетeорoлoшкa aнaлизa нa вpeмeнскитe ycлoви вo Рeпyбликa Мaкeдoнијa вo пeриoдoт јaнyари-дeкeмври 2014 гoдинa

Анализата на влијанието на временската состојба врз земјоделските култури во производната 2014 година, е направена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агromетeорoлoшкaтa aнaлизa сe oпфaтeни 7 стaници рaспoрeдeни вo рaзлични климaтoлoшки рeгиoни вo Рeпyбликaтa, при штo сe oпфaтeни пoдрaчјa сo мeдитeрaнскa и измeнeтo мeдитeрaнскa климa (Гeвгeлијa, Стрyмицa, Дeмир Кaпијa и Скoпјe), кaкo и пoдрaчјa сo континeнтaлнa климa (Прилeп, Битoлa и Штип).

Во анализата се земени параметрите: средно месечна температура на воздухот, средномесечна минимална температура, средномесечна максимална температура и месечните суми на врнежи, параметри преку кои најсликовито може да се опишат карактеристиките на годината. Споредбите со повеќегодишните (триесетгодишни) просеци се правени со просекот (1971/2000).

Табеларните прикази покажуваат позитивни отстапувања кај сите метеоролошки параметри кои се земени во предвид при анализата на временските состојби во годината. Овие отстапувања кај средномесечните температури се движат од 1 °C во Скопје до 1,9 °C во Гевгелија, додека кај минималните средномесечни температури истите се повисоки и изнесуваат од 1,4 °C во Демир Капија до 2,5 °C во Гевгелија. Нешто помали отстапувања има кај средномесечните минимални температури каде истите се движат од 0,8 во Скопје до 1,7 °C во Битола. Сето ова покажува дека трендот на постепено зголемување на температурите на воздухот продолжува и во оваа година, која е продолжение на предходните години, кога ваквите случувања станаа редовна појава.

Анализираната 2014 година остана забележана нај многу по количествата на врнежи кои беа забележани, каде позитивните отстапувања (поголеми количества од просечните) беа на некои мерни места и без малку двапати повисоки од просечните, каков што беше случајот во Гевгелија каде наврнаа 1161,6 л/м² а просечните многугодишни количества изнесуваат 649 л/м², или тоа е за 512 литри повеќе врнежи од просечните.

Отстапувањата на останатите места се движат од 241,8 во Битола до 343 л/м² во Штип, што претставува зголемување од околу 80 % од вообичаените врнежи.

Премногу влажната пролет, особено во април месец каде насекаде во Републиката наврнаа над 110 л/м² а во Штип и Гевгелија и над 165 литри, предизвикаа сериозни проблеми со пролетната сеидба, која требаше на некој начин да го компензира изгубеното од есенскиот дел, кога есенската сеидба не беше во целост завршена, од истите причини, преголема влага во почвата и неможност да се сее. Пролетните врнежи беа и основната причина за поплавите во повеќе делови од Републиката, што во суштина направија дополнителен проблем со пролетните посеви, но на некои делови беа уништени и есенските посеви, кои подолг период останаа поплавени, каде дојде до угушување на кореновиот систем и губење на целото растение, а со тоа родот.

Дел од овие површини после повлекувањето на водата и одцедувањето на вишокот на вода, кога се створија услови за сеидба, беа посеани со пролетни култури, додека кај голем дел се направија промени во сеидбените планови, па се случија и пренамени на површините, особено со култури кои имаат пократок рок на вегетација и култури кои се користат најчесто како сточна храна, се со цел површините да се искористат максимално колку што дозволуваат условите.

Врнежливото време во летните месеци беше пречка и за изведување на жетвата на есенските култури, која доцнеше најмалку 2–3 седмици, а се изведе во тешки услови. Честите врнежи предизвикаа проблеми и со заштитата на културите поради големата влажност во воздухот што допринесуваше за зголемена појава на болести и штетници особено кај овошките и воновата лоза или плевели кај пролетните окопни култури.

Малиот број на сончеви денови во текот на зреењето на грозјето, оваа година доведе до многу слаб квалитет на плодовите, со мало количество на шеќери, што во секој случај резултираше со послаб квалитет и квантитет на крајните производи.

Според табеларните прикази се забележува благ пораст на сите температури, но драстично зголемени количествата на врнежи, што се должи на нерамномерниот распоред на истите во текот на годината, така што април месец, септември, ноември и декември се надпросечни со големи вредности, што допринесува за вкупните годишни суми да имаат толку големи отстапувања во однос на многугодишниот просек.

Појавата на првите есенски мразеви немаа никакво негативно влијание врз овошките и виновата лоза кои во овој период беа во полна зрелост и се вршеше берба.

Табеларниот приказ на метеоролошките параметри даден е во продолжение, од каде детално може да се погледнат и споредат актуелните вредности за 2014 година и историските од многугодишните просеци за секое мерно место кое е дел од оваа информација.

СРЕДНОМЕСЕЧНА МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК
СКОПЈЕ	6.6	9.4	13.8	21.4	25.4	28.6	31.7	33.9	26.0	21.2	13.9	5.8	19.8	18.3
ШТИП	7.1	10.1	14.0	21.4	26.4	29.0	31.9	34.0	26.8	22.2	15.2	7.2	20.4	18.3
ПРИЛЕП	6.4	8.3	12.4	19.2	23.4	26.0	28.5	30.9	24.9	20.2	13.5	6.6	18.4	16.8
БИТОЛА	6.7	9.1	12.9	20.0	24.2	27.7	30.2	31.9	26.2	21.0	13.9	6.2	19.2	16.9
Д.КАПИЈА	8.1	10.9	14.1	22.8	27.8	30.5	34.1	35.9	28.6	22.5	15.6	7.1	21.5	19.3
СТРУМИЦА	8.6	10.7	14.2	22.5	27.1	29.0	31.8	33.5	27.1	22.2	15.3	7.9	20.8	19.0
ГЕВГЕЛИЈА	10.3	12.4	15.0	23.2	29.0	30.9	34.0	35.8	29.0	23.4	16.8	11.1	22.6	20.6

СРЕДНОМЕСЕЧНА МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК
СКОПЈЕ	-0.9	2.3	3.6	7.8	12.7	16.0	17.8	18.8	12.7	8.5	6.0	-2.4	8.6	7.2
ШТИП	-0.2	2.6	4.2	7.7	12.9	15.0	16.6	18.1	12.0	8.0	6.2	-2.2	8.4	7.3
ПРИЛЕП	-1.7	1.1	2.7	6.9	11.4	13.6	15.7	16.9	11.1	7.1	4.7	-2.6	7.2	6.0
БИТОЛА	-1.5	1.4	3.4	5.7	10.8	12.7	14.4	14.8	9.9	6.1	4.7	-3.3	6.6	5.0
Д.КАПИЈА	0.0	3.3	4.7	7.5	12.6	15.7	16.8	17.8	11.9	8.0	7.0	-2.3	8.6	7.8
СТРУМИЦА	-0.6	2.5	3.9	7.4	12.2	14.8	16.2	16.4	11.2	6.9	5.9	-2.4	7.9	6.2
ГЕВГЕЛИЈА	1.2	4.2	5.8	8.9	14.2	17.1	19.7	19.6	15.3	10.4	8.6	0.4	10.4	8.6

СРЕДНОМЕСЕЧНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК
СКОПЈЕ	2.5	5.3	8.4	14.5	18.8	21.7	24.6	26.1	18.8	14.0	9.4	1.2	13.8	12.6
ШТИП	3.4	6.2	8.7	14.8	19.7	21.7	24.3	25.7	19.2	14.6	10.3	2.1	14.2	12.6

ПРИЛЕП	1.9	4.3	7.2	13.3	17.3	19.8	22.4	23.8	17.7	12.8	8.5	1.4	12.5	11.2
БИТОЛА	2.1	4.7	7.7	13.3	17.8	20.4	22.6	23.8	18.3	12.5	8.8	0.8	12.7	11.0
Д.КАПИЈА	4.1	7.1	9.5	15.6	20.7	23.0	25.5	27.0	20.0	15.1	11.5	2.2	15.1	13.5
СТРУМИЦА	3.5	5.9	8.9	15.3	20.1	22.1	24.3	25.7	19.0	13.5	9.8	1.9	14.2	12.6
ГЕВГЕЛИЈА	5.6	7.7	10.1	16.2	21.9	24.3	27.0	27.7	21.8	15.9	11.9	5.1	16.3	14.2

МЕСЕЧНИ СУМИ НА ВРНЕЖИ во мм.

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК
СКОПЈЕ	25.1	66.1	25.7	36.4	64.5	61.3	19.0	15.7	56.5	20.5	39.9	34.1	464.8	441.2
ШТИП	33.8	130.8	33.7	66.1	29.5	64.7	3.8	16.3	13.6	17.9	73.9	20.8	504.9	460.1
ПРИЛЕП	48.2	81.1	35.1	53.5	74.8	78.0	9.2	16.2	31.5	42.7	69.5	27.1	566.9	517.5
БИТОЛА	74.9	93.4	50.0	83.4	61.3	50.8	17.2	6.3	18.7	40.4	69.5	55.7	621.6	608.9
Д.КАПИЈА	60.5	191.8	34.4	95.9	21.3	70.9	19.6	3.4	32.1	19.5	57.9	64.3	671.6	536.3
СТРУМИЦА	75.3	162.5	62.3	51.3	42.8	129.3	28.6	1.0	37.0	52.8	71.6	30.8	745.3	547.2
ГЕВГЕЛИЈА	84.3	208.3	81.8	43.6	22.4	53.1	34.4	1.9	19.5	23.4	93.5	95.4	761.6	649.4

Извор УХМР,2015

Оваа година според агрометеоролошката оценка останува запомнета како премногу влажна година. со појава на полави на земјоделските површини, со отежнато производство со пониски приноси кои едновременно беа и со послаб квалитет.

IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ

1. Образование во биотехничките науки

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална Програма за развој на образованието за периодот од 2005 до 2015 година, за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

1.1 Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрвопреработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

На следнава табела е прикажан бројот на средни училишта за земјоделство, ветеринарство, производство на храна и шумарство и соодветниот број на ученици кои завршиле средно образование.

Табела 63. Број на ученици кои завршиле средно образование

Тип на училиште	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Земјоделство (земјоделско-ветеринарна)	719	718	672	689	570
Ветеринарство	8	1	/	/	/
Прехранбена струка	171	167	191	118	73
Шумарство (шумарско-преработувачка)	241	236	/	18	173
Вкупно 24	1.139	1.122	863	825	816

Извор: ДЗС, 2009-2014

1.2 Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје, Факултет за ветеринарна медицина - Скопје, Шумарски факултет - Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип) и Центарот за политехнички студии т.е. Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Високообразовните институции се во фаза на подобрување на стандардите за студирање и наставните програми а се со цел постигнување на европските стандарди. Законот за високо образование, изменет и дополнет во 2003³ година, обезбеди рамка за имплементација на принципите на Болоњскиот процес⁴.

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн. Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за наука и образование, додека делумно се финансираат од сопствени приходи. Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, а потоа на Земјоделски факултет во Штип и Универзитетите во Битола.

Табела 64. Вкупен број на студенти на дел од факултетите во системот на високото образование

Факултет	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	708	627	677	677
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	214	169	132	132
Факултет за биотехнички науки во Битола	453	305	344	344
Ветеринарен факултет во Битола	/	/	/	101
Шумарски факултет во Скопје	681	229	188	188
Земјоделски факултет во Штип	706	680	661	661
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	/	55	58	58
Вкупно	2.762	2.065	2.060	2161

Извор: ДЗС, (2010-2014)

Согласно податоците од табелата подолу вкупно 282 наставници и соработници се вклучени во високо образовниот процес на земјоделските, шумарските, ветеринарните и прехранбените факултети во Р. Македонија. Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје како најголема високо образовна институција од областа вклучува 83 (наставници и соработници) или 30% од вкупниот број на наставно научен кадар во системот на високо образование од областа.

Табела 65. Вкупен број на наставници во системот на високото образование во учебната 2013/2014 година

Факултет	Наставници	Соработници	Вкупно
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	73	10	83
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	44	23	67
Факултет за биотехнички науки во Битола	23	5	28
Ветеринарен факултет во Битола	35	11	46
Шумарски факултет во Скопје	19	2	21
Земјоделски факултет во Штип	29	8	37
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	/	/	/
Вкупно	223	59	282

Извор: ДЗС, 2015

³ Службен Весник на Р.Македонија бр. 64/00 и бр. 49/03.

⁴ Факултетите спроведоа ре-организација на одделенијата, студиите, студентските групи и програми како и воведоа кредитен систем за трансфер имплементиран во согласност со Европскиот кредит трансфер систем (ECTS).

Вкупниот број на дипломирани студенти од областа на био-техничките науки во 2014 година изнесува 338, што е во рамки на бројот на дипломирани студенти во минатата година.

Табела 66. Вкупен број на дипломирани студенти во областа на биотехничките науки во 2014

Година	Дипломирани
2009	327
2010	264
2011	211
2012	244
2013	238
2014	338

Извор: ДЗС, 2015

2. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидробиолошкиот Институт во Охрид. Истражувачките институции во земјоделството во моментот имаат вработено околу 300 лица, од кои околу 40% се со високо образование, магистри и доктори на науки.

Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финасираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование (член 22), научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт, главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поледелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поледелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со комјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно Законот за ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. До крајот на 2010 година, бројот на акредитираните методи изнесуваше 75 (7 од областа на испитување на болести кај животните, а останатите од другите области биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалоци, вода, добиточна храна). Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина,

според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Институтот за тутун од Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија.

Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранџерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

3. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Во контекст на одржливиот развој на земјоделството, земјоделскиот советодавен сервис има многу важна улога. Задачите и надлежностите на советодавните услуги се широки и холистички во содржината и обемот, така што функционираат и надвор од земјоделскиот трансфер на технологии.

За таа цел, јавниот советодавен сервис практикува повеќе проактивна и партиципативна улога со што советодавците претставуваат „брокери“ на знаење и информации, иницирајќи и олеснувајќи го взаемното значење и непристрасниот трансфер базирани на знаење меѓу земјоделските истражувачи, науката и примарните производители.

Во насока на тоа, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) е институција која во континуитет креира и испорачува висококвалитетни совети за потребите на земјоделските стопанства во функција на практична примена на најсовремените научни и технички сознанија насочени според потребите на пазарот.

АПРЗ е основана со Закон за основање на Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството („Службен весник на РМ“ бр. 3/98 од 22.01.1998 година) со поддршка од Проектот од Светска банка, а во согласност со Стратегијата за развој на земјоделството на РМ. Согласно позитивната законска регулатива, како и врз основа на фактичката состојба, Националната советодавна служба - АПРЗ функционира како орган на државната управа, има својство на правно лице и е самостојна во својата работа.

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на земјоделските стопанства (ЗС), има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај ЗС во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ЗС преку теренски посети на ЗС.

АПРЗ се издвојува со своја специфика во реализацијата на активностите со останатите министерства и агенции, особено со МЗШВ, во делот на постојаната присуност на советниците на терен кај ЗС. Советниците во АПРЗ преку постојани и континуирани средби со земјоделците, покрај размената на информации даваат квалитетни, навремени, стручни совети во секторот земјоделство и помагаат во правилна распределба и аплицирање на средствата од Програмите на Владата на РМ за поддршка во земјоделството, што резултира со директна и индиректна поддршка и резултат во:

- Подобрување на едуцираноста и неформално образование кај ЗС;
- Интеграција во ЕУ;
- Постигнување зголемен економскиот раст, вработеност, пораст на животниот стандард, конкурентност, квалитет на живеење.

Во насока на компатибилност со стратешките цели и приоритети на Владата на РМ и нивно ефикасно реализирање, АПРЗ е устроена како Национална советодавна служба со следните специфики:

- Со активностите АПРЗ продуцира рамномерен развој на руралните подрачја со непосредни активности од страна на советниците, балансирајќи ја севкупната ситуација во сферата на советодавните услуги.
- Активностите на националната советодавна служба и нивните советодавни услуги се карактеризираат со непристрасност и непрофитабилна ориентираност.
- Преку националната советодавна служба државата добива реални, непристрасни, веродостојни и точни информации од теренот, кои што информации и податоци се нужни за градење на стратегија во земјоделскиот сектор и негова поддршка во развојот. Овие информации наменски може да ги користат сите државни институции, но и сите правни и физички лица во реализацијата на своите потреби.
- Глобалната поставеност во земјоделскиот сектор, МЗШВ го става во улога на креатор на севкупните политики во тој сектор, а АПРЗ е имплементатор на таквите политики, особено во советодавната сфера. Непосредниот контакт на советодавецот со земјоделецот кој што се темели на взаемна долгогодишна доверба, е основен аргумент на организационата и функционална поставеност на АПРЗ и претставува нејзина исклучителна засебност и оригиналност.
- АПРЗ директно помага во процесот на креирање на политики со што овозможува самите политики да бидат што е можно пореални и да ја отсликуваат потребата од теренот. Советникот кој што е во постојан контакт со земјоделците добива изворни информации за состојбите од теренот, а таквите информации чија што релевантност е неспорна, можат да бидат искористени од страна на МЗШВ во креирање на реални политики во земјоделскиот сектор.

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството во 2012 година доби сертификат за имплементиран Систем за управување ИСО 9001:2008 во АПРЗ од сертификационата куќа ТУВ Австрија, врз основа на спроведената реформа во Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, со посебен акцент на имплементација на советодавни услуги за користење на подобрени земјоделски технологии, менаџмент практики и информации врз основа на специфициран систем на податоци, следејќи ги промените во глобалната економија, а во насока на поголема транспарентност во процесот на известување и носење на одлуки, што пак претставува системска алатка за менаџирање на процесите.

4. Систем на обуки (неформално образование)

Значаен услов за побрз развој на земјоделското производство, како и руралниот развој, претставува добро поставен и ефективен систем на неформално образование за земјоделците и руралното население во Република Македонија. Законот за образование на возрасните кој ја регулира понудата на образовните услуги

од неформален тип, преку адекватен систем на акредитирање, е усвоен во 2008 година. Од друга страна, стратегијата за образование на возрастни 2010-2015, која ги поставува идните планови за развој на човечките ресурси беше донесена од Министерството за образование и наука на Република Македонија, во 2010 година. Оваа Стратегија, исто така, ќе претставува основа за неформално и доживотно образование во областа на земјоделството.

До сега, придонес во неформалното образование на различни учесници во земјоделството имаат дадено Фондацијата Агро-центар за едукација АЦЕ, основана од Земјоделскиот институт во Скопје, во 2006 година, како и независниот Центар за применето истражување и континуирана едукација ЦИПОЗ, основан во рамките на Факултетот за земјоделски науки и храна – Скопје, во 2002 година. Во рамките на АЦЕ, се реализирани голем број на проекти и обуки во различни области во земјоделството, руралниот развој, заштита на животната средина и слично. ЦИПОЗ, во текот на својата работа има реализирано значајни активности и резултати на полето на истражувањето, трансферот на знаење, како и примена на модерна технологија (програми и семинари за обука). Покрај горенаведените, и високообразовните институции учествуваат во неформалното образование на сите засегнати страни во земјоделскиот сектор, преку организирање на различни работилници и семинари на различни теми. Особено значаен придонес во неформалното образование за земјоделците имаат и други институции, меѓу кои и Федерацијата на фармери на Република Македонија.

X. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk	3 134 477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика	www.zpis.gov.mk	3 241 824
МЗШВ Сектор шумарство		3 124 290
МЗШВ Сектор земјоделство		3 161 710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3 124 333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3 112 210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3 226 417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3 112 210
МЗШВ Управа за водостопанство		3 111 792
Државен земјоделски инспекторат		3 121 462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС		www.zpis.gov.mk
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3 097 103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3 239 165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3 066 930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3 295 668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228 330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3 228 849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3 115 277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3 240 700
Федерација на фармери	www.ffm.gov.mk	3 012 303